

HALÂ ATAMADINIZ ŞU „MİLİTARİST MODERNLEŞME“ HİKÂYESİNİ BİRYANA!...

Münir Aktolga
Şubat 2012

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ:	1
TÜRKİYE'DE YAŞANILAN, DEVLET ZORUYLA “YUKARDAN AŞAĞIYA DOĞRU” BİR MEDENİYET DEĞİŞTİRME ÇABASIDIR!	5
BİR İNFORMASYON İŞLEME SİSTEMİ OLARAK İNSAN.....	6
VE “MEDENİYET-KÜLTÜR- BİLGİ DEĞİŞTİRME OLAYI.....	6
PEKİ, YA KAPİTALİZMİN GELİŞME SÜRECİ	7
AVRUPA'DA-BATI'DA KAPİTALİZMİN GELİŞME DİYALEKTİĞİ.....	10
KAPİTALİZM FEODAL TOPLUMUN BAĞRINDAN NASIL ÇIKTI GELDİ.....	10
NEDEN FEODALİZM	12
FEODAL TOPLUMUN ANA RAHMİ: KENT'İN DOĞUŞU, GELİŞİMİ	14
BİR KENT NASIL KURULURDU	15
KENTİN DOĞUŞU BİR DEVRİMDİR.....	16
KAPİTALİZM-ALMANYA DA DAHİL OLMAK ÜZERE-BÜTÜN AVRUPA ÜLKELERİNDE ÖZÜNDE AŞAĞIDAN YUKARIYA DOĞRU GELİŞMİŞTİR..	18
EMPATİ, YA DA AYNA NÖRONLARI.....	22
REZONANS	23
YA İNGİLİZ VE JAPON DEVRİMLERİ, BUNLAR HANGİ TÜRDENDİR!.....	26
AMA BİZ ÖNCE, ŞU, “TARİHİN BİR AMACI OLAMAZ” KONUSUNU ELE ALALIM!.....	26
BİR SİSTEM OLARAK KOMÜN	30
KOMÜNAL MÜLKİYET, SAVAŞ VE KOMÜNÜN ÇELİŞKİSİ...	31
SINIFLI TOPLUMA GEÇİŞ	32
PEKİ, KOMÜN İNSANI KÖLELİĞİ NASIL İÇİNE SİNDİRİYOR.....	33
“ASKERİ DEMOKRASİ” VE SAVAŞIN DİYALEKTİĞİ.....	35
NEDEN “ASKERİ DEMOKRASİ”	36
KOMÜN-KENT-TİCARET-YABANCILAR	37
İNGİLTERE VE JAPONYA'DA KAPİTALİZME GEÇİŞ.....	38
SONUÇ	47

GİRİŞ:

“Militarist Modernleşme”yi ¹ okumaya ben de önce Türkiye kısmından başladım! Sonucu tahmin ediyordum zaten, bu yüzden de hayal kırıklığı olmadı! **Bütün bir Cumhuriyet Tarihini “bürokratik ilke ile plebisiter diktatörlük ilkesi arasındaki mücadele” olarak görüyor M.Belge!² Yani, 1950’de DP’den daha sonra Demirel’e ve oradan da Özal’a ve**

¹ „Militarist Modernleşme Almanya Japonya ve Türkiye“, M.Belge, İletişim Yay. 2011

² a.g.e, s.627

günümüzdeki AK Parti'ye kadar uzanan burjuva demokrat siyasi çizgiyi "plebisiter diktatörlük-faşizm" olarak değerlendiriyor! Öyle ki, bu durumda, bir N.Mert'ten (ve de diğer "solculardan" tabii) arada ne fark kalıyor demekten kendinizi alamıyorsunuz! En azından ben böyle düşündüm! Gerçekten de, olay bu kadar basitse eğer, yani, Türkiye'deki sınıflar mücadelesi "bürokratik ilkeleri" savunanlarla³, "plebisiter faşistler" arasındaki anlamsız bir mücadeleyse, "ulusalcı" diye nitelenenlerle "solcu-ya da Marksist liberaller" denilenler arasındaki fark nerede kalıyor ki o zaman? Peki, mademki "plebisiter bir faşizmdir" bu, "Liberal-Marksistler, solcular" olarak niye "yetmez ama evet" dediniz ki o zaman 12 Eylül Referandumu'nda? Niye, "sivil faşizme"-“çoğunluk diktatörlüğüne hayır” söylemiyle "hayır"cı cephede yer alan "ulusalcılara" ve "solculara" ters düştünüz ki!. Eğer Türkiye'deki mücadele "bürokratik ilkeleri" temsil edenlerle "plebisiter faşistler" arasında yer alan bir mücadeleyse (yani, Devletin iki kanadı, iki devletçi kanat arasındaki bir kayıkçı dövüşüyse), o zaman, diğer "solcular" gibi sizin de "yesinler birbirlerini" deyip çıkmanız gerekmez miydi işin içinden!.Zaten, görün bakın bir süre sonra yavaş yavaş iş bu noktaya da gelecek!⁴ Hatta, bu durumda, biri ("plebisiter" de olsa "faşizm") diğerinden-"bürokrasi"den- daha tehlikeli olacağı için, "plebisiter faşizme" karşı, zaman zaman "asker-sivil aydın" da oluveren o "bürokrasiyle" ittifak bile tartışılacak, öyle değil mi (zaten bitmedi ki o tartışma!!) Neden olmasın!! İşte, bütün o "solcu", "demokrat", "liberal", "Marksist" etiketlerinin altında yatan gerçek budur.

Bakın, lafı uzatmaya hiç gerek yok, bu kitap aslında, kökleri ta III.Selim'e-II.Mahmut'a kadar uzanan (daha öncesini bir yana bırakıyorum) Devletin içindeki "batıcı-batılılaşmacı" kanadın, tıpkı Almanya ve Japonya'da olduğu gibi, Türkiye'de de "yukardan aşağıya doğru" "militarist bir modernleşme" yöntemiyle kapitalizme geçişi temsil ettiğini göstermek için yazılmış!. Kitabın amacı bu, gerisi hep aksesuar! Yok efendim, kapitalizme geçişin iki yolu varmışta, bunlardan biri, İngiltere'de, Amerika'da ve Fransa'da olduğu gibi "aşağıdan yukarıya doğru" iken, diğeri de, Almanya, Japonya ve Türkiye örneğinde görüleceği gibi "yukardan aşağıya doğru militarist bir yöntemle modernleşme"-kapitalistleşme-imiş, bunların hepsi olayı belirli bir teorik çerçeve içine oturtarak Türkiye'yi de Almanya ve Japonya ile aynı kategori içine sokabilmek için yapılan çabalardır!.Bu türden sınıflandırmaların hiçbirine katılmıyorum ben! Az sonra neden katılmadığımı da açıklamaya çalışacağım; ama, bütün bunların yanı sıra kitabın bir başka özelliği daha var ki, bu açıdan Murat Belge'nin çabası gerçekten kutlanmaya değer:

Türkiye'de ilk kez oluyor böyle bir şey. Kapitalizme geçişin bütün biçimleri ilk kez birarada ele alınarak bir sonuca varılmaya çalışılıyor. İçindeki görüşlere katılalım ya da katılmayalım, son derece önemli bu. Üstelik, her babayığidin harcı da değil böyle bir çalışmayı başarmak. Hem sonra, Avrupa'da ve Japonya'da kapitalizmin gelişimi tarihine ilişkin olarak Batılı kaynaklarda bulabileceğin herşeyi buluyorsun bu kitapta. Hani ben, Türkiye'deki Jöntürk kökenli "aydınlar" Türkiye'ye yabancı, devşirme turistlerdir diyorum ya hep! Batı-Batı'ya ait değerlerin-süreçlerin ele alınması söz konusu olunca batılı bir aydından hiçbir farkları yoktur bunların; ama iş Türkiye'ye gelince-gene batılı bir aydın gibi- sanki yukardan paraşütle

³ Bu konuya daha sonra tekrar döneceğiz ama, kitabın hiçbir yerinde adeta tarih yapan o „bürokrasinin“ ne olduğuna, kimin-hangi sınıfın bürokrasisi olduğuna dair en küçük bir ifade bile bulamadım ben! Bazan da, bu "bürokrasinin" yerini, gene sanki sınıflarüstü bir varlıkmiş gibi soyut bir "ordu" kavramı alıyor. Kimdir, nedir, hangi sınıfın egemenlik aracıdır bu silahlı güç, yok! Yani, Devlet sınıfı olayını görmemek için ne gerekiyorsa yapılıyor, pes doğrusu!..Ama bu "hata" sadece M.Belge'nin hatası değil, Türkiye'deki bütün "sol"-“aydınlar” böyle! Kendilerinin de içinde bulunduğu sınıfsal zemini görmeleri mümkün değil çünkü!..Buraya bir girdin mi büyü bozuluyor galiba!..

⁴ Aslında geldi bile! Baksanıza „solcu-Marksist liberallere“!; sanki bir düğmeye basmış gibi son zamanlarda onlar da AK Parti düşmanı cepheye katılverdiler!. Bir „İttihatçı liberalizm“ eksikti cephede şimdi o da var artık, helal olsun!..Üç günde değişti sanki bu ülkenin sınıfsal yapısı! Ben size birşey söyleyeyim mi, bunlardan ne köy olur ne de kasaba! Bir virüs bu "ittihatçı solculuk" denilen şey, bunun "liberal" çeşidi de olsa bir kere kaptıymıydı artık iflah olmuyor insan!..

atılmış gibidirler!⁵ “Ulusalci”-“milliyetçi” de olsak, “solcu” da olsak, “demokrat” da olsak hepimiz son tahlilde devşirme bir kuşağın içinden çıkıp geliyoruz (çıkabildiğimiz ölçüde tabi)! En “liberalimizin” bile son tahlilde ancak toplum mühendisi bir ittihatçı olabilmesinin izahı budur. Bir kere devşirme oldun muydu ya, artık ondan sonra ağzınla kuş tutsan fayda etmiyor!. Çünkü devşirme insan bir kültür ihtilalinin ürünüdür. Köklerinden koparılarak başka bir saksıya ekilmiş bir bitkiye benzer. Ya da akvaryumdaki bir balığa! Yavaş yavaş geliyoruz meselenin özüne!..

Bu çalışmada ele alacağım konular şunlar:

1-Türkiye’de yaşanan “batılılaşma” sürecinin Almanya ve Japonya’da yaşananlarla uzaktan yakından hiçbir alakası yoktur! Yoktur, çünkü Türkiye’de yaşanan, yukardan aşağıya doğru bir kapitalistleşme-modernleşme süreci değildir; “batılılaşma” olarak ifade edilen bir kültür değişimi-ihtilali sürecidir Türkiye’de yaşanan. Yazar, “batılılaşma”, “modernleşme” ve “kapitalistleşme” kavramlarını eş anlamlı olarak kullanıyor. Bu doğru değildir. Sadece Türkiye için de değil, Almanya ve Japonya için de doğru değildir bu. Çünkü evet, olaya yüzeysel olarak baktığınız zaman Almanya ve Japonya’da militarist bir modernleşme süreci yaşanmıştır, ama, hiçbir şekilde, bizde olduğu gibi bir medeniyet değiştirme-kültür ihtilali (bu anlamda bir “batılılaşma”) olayı değildir bu. Japonya ve Almanya kendi kültürlerine, geleneklerine bağlı kalarak modernleşmişler-kapitalistleşmişlerdir. Buradan da açıkça görüyoruz ki, modernleşmek ve kapitalistleşmek illa ki “batılılaşmak”, kendi kimliğinin temelini oluşturan kültürünü inkar ederek onun yerine başka-yabancı bir kültürü benimsemek değildir. İşte, kendileri de bu sürecin, “batılılaşma” adı verilen bu kültür ihtilali sürecinin ürünü olan Jöntürklerin bir türlü anlayamadığı gerçek budur.

Almanya’yı ele alalım ve bir an için Almanya’nın “modernleşme” sürecini bizdeki gibi yukardan aşağıya doğru-halka rağmen- devlet zoruyla gerçekleştirilen bir kültür ihtilali süreci olarak düşünelim! Örneğin, “batılılaşma” değil de bir “doğululaşma” sürecine paralel olarak gerçekleşmiş olsun bu! Ne olurdu bu durumda sonuç hiç düşündünüz mü? Ben size söyleyeyim: Bugünkü gibi tek bir Almanya olmazdı ortada, bizdeki gibi-iki Türkiye gibi- içiçe iki Almanya çıkardı ortaya! İki farklı kültürle yoğrulmuş-simbiyotik-iki toplum! Ve tabi buna bağlı olarak da iki burjuva sınıfı, iki çeşit sol vb...

Türkiye’de, yukarıdan aşağıya doğru Devlet gücüne-orduya- dayanılarak yürütülen çabalar, (yaşanan “militarist modernleşme” süreci) özünde bir kültür ihtilali olduğu için, halkımızdan hiçbir zaman destek bulamamıştır. Halkımız, modernleşmeye karşı olduğu için değil, “modernleşme” adı altında kendi kültürüne karşı bir hareket olduğu için buna karşı durmuştur. **Bu yüzden de, bizdeki “militarizmle” (ve “militarist modernleşmeyle”) bir Alman, ya da Japon modernleşmesi- militarizmi hiçbir zaman aynı değildir. Bizdeki militarizm Jöntürk-İttihatçı militarizmdir. Belirli bir elite sınırlı kalan bir “Devleti kurtarma” stratejisidir . Antika Devlete bir ulus yaratarak onu modern bir kılığa sokma politikasından kaynaklanır. “Kapitalistleşme” de öyle: “Devlet kapitalizminin” de ötesinde, antika Devlete bağlı bir kapitalizm ve kapitalistler yaratarak mezarlık kaçını eski yapıyı ayakta tutma-kurtarma politikasıdır bu bizde. Almanya ve Japonya’daki militarizm ise, halkın da desteğini alarak kitlesel bir nitelik kazanan başka bir tarihsel olaydır. Dışa açılmada-dünyanın paylaşılması sürecinde- geç kalma, treni kaçırıyor olma duygusundan kaynaklanır. Yani işin içinde sadece yukardaki bir avuç militer-elit-değil, burjuvaziyi de içine alan bütün bir halk vardır oralarda. Bizde ise, militarizm hiçbir zaman kitle desteği bulamamıştır. Halk bir yana, kendisine rakip olarak gördüğü için burjuvaziye de karşıdır o. Bu yüzden de, en fazla devşirme bir kitle içinde rezonans bulur. Alın bir 27 Mayıs’ı, bir 12 Mart’ı, bir 12 Eylül’ü. Burjuvazi-tabii Anadolu burjuvazisini kastediyorum-neresindedir bu sürecin!..**

⁵ Ya “sen”, “sen nereden çıktın” mı diyorsunuz! Beni bırakın bir yana! Çünkü ben o canavarın dişlerinin arasındaki kovukta büyüdüm!..

İşte benim, “1950 bir burjuva devrimidir”-bir referans noktasıdır- derken anlatmak istediğim olayın özü budur. Halk için, geleneksel Anadolu halkı-ve Anadolu kapitalistleri için- bir burjuva devrimidir 1950. Ama, II.Mahmut tezgâhının ürünü “batılılaşmış” kitle için “plebisiter bir faşizmin” işbaşına geldiği tarih oluyor! İster, “solcu-Kemalist” aydınlar gibi “karşı devrim” deyin buna, ister M. Belge gibi “plebisiter faşizm”, ne fark eder ki! Ben hep diyorum ya, bu ülkede ne söylediğiniz değil, nerede durduğunuzdur önemli olan. İşte meselenin özü budur: Nerede duruyorsunuz, hangi kültürel zeminden alıyorsunuz gidanızı, önce bu soruya bir cevap verin!..

2-Japonya örneği daha farklı aslında, onu ele alacağız; ama Almanya örneğini de sadece yukardan aşağıya doğru bir modernleşme-kapitalistleşme olarak ele almak doğru değildir bence. Çünkü, Almanya’da da kapitalizm, bütün diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, özünde aşağıdan yukarıya doğru gelişmiştir. Almanya’da yukardan aşağıya doğru olan, bu gelişmenin sonunda (burjuvazinin güçsüz olduğu için sağlayamadığı birliğin) Alman birliği’nin Prusya’lı militarist soylular-Junkerler eliyle yukardan aşağıya doğru gerçekleştirilmesidir. Yani, buradaki olay, kapitalizmin gelişmesinin belirli bir aşamasında onlarca şehir-devletinden oluşan dağınık bir sistemin Prusyalı feodal-militaristler aracılığıyla yukardan aşağıya doğru müdahaleyle tek bir yapı haline getirilmesi olayıdır. Üstelik burjuvazi ve bütün bir halk da (aşağıdan yukarıya doğru) desteklemiştir bunu⁶. Yani öyle bizdeki gibi bir toplum mühendisliği-jöntürk militarizmi olayı değildir söz konusu olan!.

3-Gelelim “yukardan aşağıya” doğru gerçekleşen Japon modernleşmesi örneğine! İlginç birşey ama, Japon deneyini de ben M.Belge’nin “aşağıdan yukarıya doğru geçiş” örnek olarak gösterdiği İngiltere örneğiyle birlikte ele almak istiyorum. Ve de bunu Fransız geçişiyle kıyaslayarak. Bir İngiltere’de, Japonya’da olan neden Fransa’da olmadı sorusuna cevap arayarak.

Bu konuya ilk giren Doktor Kıvılcımlı aslında. “İlkel sosyalizmden kapitalizme ilk geçiş İngiltere-son geçiş Japonya” diye çalışmaları var Doktorun⁷. İşin özünü yakalamış Doktor bence. Bu nedenle, çalışmanın bu kısmında olayın-kapitalizme geçiş olayının- aslında ilkel sınıfsızlıktan-ilkel komünal toplumdansınıflı topluma geçiş olayı bütünlüğü içinde ele alınması gerektiğini göstererek, bu geçişin nasıl olduğunu, ne anlama geldiğini ele almaya çalışacağım. Yani öyle, ilkel komünal toplum, köleci toplum, feodal toplum, kapitalist ve sosyalist toplum şablonunu kullanarak bir yere varılamayacağını, sürecin bu şekilde mekanik olarak açıklanamayacağını, işin özünün, ilkel sınıfsızlıktan sınıflılığa geçiş olduğunu göstermeye çalışacağım.

Ha, unuttuyordum az kalsın! Bu arada bir kitap daha okudum: “Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla”, Leo Huberman’ın, Murat Belge çevirmiş, gene İletişim Yayınlarından. Müthiş bir

⁶ Başlangıçta, şehir devletleri içinde belirli bir egemenlik alanı yaratmış olan burjuvalar pek öyle sempatiyle bakmazlar bu sürece, ama sonra kendi çıkarlarının da bu yönde olduğunu görünce ona sahip çıkarlar..

⁷ Bu arada bunları da okudum tekrar. İyi güzel de, bir noktaya geliyor gene orada takılıp kalıyor Dr. bence!. Aynen Türkiye tahlillerinde olduğu gibi. Hani, serde o „solculuk“ var ya, „tefeci bezirganlara“ karşı çıkacağım derken onun dışında kalan sistemi neredeyse sınıfsız toplum olarak ele alıveriyor ki bu doğru değildir!. Bir geçiş süreci toplumu bunlar. Bir uçları ilkel sınıfsızlıkta iken diğeri sınıflılıkta. Öyle, bıçakla ayrılır gibi ayırmak yanlış oluyor..Feodalizmin, ilkel sınıfsızlıktan sınıflılığa-kapitalizme geçişte bir ara-geçiş toplumu olduğu gözden kayboluyor. Öyle ki, feodaller bile zaman zaman sınıfsız toplum unsurları haline geliveriyorlar bu durumda! Ama sürece tersinden bakanlar için de geçerli bu eleştiri. Onlar da “feodal” deyip çıkıyorlar işin içinden. O “feodallerin” ilkel sınıfsızlığın içinden çıkıp geldiklerini, bu yüzden de bir yanlarıyla kendilerini halâ o eski çerçevede ifade etmeye çalıştıklarını unuttuyorlar. Örneğin bir “soylu” neden soylu acaba? Nedir bu “soy” olayının kökeni..O “gelenekler” denilen şeyler nedir acaba? Bunlar hep bir yana atılıyor. Klasik şablonlar var elde, koy bunları toplumun üstüne, yapıştır etiket! Böyle olmuyor işte!..

kitap! Konuya ilişkin olarak şimdiye kadar okuduğum en iyi kitap da diyebilirim. Çok güzel de bir çevirisi var. M.Belge'yi kutlarım. Çalışma boyunca bu kitaba da atıflarda bulunacağım. Kapitalizm ne imiş, nerede nasıl gelişmiş; bunun öyle, 19.yy'ın ortalarında Prusya'lı militaristler aracılığıyla yukardan aşağıya doğru bir hamlede gerçekleştirilivermediğini, köklerinin ta 12-13.yy lara kadar varan bir süreç olduğunu göreceğiz. Yani, M.Belge'nin çevirdiği kitapta yer alan görüşlerle M.Belge'nin kitabını eleştireceğim bir yerde!

TÜRKİYE'DE YAŞANILAN, DEVLET ZORUYLA “YUKARDAN AŞAĞIYA DOĞRU” BİR MEDENİYET DEĞİŞTİRME ÇABASIDIR!..

“Evet, bu bir medeniyet değiştirme olayıdır, buna bağlı olarak da bir tür medeniyetler çatışmasıdır Türkiye’de yaşanan. Bunun üstüne, kapitalizmin gelişmesi süreci ve sınıf mücadeleleri de eklenince süreç olağanüstü karmaşık hale gelmiştir!..

İşte benim Türkiye toplumunun tarihsel evrimine ilişkin olarak kırk yıldan beri süregelen çalışmalarımın özeti bu-yukardaki bu cümle! Ve ben diyorum ki, olayı-Türkiye’deki sınıf mücadeleleri olayını bu tarihsel perspektifle ele almadan, bırakınız sorunu çözmeyi, Türkiye’de ne olup bittiğini bile anlayamazsınız. Bu durumda, mücadele tamamen bilişsel platformun dışına kayar duygusal bir zemine indirgenir. Bugün olan da budur zaten”⁸.

Bugün Türkiye’de ne olup bittiğini açıklayabilme çabaları iki grupta toplanıyor:

1-Batıcı-batı kültürü, bilgi sistemiyle yoğrulmuş, Tanzimat’tan beri süre gelen “batılılaşma” sürecinin ürünü olan “solcu”-“sağcı”-“liberal” “aydınlar” süreci açıklayabilmek için, bilinç dışı olarak sahip oldukları “batılı” bilgi temeline başvuruyorlar. Toplumsal gelişme sürecini-bu sürece ilişkin informasyonları- sahip oldukları Batı kökenli bu bilgilerle değerlendirerek toplumu açıklamaya çalışıyorlar. Batı’da, bir Almanya, bir Fransa, bir İngiltere ne ise, nasılsa, Türkiye’yi de bu modellere göre bir kalıba oturtmaya, bu şekilde açıklamaya çalışıyorlar. Bu durumda varacakları sonuç ise, en fazla, “Türkiye modeli Fransa, İngiltere örneklerine değil de daha çok Almanya-Japonya örneğine benziyor” şeklinde oluyor. “Almanya’da ve Japonya’da olduğu gibi yukardan aşağıya doğru bir kapitalistleşme sürecidir bu” diyor ve iş bitiyor!..M.Belge’nin o sekizyüz küsür sayfalık “Militarist Modernleşme”sinin sonunda vardığı sonuç da bundan farklı değil zaten!..

Bu durumda, bu kafa yapısıyla Türkiye’yi kavramanız mümkün değil! Çünkü, Türkiye toplumu, Batı toplumları gibi öyle kent-site temelli bir sivil toplum geleneğine bağlı olarak gelişmiyor-gelişemiyor⁹. Almanya ve Japonya gibi tarihsel olarak geliştirdiği kendi geleneksel kimliğine-kültürüne sahip çıkarken, aynı zamanda, bunun diyalektik inkârı olarak da gelişen, ve yeni bir kapitalist kimliği-kültürü yaratarak bugünlere gelen bir toplum değil Türkiye toplumu. **Varolan antika devletin-Osmanlı’nın- yaşamı devam ettirme mücadelesinde ayakta kalabilmek için icat ettiği bir toplum mühendisliği harikasıyla, yukardan aşağıya doğru bir medeniyet-kültür, bilgi temeli- değişimi olayına maruz kalan, kültürel bir kırılmaya uğrayarak tarihsel olarak ikiye bölünmüş, adeta içiçe iki paralel toplum şeklinde gelişerek bu günlere gelmiş nev-i şahsına münhasır bir toplumdur o.**

⁸ „Bu bir medeniyet değiştirme olayıdır“ www.aktolga.de Makaleler..

⁹ Almanya ve Japonya..bunların her ikisi de yerleşik toplumlar. Bir tür kent medeniyeti oluşmuş buralarda. Yani bizde olduğu gibi göçebelikten-fetih yoluyla bir göçebe devleti kurarak yukardan aşağıya doğru- sınıflılığa geçmiş değiller! Bu aşamada aşağıdan yukarıya doğru bir süreç buralarda yaşanan. Bu nokta çok önemli. Bu nedenle, bizdeki gibi bir “Devlet Sınıfı” da yok buralarda..Herşeyden önce tek bir kültür var işin içinde. Bizde ise, daha başından itibaren kültürel bir ikilik yatıyor olayın temelinde. Bizans-İslam karması bir saray kültürü ve halk kültürü..Bu, işi zorlaştırıyor. Örneğin, Osmanlı Devleti bir Türk devleti falan değil sonuçta!. “Osmanlı Devleti” o! Sonradan kendini kurtarmak için “Türk” olduğunu hatırlıyor bu Devlet, o başka..Olay budur!..

2-Bu “baticı” kabuğunun altında geleneksel kültüre-bilgi temeline bağlı kalarak gelişmeye çalışan toplum kendi öz bilincini temsil eden aydınlarını henüz daha yeni yeni yetiştirmeye başlıyor. Kendini keşfetme sürecinin duygusal aşamasından bilişsel aşamasına yeni yeni ulaşmaya çalışıyor bu türden aydınlar. Bu yüzden, onlar da daha tam olarak farkında değiller-bilişsel anlamda- Türkiye’de ne olup bittiğinin!. Sadece-pragmatik bir kafayla-önerilerine çıkan problemlerle boğuşarak yolu açmaya çalışıyorlar-ilerliyorlar.¹⁰

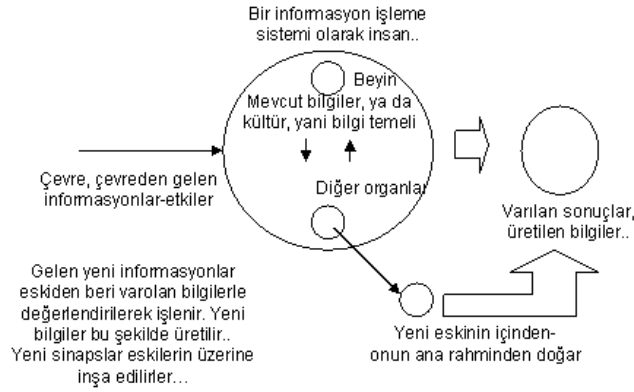
Peki ne o zaman, “bir sen mi farkındasın ne olup bittiğinin” mi diyorsunuz!..

Benim yaşadığım süreç farklı, bütün bunların ötesinde istisnai bir olay bu!. Bir tür erken öten horoz örneğine benziyor! Aslında, yeninin eskinin içinden adım adım çıkması lâzım. Öyle de oluyor zaten; ama süreç beni çok daha önceleri aldı iki adım öteye götürüp bıraktı. Bu yüzden zaten, ben birşey söyleyince acayip acayip bakıyorlar bana!.Neysel!..

Şimdi önce şu, “medeniyet-kültür değiştirme” olayı nedir onu biraz daha yakından görelim:

BİR İNFORMASYON İŞLEME SİSTEMİ OLARAK İNSAN...

VE “MEDENİYET-KÜLTÜR- BİLGİ DEĞİŞTİRME OLAYI..

Yukardaki şekil herşeyi anlatıyor aslında! Ama biz gene de devam edelim!..

İnsan, içinde yaşadığı toplumun bir ürünü. O, daha doğduğu andan itibaren, en yakın çevresinden-anne babasından, kardeşlerinden vb-bizim kültür adını verdiğimiz tarihsel-toplumsal olarak oluşmuş belirli yaşam bilgilerini-belirli bir bilgi temelini- alıyor, bunları beynine kazıyarak kişiliğini (hem bireysel, hem de toplumsal anlamda) bunlara göre oluşturmaya başlıyor. Yeni bilgileri de bunları kullanarak üretiyor. Yeni bilgilerin kayıt altına alınacağı sinapslar daima eskiden beri varolan sinapsların üzerine inşa ediliyor¹¹.

Şimdi, geliyoruz Osmanlı’ya: Osmanlı’nın “batılılaşma” süreci bir medeniyet-kültür değiştirme-değiştirme- olayıdır diyoruz. Ne demek bu? Devlet olarak insanlara diyorsunuz ki, “şu ana

¹⁰ Erdoğan geçenlerde, „bu 150 yıldır devam eden bir mücadeledir, bunlar toplumun-devletin iliklerine işlemler, öyle bir kalemde silip atamıyorsunuz“ deyiverdi! İyi güzel de, niye 200 değil de 150 yıldır! Yani halâ, işin ucunun II.Mahmut’a dayandığını göremedi AK Partililer! Olsun ama, Abdülaziz’den başlamaları bile bir aşama!. Videoyu geriye sararak elbet II.Mahmut’a da gelecekle sonunda!.Çünkü kendini bilmenin yolu tarihini bilmekten geçiyor..

¹¹ Beynimizde infomasyonların kayıt altında tutulduğu nöronal bağlantılara sinaps deniyor . Daha fazla bilgi için bak: „Öğrenmek Nedir, Neden Öğreniyoruz, Nasıl Öğreniyoruz“ www.aktolqa.de 6. Çalışma..

kadar sahip olduğunuz yaşam bilgilerinizi-kültürünüzü, geleneklerinizi bir yana bırakarak, bundan böyle, bunların yerine Batı kültürüne ait bilgileri koyacak ve çevreden gelen informasyonları bunlara göre değerlendirerek düşüneceksiniz-yani benim istediğim gibi düşünecek ve yaşayacaksınız!". **Devlet gücünü kullanarak, yukardan aşağıya doğru insanların kimliklerini oluşturdukları bilgileri değiştirme olayı değil midir bu. Sanki insan denilen şey basit bir bilgisayarmış da, onun beyninde evrim süreci içinde nöronal programlar şeklinde oluşan bilgileri-software'i-programı çıkarıp bunun yerine kendi istediğiniz başka bir software'i-programı koymaya çalışıyorsunuz!.. İşte, "medeniyet-kültür-bilgi temeli değiştirme" olayı budur! Osmanlı'da II.Mahmut'tan itibaren başlayarak günümüze kadar gelen sürecin özü-mekanizması da budur. Jöntürkleri-İttihatçıları, daha sonra da Kemalizmi-Kemalistleri yaratan mekanizmanın özü budur. **M.Belge'nin, kitabında "modernleşmenin" başlangıcı olarak gördüğü sürecin diyalektiği budur. Ne diyelim başka!..****

Bunun, direkt olarak, kapitalizmin gelişmesiyle-isterseniz yukardan aşağıya deyin-falan hiçbir alâkası yoktur!. Bu, antika devletin, varoluş-gelişme platformunu-kulvarını değiştirme olayıdır o kadar. Dikkat ederseniz, bu durumda toplumsal üretim ilişkileri değişerek toplum ve devlet nitelik değiştirmiş falan olmuyor!. Daha önce geleneksel bir antika-İslam (İbni Haldun) devleti olan Devlet, üzerindeki bu eski elbiseyi çıkararak batılı bir devletmiş gibi davranmaya-varolmaya çalışıyor o kadar!¹² Gene bir yönetici Devlet sınıfı var ortada ve de yönetilen bir reaya! Ancak, fetihçilik dönemi sona erdiği için, artık devşirilecek Hristiyan çocuğu bulamayan Devlet, bu kez Müslüman reyanın çocuklarını alıp "eğiterek" onlardan "batıcı" yeni tipten bir devşirme ordusu-kapıkulları sistemi oluşturuyor ve onlarla yönetiyor sistemi!..Aradaki fark budur!..

Bir fark daha var tabii! O da, Devletin, içine girdiği bu yeni kulvarda-varoluş-gelişme platformunda sanki kapitalist bir devletmiş gibi davranmak zorunda kalışı!. Çünkü, fetih yoluyla kendini üretemeyen Devlet, içine girilen bu yeni süreçte, ne yapıp yapıp artık gerçek anlamda üreterek varolmak zorundaydı. Yani, mademki "batılılaşmaktan" geçiyordu bu işin-hayatta kalabilmenin- yolu, o halde oyunun kurallarına uyulmalı, Batı'da ne varsa bizde de o olmalıydı; bütün o batılı kurum ve kuralların bize de getirilmesi gerekiyordu yani. İşte, bütün o İttihatçı-daha sonra da "Kemalist Devrimler'in" mantığı-gerekçesi budur! Dikkat ederseniz burada çıkış noktası kapitalizmi geliştirmek falan değildir, yaşamı devam ettirebilme-Devleti kurtarma-mücadelesidir bu!..

PEKİ, YA KAPİTALİZMİN GELİŞME SÜRECİ

Osmanlı'da ve Türkiye'de kapitalizmin gelişmesi süreci de gene işte tam bu noktada sürece damgasını vurmaya başlıyor, ve sonuçta, içine girilen bu yeni sürecin diyalektik inkârının sonucu oluyor o da! Yani önce, süreci saptırma pahasına da olsa Osmanlı kendisini kurtarmak için bir "batılılaşma" icat ederek bunun gereğini yerine getirmeye çalışıyor. Sonra da bu süreç kendi diyalektik inkârı olarak aşağıdan yukarıya doğru bir Anadolu kapitalizminin gelişmesine yol açıyor.

Nasıl mı, çok basit! "Batılılaşmak" için bütün o batılı kurum ve kuralları-bilgileri ülkeye getirmek mi istiyordun sen! Örneğin, banka kurup kredi mi vermek istiyordun köylüye!¹³ Al işte o zaman! Krediyi alan senin beğenmediğin o köylü elde ettiği ürünü pazara götürüp satarak biraz para kazanmaya başlayınca, bu kez bir sonraki sene işi biraz daha büyütme çabası içine giriyor ve biraz daha fazla kredi alarak bir de

¹² Onun bu işi nasıl başardığını bütün ayrıntılarıyla daha önceki çalışmalarda inceledik. Burada tekrar işin ayrıntılarına girmiyorum..

¹³ Artık fetih yoluyla gelir elde edemeyen Devlet'in, içine girilen bu yeni süreçte daha çok vergi alabilmek için daha çok üretmeyi teşvik etmesi gerekiyordu. Buradaki mantık aynen, bir ineği ne kadar iyi beslersen onun da o kadar çok süt ve et vereceği mantığına benziyor!..

traktör almak istiyordu!... Derken, öyle bir an geldi ki, o “cahil”-“göbeğini kaşıyan adam”, yani eski reaya-köylü, dış dinamiklerle de bütünleşerek dünya pazarları için üretim yapmaya da başladı! Bir adım sonra da, siyaset yapmayı da öğrenerek, iktidarı senden almaya, onu kendi çıkarlarına uygun hale getirmek için senin karşına dikilmeye kalkıştı!..Olay bundan ibarettir!

Şimdi, bir an için bütün o “batılılaşma” hikayelerini falan unutun ve bildiğimiz-klasik Osmanlı’yı getirin gözünüzün önüne!. Sonra da, Osmanlı’dan ayrılarak kendi “ulus devletlerini” kuran o Balkan ülkelerini düşünün. Eğer Türkler’in gelişme süreci de aynen o Balkan ülkelerinininki gibi olsaydı (eğer II.Mahmut’un o “batılılaşma” hamlesi olmasaydı), ne olacaktı o zaman? Nasıl ki o Balkan ülkeleri kendi mahalli liderlerinin-kocabaşlarının, knezlerinin vb. önderliğinde devlete karşı mücadele ederek kapitalizme geçiş yoluna girmişlerse, belki bizde de gene benzer şekilde bir geçiş yaşanacaktı (spekülasyon tabii bunlar)!. Belki de o zaman ayrı ayrı devletler bile çıkmazdı ortaya da, Almanya’da olduğu gibi bir federasyon- bir Anadolu federasyonu- falan doğardı, kim bilir! Orada da öyle, önce üçyüzün üstünde prenslik var ortada. Sonra Napolyon bunları birleştirerek otuzküsüre indiriyor. Ancak Prusya’dır ki, bu prenslikleri de-bunlar, kendi içinde kapitalizmin geliştiği bağımsız feodal şehir devletleri idi o zaman-birleştirerek bugünkü Almanya’yı ortaya çıkarıyor. Ama böyle olmadı işte!. Ne zaman ki, o „devrimci“ Sultan II.Mahmut, bütün o yeni yeni palazlanmaya başlayan Müslüman orta sınıfı-ve de Yeniçerileri- yok ederek sürece yön değiştirtti-onu ana yörüngesinden saptırdı- o andan itibaren tarihsel akışın yönü de değişiyordu artık.

Gene bir senaryo (başka bir senaryo) olarak düşünün bir an! Yıl 1808, “Sened-i İttifak” imzalanmış. İster feodaller deyin bunlara, ister derebeyleri, ya da ayanlar, şu an için farketmez. Önemli olan, merkezi devletin gücü artık bölünmüş oluyordu bu durumda. Bir yanda merkezi devlet ve Sultan, diğer yanda ise Sened-i İttifak’a imzasını koyan o derebeyleri-ayanlar. Eğer süreç bu şekilde devam etseydi ne olurdu-nasıl gelişebilirdi-bu durumda? Sultan’la bu ayanlar arasındaki çelişki, kaçınılmaz olarak, Sultan’ı geliştirmekte olan Müslüman ya da gayrimüslim orta sınıfla-burjuvaziyle ittifaka zorlamayacak mıydı?.. Yok muydu peki o zaman böyle bir orta sınıf Osmanlı’da da? Olmaz olur mu hiç! O, Rum, Ermeni, Yahudi sarraflar, bankerler, zenginler ne güne duruyorlardı ki?. Bunların hepsi Almanya’daki o “bankerler” gibi bir rol oynayabilirlerdi belki de! Alın işte size Avrupa modeli bir geçiş!..Avrupa’da da böyle olmuştur bu iş. Düşünün bir an: Eğer Avrupa’da kral o feodallerin hakkından gelebilseydi önceleri, burjuvaziyle ittifaka yönelir miydi-kapitalizm falan gelişebilir miydi hiç. Önce, feodaller açmıştır o kapitalizm fideliği kentlerin yolunu. Sonra da Kralla feodaller arasındaki çelişkidenden yararlanan burjuvalar ilerlemişlerdir kendi yollarında..

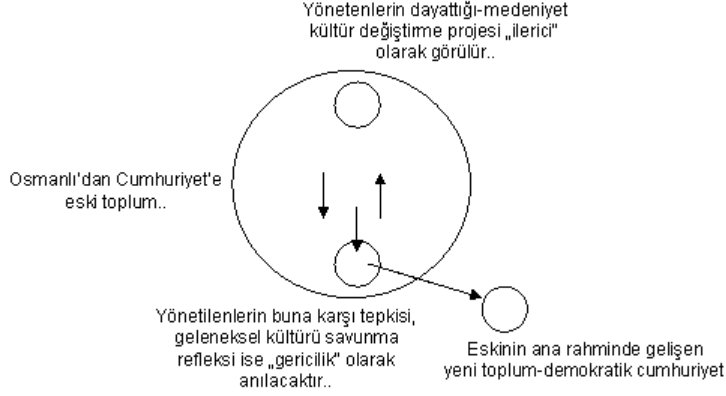
Ama olmadı değil mi!..”İlerici” padişah II.Mahmut bütün bunlara olanak tanımadı (tabii yabancı devletlerin de yardımıyla). Ne oldu sonra peki, yani II.Mahmut “başarılı oldu” da ne oldu, Devleti mi kurtarabildi? Gene bölündü, parçalandı o Devlet!. Yani, Devleti kurtarabilmek için o “batılılaşma” stratejisi de başarılı olamadı. Üstelikte bu arada milyonlarca insan da yok oldu gitti bu yüzden. Bugünkü duruma bir bakın hele!. Kürt sorunundan Ergenekon sorununa-kapitalizmin yapısındaki yapısal ikiliğe kadar-bugün varolan bütün sorunların temelinde yatan da ta o zamanlarda başlayan bu kültür ihtilali süreci değil midir. Hani nerde böyle bir travma Almanya’da-ya da Japonya’da-

Demek istiyorum ki, bu iş öyle yukardan aşağıya doğru, ucu pozitivistime varan bir toplum mühendisliğiyle falan olmuyor! Varolana karşı, mevcut statükoyu temsil eden Devlete karşı-bu Devlet ister İslamcı, ister batıcı kılıfta olsun-onun diyalektik inkârını yaratmak için verilen aşağıdan yukarıya doğru bir mücadeleden geçiyor bu işin yolu. Yeni, ancak bu şekilde eskinin içinden çıkıp gelebiliyor.

Ama eğer siz, Devletin “batılılaşarak” kendini kurtarma çabasına girmesini “bürokrasinin”, “militarist” yöntemlerle de olsa “modernleştirici”, dolayısıyla da ilerletici, kapitalizmi geliştirici bir çabası olarak görüyorsanız, tabii bu durumda, ona

karşı aşağıdan yukarıya doğru oluşan (varolan kültürü-değerleri korumaya yönelik bir reaksiyonla birlikte gelişen) Anadolu kapitalizminin güçlerini ve halkı da “gerici”-ya da “plebisiter faşist” güçler olarak tanımlamaya başlıyorsunuz! Bir yanda, devlet eliyle yukardan aşağıya doğru geliştirilen bir medeniyet değiştirme projesi-süreci, diğer yanda da, buna karşı geleneksel kültürü savunma reaksiyonuyla birlikte, varolanın diyalektik inkârı olarak ortaya çıkan “muhafazakâr demokrat” bir kapitalizmin gelişmesi süreci. İşte, olayı olağanüstü karmaşık hale getiren içiçe geçen bütün bu süreçlerdir..

Bütün bunları şöyle gösterelim:

Burada, Devletin “batılılaşma” (medeniyet-kültür değiştirme) baskısına karşı ortaya çıkan varolanı koruma reaksiyonuyla, yönetilenlerin içinden çıkıp gelen yeninin (varolanın diyalektik inkârının) mücadelesinin aynı şey olmadığını da altını çizmek gerekiyor. Evet yeni, yani kapitalizmin güçleri de varolana-Devlete karşı mücadele ediyorlar, ama bununla, gene eskinin içindeki bir güç olan “Yönetilenlerin” reaksiyonu aynı şey değildir.

Çok basit bir şekilde, öğrenme ve bilgi teorisi açısından olayı açıklamaya çalışalım:

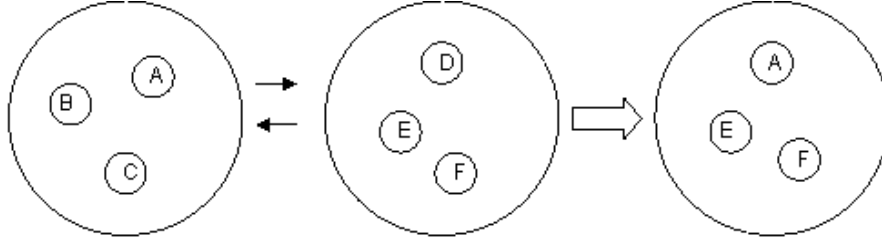
Devletin temsil ettiği, adına “batılı değerler” denilen bilgi sistemini A, B ve C sinapslarıyla¹⁴ kayıt altında olan bilgiler olarak düşünüyoruz. Buna karşı, “Yönetilenlerin” sahip olduğu geleneksel değerleri temsil eden-ve İslam çerçevesi içinde sunulan bilgiler de D, E, ve F sinapslarıyla temsil ediliyor olsunlar. Bu durumda, Devlet ve onun “batıcı” tebaası hayatı A, B ve C sinapslarıyla kayıt altında olan bilgilere göre yorumlayarak yaşamaya kalkacakları için, bu arada yaşamı D, E ve F sinapslarıyla kayıt altında olan bilgilere göre yaşamaya çalışan “Yönetilenlerle” kapışırlar. Bu mücadele aslında, bir yanı sıra, varolan sistemin içindeki bir sınıf mücadelesidir. Ama, dikkat edilirse, o aynı zamanda bir medeniyetler-kültürler çatışması olayıdır da. Osmanlı'nın ve Cumhuriyet'in “ilerici”-“gerici”, “batıcı-İslamcı” çatışmalarının kaynağı budur.

Ama bütün bunların yanı sıra, bir de, varolan sistemin ana rahminde gelişen bir “yeni” olayı var.

Bakın bu nokta çok önemli. Evet yeni, eskinin içinden, onun ana rahminden çıkıp gelişiyor. Bu açık! Bu anlamda onun varolan sistemin “Yönetilenleriyle” ilişkisi bir anne çocuk ilişkisidir. Ama, bir noktaya kadar içiçe geliştikleri için, bunlar sanki bir ve aynı şeymişler gibi görünürler, fakat aslında DNA'ları farklıdır bunların! Annenin-Yönetilenlerin-DNA'ları D, E ve F sinapslarından-bilgilerinden oluşurken, çocuğun DNA'ları artık A,B,C ile D,E,F nin

¹⁴ Sinapslar beyinde informasyonların- bilgilerin kayıt altında tutulduğu nöronal bağlantılardır..

etkileşmesinden (recombination) meydana gelmektedir. Burada söz konusu olan iki medeniyetin etkileşimi olduğu için de, meydana gelecek çocuğun Batı-Doğu-İslam etkileşiminin ürünü olacağı sonucuna varırız. Aşağıdaki şekil bütün bu etkileşimleri gösteriyor! Bu aslında bizim hepimizin doğup büyüdüğümüz, içinde yoğurulduğumuz sürecin-etkileşmelerin şekli başka birşey değildir!..Biz farkında olalım olmayalım, bizim hepimiz bir senteziz aslında. Bir yanımız Batı ise diğer yanımız da Doğu'dur-İslam'dır..Her musibetten bir hayır doğarmış derler ya bizler oyuz işte! Devletin günahlarının yarattığı hayırlı sonuçlar bizler!..

Osmanlı'nın-Kemalist Cumhuriyet'in „batıcı“ bilgi temeli. Onlar hayatın bu bilgilere göre yaşanmasını istiyorlar..

Yönetilenlerin geleneksel-İslamcı bilgi temeli. Onlar da hayatı bu bilgilere göre yaşamak istedikleri için „batıcılarla“ çatışıyorlar..

Varolanın ana rahminden doğup gelen yeninin-kapitalist sistemin-bilgi temeli ise daha farklıdır. İki bilgi sisteminin-kültürün etkileşmesinin sentezidir bu.

AVRUPA'DA-BATI'DA KAPİTALİZMİN GELİŞME DİYALEKTİĞİ...

KAPİTALİZM FEODAL TOPLUMUN BAĞRINDAN NASIL ÇIKTI GELDİ..

Ama biz önce şu feodalizm nedir onu bir görelim. Kapitalizmin, bağrından çıkıp geldiği o feodalizm nedir ve nasıl ortaya çıkmıştır?

FEODALİZM, KÖLECİ ROMA'YLA BARBARLARIN ETKİLEŞMESİNİN ÜRÜNÜDÜR...

Aşağıdaki satırlar “Bilişsel Tarih ve Toplum Bilimlerinin Esasları”ndan¹⁵.“Engels şöyle diyor: Franklar İmparatorluğu’nu ele alalım. Burada zafer kazanmış Salienler halkının eline yalnızca Roma Devleti’nin uçsuz bucaksız yurtlukları değil, ayrıca, irili ufaklı ülke ve mark birlikleri arasında paylaşılmamış bulunan geniş topraklar, özellikle büyük orman alanları da geçmişti. **Basit askeri şeflikten gerçek prens aşamasına**¹⁶ **geçmiş bulunan Frank Kralı’nın** yaptığı ilk şey, bu halk mülkünü krallık yurtluğu biçimine dönüştürmek, onu halktan çalmak, ve armağan ya da tımar (fief) olarak bileliğindeki adamlara vermek oldu (aynen bizim Osmanlı’nın yaptığı gibi)¹⁷. Başlangıçta Kral’ın kişisel askeri muhafız takımından kişilere, diğer bazı ordu komutanlara tanınan bu bilelik (Tımar) , bir süre sonra, katiplik yetenekleri, kültürleri, Latineden türeyen halk dilleri, Latin yazı dili ve ülkenin hukuku üzerindeki bilgileriyle çabucak vazgeçilmez bir duruma gelen Romalılara ve Romalılaştırmış Gollülere de tanınmaya başlandı; daha sonra bunlara, Kral’a sadık köleler, serfler ve azatlılar da eklendiler. Halka ait olan toprak parçaları, önce, çoğunlukla armağan olarak, daha sonra da, İktâ biçimi altında (Lehnswesen), başlangıçta sadece Kral’ın yaşam süresi boyunca tasarruf etmeleri için (belirli hizmetler karşılığında kullanmaları için) bu insanlara verildi; böylece halk zararına yeni bir soylular sınıfının temeli atılmış oluyordu”¹⁸.

¹⁵ www.aktolga.de 5. Çalışma

¹⁶ Bu ifadenin altını çiziyoruz..çünkü olay burada başlıyor..

¹⁷ Engels burada „halktan çalmaktan“ bahsediyor! Ama olay basit bir “çalma” olayı değil tabii! Herşey sürecin kendi iç diyalektiğine uygun olarak gerçekleşiyor. Fethedilen yeni toprakların fatih şefe bırakılması sistemin yapısı gereği. Çünkü bu topraklar bütün komüne-Tanrıya ait; Tanrı-komün adına da şef onlar üzerindeki tasarruf yetkisini kullanıyor. Fatih şef, bu toprakları dağıtırken de (Lehnswesen-İktâ) bunu o anın gereği olarak yapıyor. Bu toprakların özel mülkiyet haline gelişi, kralın da bunu kabul etmek zorunda kalması da daha sonraki dönemin güçler dengesinin sonucu.

¹⁸ Engels, F. (1978). “Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni.” Sol Yayınları, Ankara.

Sürecin iki aşaması var. Birinci aşamada, yukarda anlatıldığı gibi, bir devlet haline gelme, yönetebilme zorunluluğuyla, fethedilen topraklar (Osmanlıdaki miri topraklar gibi) en güvenilir adamlara dağıtılıyor. Bu kişiler, mülkiyeti “devlete” ait olan bu topraklar üzerinde tasarruf hakkına sahip oluyorlar (Lehnswesen); görevleri de, savaş zamanında devlete asker göndermek, bu işi finanse etmek, kontrolleri altındaki bölgede krala ait (adalet sistemi dahil) hemen hemen bütün hükümdarlık yetkilerini kullanmak, bütün bu hizmetlerin karşılığı olarak da, halktan toplanan vergilerin bir kısmını devlete vermektir.

Bu aşamada köylülerin durumuna gelince; daha önce Roma döneminde köle olan bu insanlar barbar egemenler aracılığıyla kölelikten kurtarılmış oldukları için hayatlarından memnundular. Köle durumundan özgür köylü durumuna geçmişlerdi onlar artık. Herşey o kadar güzel kılıfına uydurulmuştu ki, görünüşte, sanki genişletilmiş bir gentilice-aşiret düzeniydi örgütlenen! Toprakta özel mülkiyet yoktu, köylü özgürdü. Bu yeni düzende kendisine toprak verilen ve bu topraklar üzerinde tasarruf yetkisini kullanan kişi (Vasallar-Osmanlı’da Sipahiler) eski aşiret şefi-“soylular”- rolünü oynarken, köylüler de ona bağlı aşiret üyeleri rolündeydiler! Ancak arada ufak bir fark vardı tabi (!), bu sözde “özgür köylülerin”, başlarındaki Dirlikçi (Vasall) üzerinde hiçbir denetim yetkileri yoktu (!); eskiden aşiret şefini aşiret üyeleri özgür iradeleriyle seçerlerken, bu yeni yöneticiyi onların başına kral atıyordu.

İkinci aşamada herşey yerli yerine oturuyor! Tasarruf yetkisine sahip görevli-Vasall, özel mülk sahibi “soylu-asil” haline geliyor. Başlangıçta sadece eski aşiretten olanlara verilen bu yetki, daha sonra, yeni düzen içinde “güvenilir” olan kişilere de verilmeye başlanıyor. Köylüler ise, bu “soylulara” bağlı “serfler” haline dönüşüyorlar. Bu dönüşümü gerçekleştiren en önemli faktör de tabi, toprak üzerindeki tasarruf yetkisinin özel mülkiyet haline gelmesi. Gentilice düzende toprağa tasarruf yetkisi bütün halkındı, halk adına komün şefinin değil! Ama bu yeni düzende, başlangıçta tasarruf yetkisi kişiye özel olarak verildiğinden, bu yetkinin özel mülkiyet haline dönüşmesi zor olmadı. Ve bunu da diğer insanların mülksüzleşmesi izledi.

Bütün bunları da şöyle anlatıyor Engels: “Geniş imparatorluk alanı, eski gentilice örgütlenme araçlarıyla yönetilemiyor; şefler konseyi toplanamıyordu, bu kurum, kısa zamanda yerini Kralın sürekli çevresine bıraktı; eski halk meclisi biçimsel olarak varlığını sürdürdü, ama o da gitgide yalnızca ordunun ast şefleriyle, doğmakta bulunan soyluluğun meclisi haline geldi, iç savaşlarla fetih savaşları, bütün bu sürekli savaşlar, vaktiyle Cumhuriyetin son zamanlarında Roma köylülerini nasıl tüketip yıkmışlarsa, toprak sahibi özgür köylüleri de öylece tükettiler ve yıktılar. Başlangıçta ordunun bütününü ve Fransa’nın fethinden sonra da çekirdeğini oluşturan bu özgür köylüler, 9.yyın başlarında öylesine yoksul düşmüşlerdi ki, ancak beş erkekten biri savaşa katılabiliyordu. Doğrudan doğruya Kral tarafından toplanmaya çağrılan özgür köylülerden kurulu silahlı kuvvetin (halk ordusu) yerini, profesyonel bir ordu aldı. Charlamagne’in ölümünden elli yıl sonra Frank İmparatorluğu direnmeye yeteneksiz kalmıştı. Tıpkı, Roma İmparatorluğu’nun dörtyüz yıl önce Frankların ayakları dibinde kalması gibi, o da Normanların ayakları altına seriliyordu” **(şimdilik bu Norman akını-istilasını olayının altını çizmekle yetinelim; daha sonra İngiltere’de kapitalizmin gelişimini ele alırken- kapitalizme geçişle ilkel sınıfsızlık ve tarihsel devrim arasındaki ilişkiyi ele alırken- bu konuya tekrar geri döneceğiz)..**

“İç düzen, daha doğrusu düzensizlik de aynı derecede kötüydü. Özgür durumdaki Frank köylüleri öncellerinin, yani Roma kolonlarının durumuna benzer bir durum içine sokulmuşlardı. Savaşlar ve soygunlarla yıkılmış krallık iktidarı da onları korumak için çok güçsüz olduğuna göre, ya yeni soylular sınıfının, ya da kilisenin koruması altına girmek zorundaydılar; ama bu koruma onlara pahalıya maloluyordu. Vaktiyle Gol köylülerinin yapmış buldukları gibi, topraklarının mülkiyetini, bunu onlara değişik biçimler altında, ama her zaman hizmet ve vergi yükümlülüğü karşılığında kullanma hakkı olarak veren efendilerine aktarmak zorunda kaldılar; bu bağımlılık biçiminin egemenliği altına girdikten sonra, yavaş

yavaş kişisel özgürlüklerini de yitirdiler; birkaç kuşak sonra, artık çoğunlukla serf durumuna gelmişlerdi. Köylülüğün çöküşü ne kadar hızlı oluyordu”¹⁹.

Önce Roma'nın fethi gerçekleşiyor ve Büyük Roma-Cermen İmparatorluğu kuruluyor. Kilise-Papa tarafından kutsanan barbar Karl, “Büyük Karl” oluyor! Ama hemen buna bağlı olarak da ikinci aşamaya geçiliyor. Engels'in yukardaki paragrafta anlattığı klasik İbni Haldun diyalektiği yaşanıyor. Tam bu arada da kuzeyden Norman barbarları geliyor, yeni bir Tarihsel Devrim dalgası kaplıyor Avrupa'yı (İngiltere'de işte tam bu ikinci aşamaya geçilirken gerçekleşiyor Norman akını ve sistemin derebeyleşmesini-kemikleşmesini- engelliyor. İnsanların ciğerlerine yeniden biraz sınıfsızlığın o temiz havası doluyor, ki bu da onların kapitalizme doğru bir adım daha ileri sıçramasını kolaylaştırıyor). Merkezi krallık, işin başında zaten egemenliği kiliseyle paylaştığı için, iyice zavallı duruma düşüyor. İktidarsız iktidar haline geliyor. Bu ise, eski Dirlikçilerin-Vasalların işine geliyor. Bunlar, mevcut durumdan kendi çıkarları için yararlanıyorlar! Feodal beylikler haline geliyorlar. Yani, görünüşte gene krallarına bağlı Vasallar olarak kalıyorlar, ama gerçekte kendi bölgelerinin egemenleri haline geliyorlar (II.Mahmut döneminde Sened-i İttifak'a imza koyan o “ayanları” düşünün). İşte tablo budur (daha sonra Prusya'nın birleştirdiği Alman prenslikleri de bunlardan oluşuyor).

Devam ediyor Engels: “Cermenler Avrupa'yı gerçekten yeniden canlandırmışlardı. Ama Cermenlerin, cançekişen Avrupa'ya üfürdükleri gizemli güç neydi? Şoven tarihçilerimizin bize anlattıkları gibi bu, Cermanik topluluğun içinde varolan mucizevi bir erdem miydi? Hiç de değil. Cermenler, özellikle o çağda çok yetenekli ve canlı bir gelişme içinde bulunan Aryen bir soydu. Ama Avrupa'yı gençleştiren onların özgül ulusal nitelikleri değil, yalnızca barbarlıkları, gentilice örgütlenmeleriydi. Cermenlerin kişisel değer ve yiğitlikleri, ve özgürlük eğilimleri ve her kamu işini kendi işi gibi gören demokratik içgüdüleri, uzun sözün kısası, Romalıların yitirmiş buldukları, ve Roma dünyasının balçığıyla yeni devletler yapmaya ve yeni ulusal özellikler geliştirmeye yetenekli bütün nitelikler- eğer bunlar barbarlara ilişkin gentilice örgütlenmenin belirleyici çizgiler değilse neydi? Eğer onlar, tek-eşliliğin eski biçimini altüst ettilerse, eğer erkeğin aile içindeki egemenliğini yumuşattılsa, eğer kadına, klasik dünyanın hiç görmemiş bulunduğu çok yüksek bir durum sağladılarsa, onları bütün bu işleri yapmaya yetenekli kılan şey, barbarlıkları, gentilice töreleri, analık hukuku çağının halâ canlı kalan mirasları değilse neydi? Cermenlerin Roma dünyasına dirimsel güç ve canlandırıcı tohum olarak aşıladıkları tek şey barbarlık idi. Gerçekte, cançekişen uygarlık yüzünden acı çeken bir dünyayı gençleştirmeye, yalnızca barbarlar yeteneklidir”²⁰.

NEDEN FEODALİZM

Burada altı çizilmesi gereken en önemli nokta şudur: Örneğin, Osmanlı Devleti kurulmadan önce Anadolu'da da birçok beylikler vardı. Ya da, 1402-Ankara Savaşından sonra, Timur'un orduları Yıldırım Beyazıt'ın Osmanlı ordularını perişan ettikten sonra, Anadolu'da gene merkezi bir yapı kalmamıştı ve her tarafta birsürü beylikler hüküm sürüyorlardı. Ama buna rağmen, Anadolu'da, ne Ortaçağ Avrupa'sındakine benzer bir feodalite oluşmuş, ne de İngiltere'de olduğu gibi kapitalizme geçilebilmiştir. Timur'un ağır bastığını görünce, bu beyliklerin büyük bir kısmı hemen saf değiştirmişler, Yıldırım Beyazıt'ı ortada bırakarak Timur'un safına geçivermişlerdir. Neden? **Osmanlı barbarları Cermen barbarlarından daha mı az “barbardılar”! Cermenlerin Avrupa'ya getirdikleri “ruhu” Osmanlılar-ya da Timur- Anadolu'ya getirememişler miydi?**

¹⁹ a.g.e.

²⁰ a.g.e.

Olayın birçok boyutu var. Birincisi şu: Anadolu'daki beyliklerle, Avrupa'daki (daha sonra feodaller haline gelen) Vasallar aynı değildir. Birkere, Anadolu'daki beyliklerin varoluş gerekçesi Osmanlı değildi. Osmanlı da onlar gibi bir beylikte işin başında. Bunlar, daha sonra Osmanlı tarafından zorla ele geçirilmişler, Osmanlının yükselişiyle daha önce var olan egemenliklerini kaybetmişlerdi. Yani Osmanlı zorla-kuvvet kullanarak onları kendisine bağlı tutuyordu. Üstelik bu bağımlılığın koşulları da gittikçe zorlaşıyordu. Osmanlı Timur'un karşısında tökezleyince de herkes kendi hesabını yapmaya başladı. Timur'un ise zaten Anadolu'da uzun süre kalmaya niyeti yoktu. Bunu da açık açık söylüyordu. Nitekim Osmanlı'ya da anlaşma teklif etmişti. Eğer Osmanlı dik kafalılık etmeseydi Timur'u başına bela etmeyebilirdi²¹. Timur'un gözü Asya'daydı. Hindistan'a kadar uzanan bir imparatorluğun peşindeydi o. Bu nedenle, Anadolu'daki beylikler Timur'un gelişini kendileri için bir kurtuluş olarak gördüler. Timur Osmanlı'yı yenerek saf dışı bırakınca, nasıl olsa çekip gideceği için bu zaferin meyvaları onlara kalacaktı. Timur için önemli olan Doğu-Batı ticaret yolunun açık olmasıydı. Bu konuda ona garanti vererek kendi egemenliklerini kurtarabilirlerdi (Sened-i İttifak'ın ayanlarıyla bunları-bu "Beylikleri"- karıştırmamak gerekiyor. Buradaki ayanlar Osmanlı'nın derebeyleridir. Ve bunların ayrılmak, ayrı devlet olmak gibi bir istekleri falan yoktur. Merkezi devletin varlığını tanımaktadırlar. Onların istediği, merkezin de onların özerk varlığını tanımasıdır)..

Ama sadece bu değil. Bir diğer farklılık da şöyle: Evet, Cermenler kentsiz bir toplumdur. Yani Roma'yı (kent) kuşatan kır kentsizdi. En fazla, bazı barbar şeflerin şatolarıyla, bunların etrafındaki birkaç binadan başka kent görünümü verecek bir yoğunluğa raslamak mümkün değildi bu kırdaki. **Osmanlı'nın Kayı boyu gibi diğer Türk aşiretleri-beylikleri de Cermenler gibi kentsiz-göçebe toplumlardı. Onlar da, aynı Cermenler gibi, "daha yeni yerleşmişlerdi" toprağa. Ama onların yerleştikleri coğrafya, yani Anadolu farklıydı. Anadolu, Cermenlerin yerleştikleri coğrafya (Avrupa) gibi "kır" değildi. Binlerce yıldan beri bir sürü medeniyete beşiklik etmişti. Şehirleşmiş bir coğrafyaydı. Zamanla, bu şehirlerle birlikte doğan medeniyetler yıkılırsa da, bu şehirler gene de, şu ya da bu egemenlik biçimi altında varlıklarını sürdürmüşlerdi.**

Böylesine kentleşmiş bir bölgede yaşayan barbarların, dur durak bilmeden, bütün bu coğrafyayı ele geçirme işini sonuna kadar götürmeleri gerekiyordu. Her şehir-beylik-başlıbaşına bir rakipti bu coğrafyada. Ve siyasi bir birliğin sağlanabilmesi için de mutlaka merkezi bir otoritenin oluşması gerekiyordu. Doğu ile Batı arasındaki ticaretin anayolu olan Anadolu'nun, merkezi bir otorite tarafından kontrol altında tutulması şarttı. Yani Anadolu öyle beylikler arasında paylaşılarak yenilecek cinsten bir pasta değildi! Geçen ticaret kervanlarından her bey'in bir vergi aldığını düşünün, arada bir de haydutları-korsanları hesaba katarsanız, hiç olurdu yoktu bu işin. Böyle bir ortamda ticaret falan yapılamazdı. Tek bir devletin, tek bir güvenlik gücünün kontrolü altında olmalıydı herşey. Ucuz, ve güvenli bir ticaretin tek koşulu buydu. Ve bu da mümkündü. Bileği güçlü olan bu işi başarıyordu zaten.

Ortaçağ Avrupası ise bambaşkaydı. Bambaşka bir coğrafyada, başka bir tarihi gelişim sürecinin sonunda, siyaset de farklı biçimlerde oluşuyordu. Burada, Anadolu'daki gibi merkezi, güçlü, herşeyi elinde tutan bir devletin ortaya çıkmasına, herşeyden önce zaten kilisenin siyasi otoriteden ayrı bir kurum olarak varlığı engeldi. Evet, kilise barbar kralları kutsuyor, onları destekleyerek, onların güçlenmelerini istiyordu, ama bu işin sınırını da çok güzel ayarlıyordu. Hiçbir zaman, Anadolu'daki gibi, herşeye kadir bir merkezi otoritenin oluşmasına olanak tanımıyordu kilise. Çünkü, hiç belli olmazdı, güvenilmezdi bu barbarlara! Bir de bakardın, Tanrı adına yetki bizdedir deyiverir, kilisenin kontrolünü de ellerine alırlardı! Zaten bunu yapmaya yeltenenler de olmamış değildi içlerinde. Bu nedenle, kilise daha işin başından işi sıkı tuttu. Ve öyle oldu ki,

²¹ Togan, A. Z. V. (1970). "Umumi Türk Tarihine giriş." Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.

Cermenler Roma'yı fethedipte, büyük Roma-Cermen İmparatorluğu'nu kurduktan sonra bile kilise gücünü hiçbir zaman yitirmedi. Perde arkasında bir güç odağı olarak varlığını hep sürdürdü. Bütün Hıristiyan alemi için tek bir otorite olarak Papalık yeterdi. Önemli olan dini birleştirici güçtü. Bu şemsiyenin altında varсын irili ufaklı birçok güç odakları olsundu. Daha işin başından itibaren kiliseyle işbirliği halinde olan fatih barbar şefler, zaten baştan itibaren iktidarı kiliseyle paylaşmış oldukları için, sınırlı bir güce sahiptiler, kiliseye karşı çıkacak, onu kontrol altına alacak güçleri yoktu. Roma'nın yıkılmasından sonra kurulan yeni denge durumu bu temel üzerine yükselmişti.

Hele Norman akınlarından sonra, asıl hedefin bu yeni barbarları da medenileştirmek olduğu bir dönemde, kilise açısından, diğer Cermanik kralcıkların, ya da derebeylerinin birbirleri üzerinde egemenlik kurma çabalarının hiç affedilir yanı yoktu. Bu türden çabalar Norman barbarları için kötü örnek olabilirdi. İşte, Ortaçağ Avrupasında feodalizmi geliştiren ortam böyle bir ortamdı. Krallara karşı feodalleri, feodallere karşı da kralları desteklemek kilisenin temel politikasıydı.

Ama sadece kilisenin politikası mı böyleydi? Avrupa'da politika sahnesinde yer alan bütün güçlerin politikaları hep bu dengeye dayalıydı: Kral, feodallere karşı kiliseyle işbirliği yaparken, kiliseyi Avrupa'nın en büyük mülk sahibi feodal haline getirmişti. Feodaller de bazan krala karşı kiliseyle, bazen de kiliseye karşı kralla işbirliği yaparak ayakta kalabiliyorlardı. Ve bu, gücün dağılması olayı, herkesin çıkarınaydı. Çünkü herkes, kendi varlık şartını bu dengeler içinde buluyordu. Nitekim daha sonra sivil toplumun-burjuvazinin doğuşu da gene aynı ortamın ürünü olmuştur. Osmanlı'nın Anadolu coğrafyasıyla etkileşmesi merkezileşme sonucunu verirken, Cermenlerin Roma'yla etkileşmesi feodalizm sonucunu veriyordu.

FEODAL TOPLUMUN ANA RAHMİ: KENT'İN DOĞUŞU, GELİŞİMİ

Feodal toplumun içinde kapitalist toplumun oluşumu ve gelişimi, kent'lerin oluşumuna ve gelişimine paralel olarak gerçekleşmiştir. Bu nedenle işe, Ortaçağ Avrupa'sında, "kentsiz toplumun" bağrında kent'lerin nasıl oluştuğu ve geliştiğiyle başlayacağız.

Alman Krallığı'ndaki ilk kentler (Köln, Trier, Mainz, Worms, Augsburg, Passau, Regensburg) İsadan önce 1.yy' la, İsadan sonra 3.yy arasında Romalılar tarafından (Don) Donau nehrinin güneyiyle Ren'in batısı arasında kurulmuşlardır. Ama o zamanlar bu "kentlerin" Romalılar için yabancı topraklar üzerinde askeri bir garnizon, gözetleme, denetleme ve yönetim merkezleri olmanın ötesinde bir anlamı yoktu.

Almanlar uzun bir süre bu türden "kentlere" karşı ilgisiz kaldılar. Ancak ne zaman ki Norman akınları başladı ve tarlaları, evleri yakıldı, yıkıldı, yağmalandı, yüksek duvarların arkasındaki korunaklı yerlerin önemini ancak o zaman anlamaya başladılar. Fakat Ortaçağ'da kentlerin kuruluşunun esas nedeni kentin yüksek duvarlarının insanlara sağlayacağı güvenlik değildir tabii! Eğer kentleşme olayı feodal beylerin de işine gelmeseydi, ne kent kurulurdu ne de birşey. Çünkü, feodaller zaten şatolarının kalın duvarlarının arkasında güvenlik içindeydiler. Ve onların izni-girişimi olmadan da böyle birşey mümkün olamazdı. Feodal beyleri kentlerin kurulmasına öncülük etmeye zorlayan asıl neden onların kendi çıkarlarıdır.

Ticaret, yani üretilen malların ülkeler ve bölgeler arasındaki değişimi, eskiden, Antik Çağ'dan beri vardı. Ancak yaygın ve gelişmiş değildi. "Kentsiz toplum" Avrupa insanların alım gücü fazla olmadığından, ticaret de ona göre idi. Ne zaman ki, feodal beyler, soylular ortaya çıkmaya başladılar, belirli bir servet birikimine bağlı olarak, bunların alım güçleri ve istekleri de gelişti. Pahalı ipek kumaşlar, mücevherler, baharatlar ve buna benzer birçok ürünler için bir pazar oluştu. Ama bunun için de, uzak ülkelerden gelen tüccarların rahatça ticaret yapıp iş bağlantıları kurabilecekleri, güvenli ticaret merkezlerinin oluşması gerekiyordu.

Ama sadece ticaret açısından da değil, kentlerin kuruluşu feodal beylerin ve kralların uzman kişilere olan ihtiyaçları açısından da önemliydi. Feodal beyin çevresindeki birkaç zanaatkar yeterli olmuyordu artık. Daha bunun gibi birçok neden de bunlara eklenince, “kentsiz toplumda” kentleşme için düğmeye basıldı.

Bir kent'in kurulması için karar verme yetkisi, geleneklere göre, krala ait olduğu halde, pratikte feodal beyler ve kilise o kadar güçlüydüler ki, krala hiç danışma gereğini bile duymadan, bunlar da, kendi egemenlik alanları içinde, kentlerin kurulması için karar verebiliyorlardı. Çünkü, zengin tüccarların da yerleşmesiyle canlılık kazanan bu türden merkezlerin oluşması, kentin kurulduğu bölgede egemen olan güç için çok elverişliydi. Bunun herşeyden önce kent kurucu kral, feodal bey ya da kilise açısından büyük bir ek gelir kaynağı olma yanı vardı. Kent kurucu egemenler hem ihtiyaçlarını gidermiş olacaklar, hem de bir ek gelire sahip olacaklardı. Ayrıca, askeri ve idari açıdan, geliş gidişlerin kontrol altına alınması açısından da önemliydi kentler.

BİR KENT NASIL KURULURDU

Kral, bir soylu ya da kilisenin önemli bir kişisi tarafından, ihtiyaç duyulup da, uygun bir yer bulunduğu zaman, oraya bir kentin kurulması için, hemen, içinde bu kenti çekici hale getirecek ayrıcalıkların da bulunduğu bir kararname çıkarılır, bu işi gerçekleştirme görevi de, genellikle, feodal hiyerarşide daha alt sıralarda bulunan bir soyluya verilir. Kentin kurulacağı alan genellikle 20 ha. olurdu. Kent kurucuları, ellerinde ölçme aletleriyle gelirler, ölçerler biçerler, kurulacak kentin bir planını yaparlardı. Merkezde bir pazar yeri, bunun yanında kilise vs. gibi. Kentin kuruluşu için ideal olanı, amaca uygun boş bir araziydi. Ticaret yollarının kavşak noktaları, karayollarının tehlikeleri açısından, mümkünse, nehir taşımacılığına en uygun yerler öncelik taşınırlardı. Ama pratikte, bir şatonun yakınında olmak, Kilise açısından önemli olan bir yerde bulunmak da bir kentin kuruluşu açısından önemli oluyordu. Kent kurucu kişiler, daha kentin kuruluş çalışmaları başlar başlamaz ellerindeki kuruluş kararnameyi heryere asarak kenti çekici hale getirmeye çalışınırlardı.

Bir örnek olarak Freiburg kentinin kuruluşu için Herzog Konrad von Zähringen'in yayınladığı kararnameyi ele alalım:

“Herkesçe bilinsin ki, ben Konrad, **1120 yılında**, mekânım Freiburg'da bir pazar yeri (Marktsiedlung-kent) kurmaya karar verdim. Birçok saygıdeğer tüccarla yaptığım görüşmeler sonucunda onlara bu işe başlamaları için izin vermiş bulunuyorum.

Bu pazar yerinde (kent'te) her tüccarın, üzerine kendi evini de yapabileceği, kendisine ait bir yeri olacaktır. Buna karşılık da, bunlar bana ve benden sonra gelecek olan temsilcime yılda bir Şilin (Schilling) ödemekle yükümlüdürler. Onların (tüccarların) tarafımdan kabul edilen ve herkesçe bilinmesini istediğim hakları şunlardır. Herkes bunları hafızasında tutabilsin, bu tüccarlar ve onların gelecekteki mirasçıları, bana ve gelecekteki benim temsilcilerime karşı bu haklara sahip olduklarını iddia edebilsinler diye bunları bir kararnameyle (Urkunde) ilan ediyorum:

1. Pazar yerimi (kenti) ziyaret etmek isteyen herkese bölgemde güvenli bir seyahati garanti ediyorum. Herhangibir kişiye bir saldırı olur ve o soyulursa, eğer saldıranın kimliği tesbit edilir de bana bildirilirse çalınan parayı geri alacağımı garanti ederim. Yok eğer hırsızlar bulunamıyorsa ben kendim ödeyeceğim.
2. Eğer vatandaşlarımdan (kentli vatandaşlar kastediliyor, bürgerler) biri ölürse, onun sahip olduğu herşey bütün haklarıyla beraber çocuklarına ve karısına kalacaktır.
3. Kent'te ikamet eden herkes halkımın sahip olduğu bütün haklardan eksiksiz yararlanabilecektir. Bu kişiler, hiçbir sınırlama olmaksızın otlaklardan, su kaynakları ve ormanlardan yararlanabileceklerdir.

4. Bütün tüccarları gümrükten muaf tutuyorum.

5. Hiçbir zaman, vatandaşlarımın rızası olmadan kente yeni bir vali, ya da din adamı tayin etmeyeceğim. Vatandaşların özgür iradeleriyle seçtikleri kişilerin bu görevlerini onaylayacağımı garanti ederim.

6. Eğer vatandaşlarım arasında herhangi bir uzlaşmazlık çıkarsa, bu konuda ben ya da diğer bir görevli tarafından keyfi bir şekilde karar verilmeyecektir. Bu konuda herkese Köln kenti kuralları gereğince adil bir mahkemede yargı garantisi veriyorum.

7. Eğer bir kişi ihtiyaçtan dolayı sahip olduğu şeyleri satmak isterse, gerekli satış vergisini ödediği takdirde buna kimse engel olmayacaktır.

Bu sözlerin lafta kalmadığını, herkesin bunlara inanması gerektiğini, benden sonra gelecek temsilcilerim tarafından da bu hakların güvence altında olacağını ispat etmek için, yönetimden en güvenilir oniki kişinin şahitliğine başvuruyorum. Böylece, herhangi bir gerekçeyle bu hakların geriye alınamayacağını garanti etmiş oluyorum”.²²

Bu kararnameyle (Urkunde) Herzog Konrad kent'te ikamet edecek tüccarlarla bir anlaşma imzalamış oluyordu. Bu anlaşmada kentin kendi yönetimini kendisinin seçmesini kabul ediyor, tüccarları gümrükten muaf tutuyor, onların feodal beye ait otlaklar, ormanlar, akarsular vs. gibi ortaklaşa kullanılan arazilerden yararlanabileceklerini bildiriyor, en önemlisi de, herkesin mal ve can güvenliğini garanti ediyor, kentte oturan vatandaşların miras hakkını tanıyordu. Kısacası, kenti-pazaryerini çekici hale getirmek için ne gerekiyorsa onun yapılacağı sözünü veriyordu.²³

Ortaçağ'ın karanlıkları içinde, feodal zulmün kol gezdiği bir ortamda böylesine bir serbestlik ve hareket kabiliyeti müthiş çekici birşeydi. Ama tabii Herzog Konrad'ın da belirttiği gibi, bu haklar sadece kentte oturan vatandaşlar içindi. Feodal beye bağlı olan serflerin bunlardan yararlanma hakları yoktu. Ama gene de bir kapı açılmıştı. 12 ve 13. yy' larda fırsatını bulan birçok kişi bulunduğu yerden kaçıp bu kentlere sığınmaya başladılar. Kent yönetmeliğine göre, eğer bir kişi bir yıl ve bir gün izini kaybettirir ve kentte ikamet ederse, ondan sonra beyi onu geri alamıyordu; o artık o kentin koruyucu kanatları altına girmiş bir “bürger” (vatandaş) sayılıyordu. Bu süreç, serflerin buldukları yerlerden kaçarak kentlere sığınmaları süreci, haçlı seferleriyle birlikte daha da hızlandı. Haçlı ordularını finanse edeceğimiz diye feodallerin baskıları o kadar artmıştı ki, birçok köylü kurtuluşu kaçarak kentlere sığınmakta buluyordu. Bir yıl dolmadan yakalanırlarsa vay hallerineydi, ama bir de izlerini kaybettirir de bir yılı geride bırakabilirlerse, onlar artık özgür birer insandılar (“Stadtluft macht frei”).

KENTİN DOĞUŞU BİR DEVRİMDİR

Konrad'ın Kararnamesinde, “benim kentim”, “benim vatandaşlarım” demesine bakmayın siz! Bu belge, feodal sistemin kendi inkârını yaratmasının belgesidir²⁴. Tıpkı bir kadının kendi inkârı olan o çocuğu doğurması gibi yani! Feodaller (ya da krallar, kilise) büyük emekler sarfederek kentleri kurarlarken, tabii ki kendi çıkarlarını düşünüyorlardı. Kentin-pazaryerinin-kurulmasıyla herşeyden önce ek bir gelire sahip olacaklardı. Artan lüks tüketim ihtiyaçlarını

²² Vogt-Lüerssen, M. “Mittelalterliche Stadtgeschichte”

<http://www.asn-ibk.ac.at/bildung/faecher/geschichte/maike/mittelalter/MaVII1.htm>

(30.10.2005)

²³ İşte Osmanlıda olmayan! Osmanlıda böyle birşeyin mümkün olmadığını biryana bırakın, birisi tutup-
ta böyle bir öneride bulunsaydı bile, hemen devlete karşı komplo hazırlıyor diye kafasını uçururlardı!...

²⁴ Sakın bu, Almanya'da kapitalizmin-modernleşmenin “yukardan aşağıya doğru geliştiğinin de belgesi olmasın!”

giderme olanağı bulacaklardı. Kentin kuruluşu, ayrıca, askeri ve idari açıdan da önemliydi. Kendi denetimleri altında, kendi kendini üreten ve yöneten, onlara hiçbir yükü olmayan örgütlü bir güç yaratmış oluyorlardı. Altın yumurtlayan bir tavuktan kent onlar için!..²⁵

Kentin kuruluşu, çocuğun ana rahmine düşmesi olayıdır. İlerde doğacak çocuğun (Kapitalist Toplumun) toplumsal DNA'sına ait bütün bilgiler kentle birlikte ortaya çıkmaya başlarlar. Elbetteki embriyonun daha ne gözü bellidir, ne de kaşı, ama göze ve kaşa ait bilgiler oluşmaktadır. Ne kentin tüccarları, ya da zanaatkarları henüz daha burjuvadır, ne de kalfaları, çırakları işçi. Kent, feodal sistemin içinde, onun inkârı olarak doğan; tıpkı ana rahmindeki çocuğun göbek bağıyla annesinden beslenmesi, onun bir parçası olması gibi, feodal sistemden beslenen, bu anlamda da onun bir parçası olan bir oluşumdur. O, yeni toplumun potansiyel gerçekliğini kendi içinde barındıran bir toplumsal tohumdur. Ve bir kere toprağa düştükten sonra da gelişmeye başlar..”Aşağıdan yukarıya doğru” olan gelişmenin diyalektiği budur işte...

Kentin oluşumu, hernekadar “yukardan aşağıya doğru” feodal beyin “iradesiyle” olsa da, bu aslında üretici güçlerin gelişmesinin bir sonucudur. Mevcut üretim ilişkilerinin içine sığamayan üretici güçlerin eski toplumun içinde kendilerine yeni bir yol açmasıdır. Bir devrimdir yani kentin doğuşu. Feodallerin de içinde yer aldıkları sistemin kendi kendini inkârı sürecinin önemli bir kavşak noktasıdır!

Aynı süreci bugün kapitalist toplum da da yaşıyoruz. Kapitalistler de, aynen feodaller gibi, kendilerini yok edecek (diyalektik olarak yok edecek) süreci kendileri yaratıyorlar. “Devrim” deyince bundan, sistemin içindeki karşıt kutbun (sınıflı toplumlarda ezilen-sömürülen sınıfın) egemen sınıfı altetmesini, onu devirerek onun yerine geçip, kendi iktidarını kurmasını anlayanlar, bütün bunları-bu diyalektiği- ne kadar kavrayabilirler acaba!

Herzog Konrad'ın Freiburg kentinin kuruluşuyla ilgili kararnameyi üç nedenden dolayı olduğu gibi aktardık. **Birincisi**, Ortaçağ'da kurulan bütün kentler için aşağı yukarı aynı koşullar söz konusudur. Yani bu belge “kent” olayını çok güzel anlatıyor. **İkincisi**, Osmanlı'nın neden kapitalizme geçemediğini ele alırken Konrad'ın bu “Urkunde”sinin bizim için çok önemli bir kaynak olduğunu düşünüyorum. “Osmanlı sistemi ve şehirleri nire, Ortaçağ kentleri nire”!!**Üçüncü neden ise, bununla, Almanya'nın kapitalizme geçişi olayını “yukardan aşağıya” doğru gerçekleşen feodal-militarist bir operasyon-bir toplum mühendisliği olayı olarak gören anlayışa karşı işin “aşağıdan yukarıya” doğru olan boyutunun altını çizmek istedim!.**Yani öyle feodal Junkerler, ya da militarist Prusya ordusu falan yapmıyorlar Alman devrimini!..Yüzyıllardır aşağıdan yukarıya doğru gelişmeye çalışan bir kapitalizm ve henüz feodalleri alaşağı edecek durumda olmasa bile gene de gelişmiş bir burjuvazi var işin içinde. Evet, bu burjuvazi iktidarı ele alacak kadar güçlü değil o dönemde. Bu yüzden de Alman birliğini sağlayan Prusya krallığı oluyor, ve bu “birlik” sağlandıktan sonra da kapitalizm devletin desteğiyle çok daha hızlı bir şekilde gelişiyor bu doğru. Ama buradan Alman devriminin yukardan aşağıya doğru feodaller aracılığıyla yapıldığı sonucu çıkmaz! Prusya'lı Junkerler-feodal soylular mecbur kalıyorlar “devrimci” olmaya!! Çünkü Avrupa'da gelişen bir süreç var ve bu süreç mecbur kılıyor Alman birliğinin kurulmasını. O zaman, ya bu birlik yukardan aşağıya doğru gerçekleşecekti, ya da bir süre sonra Fransa'daki gibi aşağıdan yukarıya doğru gelişecek bir burjuva devrim dalgası yapacaktı bu işi. Yani, yapana değil, yaptırana bakın siz!..

²⁵ Daha sonra göreceğimiz gibi, Alman birliğini sağlayan Prusya'lı o soyluların amacı da kendi rakiplerini-burjuvaları-geliştirmek falan değildi!. Onlar, kendi varoluş koşullarının gereğini yerine getiriyorlardı. Onların bu çabalarının daha sonra aşağıdan yukarıya doğru kendi diyalektik inkârını yaratması ayrıdır! Yani dünyanın hiçbir yerinde feodaller burjuva devrimi falan yapmamıştır!..

Osmanlı'yı Almanya'yla kıyaslayarak burjuva devriminin Osmanlı'da da Almanya gibi yukardan aşağıya doğru "ordu" aracılığıyla gerçekleştiğini iddia edenlere soruyorum: Peki hani nerde Osmanlı'da aşağıdan yukarıya doğru olan bu burjuva devrimci basınç-dalga? Almanya'nın feodalleri-Prusya'nın kralları- öyle, senin o II.Mahmut'un gibi bütün Müslüm-gayrimüslüm o orta sınıfları-burjuvaları kesip yok etmemişler ki!-ya da edememişler ki! Sen, "batılılaşıyoruz" diyerekten (Batılı devletlerin de desteğini alarak) hem o protokapitalist-burjuva potansiyelin köküne kibrit suyu dök, onu yok et, hem de "tarihe" "ilerici" Sultan olarak geç, helal olsun vallahi!..Ben kabul etmiyorum böyle bir yalancı "tarihi" anlayışını!.."Resmi tarih" denilen şey de budur işte aslında!..

Şimdi, Almanya'dan İngiltere'ye ve Fransa'ya kadar bütün Avrupa ülkelerinde kapitalizmin nasıl geliştiğini, o dönemde güçler dengesinde rol oynayan aktörlerin (kralın, feodallerin, kilisenin, burjuvazinin) durumunu, bunlar arasındaki ilişkileri, kısacası, burjuva devrimlerine giden yolun nasıl döşendiğini daha iyi anlatabilmek için, size, daha önce bahsettiğim Leo Huberman'ın (M.Belge'nin çevirdiği) kitabından bir bölümü aktarmak istiyorum. Ancak, çalışmanın akışını aksatmamak için bunu en sona "ek" olarak aldım. İsterseniz şimdi, en sona gidip okuyun bunu ve sonra devam edin yazıya, isterseniz yazı bittikten sonra okuyun.

Devam ediyoruz:

KAPİTALİZM-ALMANYA DA DAHİL OLMAK ÜZERE-BÜTÜN AVRUPA ÜLKELERİNDE ÖZÜNDE AŞAĞIDAN YUKARIYA DOĞRU GELİŞMİŞTİR..

Evet; yukarıda anlatılan süreç (feodal toplumun bağrından kapitalizmin doğup gelme süreci) Almanya da dahil olmak üzere bütün Avrupa ülkelerinde geçerlidir. Yani kapitalizm bütün Avrupa ülkelerinde özünde "aşağıdan yukarıya doğru" gelişmiştir . Öyle, diğerlerinde tamam ama, Almanya'da kapitalizm yukardan aşağıya doğru Prusya militarizmi aracılığıyla bir toplum mühendisliği harikası olarak geliştirilmiştir falan diye birşey yoktur!. 19.yy'ın ortalarında feodal-militarist Prusya krallığı aracılığıyla başarılan şey, Napolyon istilasından sonra sayıları üçyüz küsürden otuzlara inen (herbiri feodal bağımsız birer şehir devleti olan) prensliklerin birleştirilerek bugünkü Almanya'nın meydana getirilmesidir. **Ha, söylenilmek istenilen şuysa eğer: Prusya militarizmi aracılığıyla yukardan aşağıya doğru sağlanan bu birliğin-Alman birliğinin-gerçekleşmesinden sonra kapitalizme girişte geç kalmış olmanın verdiği itme gücünü-motivasyonu da arkasına alan Almanya olağanüstü bir hızla gelişmeye başlamış ve kapitalizmin eşitsiz gelişme kanununa göre kısa süre içinde diğerlerinin yanı sıra dünyanın paylaşılması sürecinde yerini almıştır..söylenilmek istenilen buysa, evet bu doğrudur. Ama buradan hiçbir şekilde "Almanya'da kapitalizm "militarist modernleşme" yöntemiyle bir toplum mühendisliği örneği olarak yukardan aşağıya doğru gelişmiştir", "Almanya'da burjuva devrimini Prusya'lı feodaller yapmıştır" sonucu çıkmaz!. Evet, diğer ülkelere göre güçsüz olan Alman burjuvazisi feodal soyluluğu tek başına altedecek gücü bulamıyordu kendisinde, burası açık. Bu yüzden de, önüne Prusya'lı soylular ve Kral aracılığıyla da olsa bir birlik projesi konduğu zaman (önceleri biraz duraklasa, karşı çıkar gibi olsa da) buna karşı çıkmadı. Çünkü asıl onun işine geliyordu bu. Ve sonuçta, bu anlamda, yukardan aşağıya bir birleşme-kaynaşma-süreci başladı. Feodal soylularla burjuvalar ortak bir hedef için önce ittifak yaptılar, sonra da birbirlerinin içinde eriyerek kaynaştılar. Ama bakın M.Belge kitabında buradan ne sonuç çıkarıyor:**

"19.yy boyunca, Almanya, büyük bir toplumsal dönüşümden geçiyor, ama bu dönüşümü özel koşullar altında, özel bir biçimde gerçekleştiriyordu. Daha sonraki tarihlerde bu modelin tekrarları çoğalacaktı, ama Almanya kendi tipi içinde bir ilk örnekti. Söz konusu olan şey, feodal bir estate'ler (prenslikler) toplumunun, modern bir sınıflı topluma dönüşmesi süreciydi. Modernleşmenin gördüğümüz erken örneklerinde, örneğin Amerika'da zaten öyle bir toplum biçimi hiç oluşmamıştı. İngiltere ve Fransa, iki Avrupa'lı ülke olarak o feodal geçmişi (değişen derecelerde de olsa) paylaşmışlardı ve

kurtulmaya çalıştıkları şey de oydu. Fransa'da olayın Etats-Geneuaux'dan başlamış olması bu bakımdan bir hayli simgeseldir, çünkü sürecin sonunda estate'ler toplumu tarihe karışır.

Üç örnekte de (Fransa, İngiltere ve Amerika) burjuva sınıfı tarihin önünü açan güç olmuştur (bütün entellektüel ve maddi-fiziksel sınırlarına rağmen). O günün dünyasında, modernleşmenin ebesi burjuva sınıfıydı.

Bu sınıftan Almanya'da da vardı, ama burjuvazi Almanya'da böyle bir buzkıran rolü oynayamadı, oynayabilecek kadar güçlü değildi. Estate'ler toplumunu ortadan kaldırma işini estate'ler toplumunun asli ve en güçlü ögesi, aristokrasi (kendi uzantısı olan ordu yoluyla) üstlendi. Burjuvazi onun ancak yedek lastiği olabiliyordu. Yani, gene Fransa'nın Etats-geneaux modeline dönecek olursak, tiers-etat'nın aristokrasiyi devrimle yok ederek başardığı işi, Almanya'da, devrimi ve her türlü liberalleşmeyi yasak eden premier-etat gerçekleştirmişti. **Bu, dediğim gibi, o evrede bir anomaliydi; ama bir süre sonra pek çok benzeri ortaya çıkacaktı**".²⁶

Yani bu kadar olur! Laf dönüp dolaşıp Osmanlı'ya getiriliyor aslında! Bütün bu değerlendirmelerin asıl amacı o! Ve deniyor ki, Osmanlı-Türk örneği de işte böyledir!..

Soruyorum ben şimdi, bütün bunların Osmanlı-Türk toplumuyla-modernleşmesiyle ne ilişkisi var? Var mıydı Osmanlı'da da böyle bir "estate'ler sistemi"-yani feodal sistem? Sakın vardı falan demeyin ha, o zaman da "Sened-i İttifak"ı sorarım ben size!: Söyler misiniz bana, sizin o "ilerici" Sultanınız II.Mahmut neden kesti "Sened-i İttifaka" imza koyan o ayanları?..Osmanlı'da "musadara" (mallarına el koyma, mülksüzleştirme) denilen bir uygulama vardı, kimlere karşı yapılıyordu bu biliyor musunuz!?!..Osmanlıyı Almanya'ya benzetmek için boşuna uğraşmayın! Osmanlı toplumu, başta devşirme kapıkullarından oluşan Yönetici bir Devlet sınıfı ile aşağıda küçük üreticilerden oluşan antika bir İbni Haldun toplumdur!.. Ha, büyük toprak sahipleri falan da yok muydu bu arada, elbetteki vardı. Ama Devlet onları kendisine rakip olarak gördüğü için azıcık bitleri kanlansa hep onların tepelerine binmiştir (bakın ne kadar "ilerici", hatta "solcu" bir Devletimiz varmış!!). Hangi feodalizmden-estate'ler toplumundan-bahsediyorsunuz siz!

Kolayca anlaşılacağı gibi, bu çalışmada benim üzerinde durmak istediğim asıl konu, "Alman örneğinin" Osmanlı'da ve Türkiye'de yaşanan "batılılaşma" süreci ile hiçbir ilişkisinin bulunmadığıdır. M.Belge ile anlaşamadığımız nokta da burada ortaya çıkıyor zaten. O, Osmanlı'da Tanzimat'tan itibaren başlayan "batılılaşma" sürecini de "Almanya tipi" bir "modernleşme"-kapitalistleşme-burjuva devrimi süreci olarak ele alıyor, değerlendiriyor; bense bu konuda farklı düşünüyorum...

Şimdiye kadar ara başlıklar halinde ifade etmeye çalıştığımız düşünceleri şöyle özetlemeye çalışalım:

1-Alman devriminin ebesi sayılan Prusya, Junkerler denilen büyük toprak sahibi soyluların iktidarda oldukları feodal bir krallıktır o zaman. Osmanlı devleti nedir peki? Feodal bir devlet midir Osmanlı? Peki "Sened-i İttifak" ne idi o zaman? Kardeşim, senin o, yeniçerileri kesen, "Almanya tipi yukardan aşağıya burjuva devrimi uygulamasını sahneye koyan" "reformcu" Sultan diye yere göğe sığdıramadığın II.Mahmut, bütün o, feodalleşme-derebeyleşme süreci içinde olan (kendi içinde protokapitalist unsurları da barındıran) ayanları-büyük toprak sahiplerini kesen adam değil midir!. Müslüman ayanları kesiyor, büyük toprak sahiplerinin topraklarını da "musadara" ederek bunları ya tekrar devlet mülkü haline getiriyor, ya da Devletin taşradaki en önemli dayanağı olarak gördüğü küçük mülk sahiplerine dağıtıyor! (Bizim "ilericilerimiz" de onun için "reformcu" falan diyorlar ya ona! Halbuki bu türden bir "toprak reformu" gericiliğin en dik alasıdır, şekere bulanmış bir zehirdir o Osmanlı'da! Sistemin yeniden yapılanmasını ve giderekten kapitalizmin gelişmesini engelleyen en önemli

²⁶ Militarist Modernleşme, M.Belge, İletişim Yay.s.237

Devlet etkinliğidir!..). Yani, gayrimüslimlerin (hepsi birer protokapitalist mahalli lider olan) “knez”leri, “kocabaşı”ları gibi Müslüman kesimin de buna benzer mahalli liderleri vardı o zaman. Bunlara da genel olarak ayan-eşraf falan deniyordu. Bunların hepsini uçuruyor II.Mahmut! E ne kaldı geriye, hangi Junkerler’den bahsediyorsunuz siz?..Neresi benziyor bunun Alman örneğine! Almanya’da iktidarda olan bir feodal soylular sınıfı var. Söz konusu olan da bu sınıfın yukardan aşağıya doğru Alman birliğini sağlaması-daha başka bir deyişle Alman devriminin bu şekilde kendi içinde çelişkili bir sürecin sonunda gerçekleşmesi. Ya Osmanlı’da olan ne? Bırakın feodallerin yukardan aşağıya doğru etkinliğini bir yana, Osmanlı’da feodallerin ötesinde bir Devlet var ortada ve o Devlet feodalleri de kesip yok ediyor! Burjuvaları ise?..

2-Alman devriminde Junkerlerin yanı sıra, devrimin aşağıdan yukarıya itici gücü olarak bir de Bankerler-burjuvalar var dedik!.Ya peki bizde? Bizde de var tabi bunlardan!.Bizde de var gelişen bir burjuva sınıfı! Ama bunlar genellikle ya Ermeni, ya Yahudi, ya da Rum o zaman (Müslüman olanları II.Mahmut yaşatmamış çünkü). Peki bunlar ne oluyor sonra? Senin o “reformcu”-burjuva devrimcisi olarak kabul ettiğin II.Mahmut’un torunları olan İttihatçılar bunların da hepsinin köküne kibrit suyu ekliyorlar! Yani, ya kesiyorlar, ya da kovuyorlar hepsini! Daha en son 1944 de “Varlık Vergisi”yle ve 6-7 Eylül olaylarıyla bitirmişler geride kalanları da! E..peki ne kaldı Alman modelinden geriye?

Ordu mu diyorsunuz?: Prusya ordusu, subay kadrosu Junker-soylulardan oluşan militarist bir ordudur, tamam; peki ya Osmanlı’nın ordusu? Yeniçerileri kırdıktan sonra II.Mahmut’un kurmaya başladığı, sonra da Almanlar aracılığıyla eğitilerek bir anlamda İttihatçı yatağı haline getirilen bir ordu vardı o zaman ortada. Kimin, hangi sınıfın ordusuydu bu peki? İşte burada kopuyor film! Çünkü bu soruyu hiçbir zaman sormuyor M.Belge. Bir kere Osmanlı’da ve daha sonra da Türkiye Cumhuriyeti’nde egemen sınıf kimdi, bütün yapılan o “reformların”-“batılılaşma” çabalarının kaynağı, ilk başlatıcısı kabul edilen “ordu” hangi sınıfın kontrolündeydi, kim, ne adına yapıyordu bunları, bunlar hiç yok. Ne var peki? Ne olduğu belli olmayan bir “bürokrasi” var! Bir “bürokrasi” kavramıdır almış gidiyor yani! Tabi, artık “asker sivil aydınlar” kavramı eskidi ya, bunu pek kullanamıyor yazar da; onun yerine “bürokrasi” deyip çıkıyor işin içinden!

Soruyorum ben şimdi: Osmanlı’da ve Türkiye Cumhuriyeti’nde egemen sınıf kimdi, kimdir? Cevap, “bürokrasi” oluyor! Hani siz Marksisttiniz! Marksist terminolojide “bürokrasi” belirli bir sınıfın işlerini yürüten devlet memurlarına verilen isimdir. Osmanlı’da da bu memurlar var, ama onların tabi olduğu bir sınıf yok ortada öyle mi! Helal olsun vallahi! Yani, bu kadar mı zor bir “Devle Sınıfı” kavramını telaffuz etmek! Hani eğer “Marksist literatürde böyle bir kavram yok” diye yapıyorsanız bunu, e peki o zaman o “bürokrasi” ne, var mı Marksist literatürde böyle belirli bir sınıfa ait olmayan bir “bürokrasi” kavramı? Fransa’daki o Bonapart’ı onun darbesini, oradaki, sanki sınıflar üstüymüş gibi davranan bürokrasiyi falan örnek vermeyin bana! O başka! Orada belirli bir sınıf temeli var. Soylular, feodaller var, burjuvalar var ve sınıflar mücadelesinin belirli bir anında oluşan bir denge hali var, geçici bir durum orada söz konusu olan. Ama siz ne yapıyorsunuz, bütün bir Osmanlı tarihini “bürokrasi” adı verilen ve herhangi bir sınıfı temsil etmeyen bir kavramla açıklamaya çalışıyorsunuz! Yoksa, Doktorun dediği gibi “sınıfsız toplumun” kalıntısı güçler midir bunlar!..

3-Osmanlı toplumunda egemen sınıf feodaller falan değildir dedik. Devleti yönetenlerden oluşan kendine özgü bir “Devlet sınıfı”dır. Başında Sultan’ın bulunduğu, hepsi de devşirme “kul” (yani köle) statüsünde olan bürokratlardan oluşan bir sınıftır bu. Bütün üretim araçlarının (toprak bir üretim aracı değildir ama, toprağın da) sahibi bu sınıftır. Teoride (İslam Hukuku’nda ve Örfi-aşiret Hukuku’nda) yer alan mülkiyete “tasarruf yetkisininin” “Tanrı adına Sultan’a ait olması” ilkesi, pratikte, başta Sultan olmak üzere Devlet sınıfı aracılığıyla kullanılan gerçek bir mülkiyete sahiplik ilkesi haline dönüşmüştür. Bu bir.

İkinci nokta ise, Osmanlı Devleti'nin, daha başından itibaren, Devlet olarak kendisini halka karşı korumakla mükellef devşirme askerlerden oluşan bir orduya sahip olmasıdır. Böyle birşeyi hiçbir Avrupa ülkesinde, ya da Japonya'da falan göremezsiniz. Ancak antika medeniyet ordularına has bir durumdur bu. Yani öyle Almanya'daki gibi Junkerlerden oluşan bir ordu falan yoktur Osmanlı'da! Savaş zamanı Sipahilerin biraraya getirdiği köylü-askerlerden oluşan orduyu biryana bırakırsak, Osmanlı Devleti'nin devamlı ordusu niteliğinde olan Yeniçeriler, kendilerini "Reaya-sürü" adını verdikleri "Yönetilenleri" "Tanrı adına yönetmekle görevli" olarak gören "Yönetici" çobanların, bu işi (yönetme işini) yaparken ihtiyaç duydukları bir tür "çoban köpeğidir". Devşirme ordunun asıl görevi budur yani. Devlet, daha sonra, "batılılaşılmaya" karar vererek, eski tipten bu devşirme ordusunu-Yeniçerileri-bir kalemde silip atmaya, bunun yerine yeni tipten bir devşirme ordusu kurmaya yöneldiği zaman, değişen, sadece görünüşteki "modernlik" olur!. Orduya verilen fonksiyon özünde değişmez yani; ki bu da, o antika "Devleti-Devlet sınıfını- korumaktan" başka birşey değildir!. İşte, M.Belge'nin, Alman usulü militarist modernleşmenin mimarı-ya da mühendisi olarak nitelendirdiği, devşirilen-ve içinden çıktığı kendi toplumuna yabancı hale getirilen- Müslüman çocuklarından oluşan o yeni tipten ordunun esası budur. Batı'lı eğitimciler aracılığıyla, tamamen Batı kültürüne göre eğitilerek yetiştirilen gençlerden oluşan bu yeni ordu Osmanlı'da ve Türkiye'deki "militarist modernleşmenin" mimarı-lokomotifi oluyor! İşte M. Belge'nin Osmanlı'nın ve Türkiye'nin modernleşmesinden anladığı bu! Alman örneğinden çıkarılan sonuç bu! Helal olsun!..Bir de darbeciliğe karşıyız falan derler!..

Burada kilit unsur kültürel yabancılaşmadır. Yoksa elbetteki yabancı eğitimci falan da kullanılabilir. Olayın özü devşirme sisteminde yatıyor. Alın o Prusya ordusunu, ya da Japon ordusunu. Biri soylu Junkerler'den, diğeri de gene soylu Samurailer'den oluşuyor bunların. Yani oralarda bizdeki gibi bir kültür ihtilali falan yok. Bu yüzden, devşirme askerlerden oluşan bir ordu da yok!.

4-"Bu (yani, feodallerin Almanya'da yukardan aşağıya doğru burjuva devrimi yapmaları olayı) o evrede bir anomaliydi²⁷; ama bir süre sonra pek çok benzeri ortaya çıktı" diyor yazar. Ve sonra da lafı Osmanlı-Türk deneyine getirerek, bizdeki Jöntürk-İttihatçı-Kemalist devrimciliğini-bunların yaptıkları "devrimleri"- Alman devrimiyle kıyaslıyor! Yani önce Almanya'da oldu bu iş, ama, daha sonra, ona bakarak, onu örnek alarak bizde de- başka yerlerde de- tekrarlandı demek istiyor. Olayı-Alman deneyini-yukardan aşağıya bir "toplum mühendisliği" olayı olarak ele alarak, bakın bizde de bu iş böyle oldu demeye getiriyor!

Önce şu gerçeğin altını bir çizelim: Alman devrimi-Alman birliğinin kuruluşu olayı hiçbir zaman bir toplum mühendisliği örneği değildir! Yani, "yukardan aşağıyadır" diye yapılan iş otomatikman toplum mühendisliği olarak kabul edilemez!. Yapmayın Allah aşkına, Jöntürk-İttihatçı-Kemalist-ve de daha sonra "solcu" toplum mühendisliği olayını legalize etmek için Alman devrimini feda etmeyelim!

Toplum mühendisliğinin ne olduğunu anlayabilmek için önce biraz nörobiyoloji-psikolojiye girelim isterseniz! Bu konuda daha önce şunları yazmışız:²⁸

²⁷ "Anomali" kendi içinde çelişkili demek. E, ne oluyor yani, "kendi içinde çelişkili" deyince olay açıklanmış, mantiki bir zemine mi kavuşmuş oluyor. Feodallerin burjuva devrimi yapmaları anlaşılır bir olay haline mi gelmiş oluyor! Eğer bu kadar basitse olay, neden Türkiye'de de o "modernist-militaristler" yapmış olmasınlar ki burjuva devrimini! Sanırım M.Belge'nin varmak istediği sonuç da bu! Demek ki, oluyor böyle "anomaliler" demeye getiriyor! Gene helal olsun!..Bu saatten sonra feodallere ve de İttihatçılara-Kemalistlere de burjuva devrimi yaptırdınız ya!..

²⁸ www.aktolga.de Makaleler, "Jöntürklüğün Diyalektiği, Osmanlı'dan 68 Kuşağına"..

“Osmanlı’da başlayarak, Cumhuriyete-günümüze kadar uzanan “Batılılaşma” sürecinin hiçkimsenin itiraz etmediği en belirgin özelliği “Batı taklitçiliğidir”. Yani, Osmanlı Devlet Sınıfı içinde bir kesimin (Jöntürkler) Devleti kurtarmak için Batıya özenmesi, yukardan aşağıya bir süreçle biryandan kendileri Batılı gibi olmaya çalışırken, diğer yandan da, “toplum mühendisliği” yaparak toplumu da bu yönde (bilimin öngördüğü şekilde) yeniden inşa etmeye çalışmalarıdır. Bu nedenle biz önce şu, **“Jöntürklüğün”, bir şeye “özenerek”, onun gibi olmaya çalışarak, ya da onu “taklit ederek varolmak halinin (kendine biçtiğin rolü bir süre sonra kendi varoluş vizyonun-fonksiyonun haline getirerek varolmak olayının) üzerinde durmak istiyoruz.** Bunun için de, olayı tarihsel-toplumsal boyutları içinde ele almadan önce, bu konudaki en son gelişmeleri de dikkate alarak biraz insan beyni üzerinde durmaya, **öğrenme ve öğrenerek varolma sürecini** yeni ve farklı bir açıdan ele almaya çalışacağız. Çünkü bu olayı sadece onun tarihsel-toplumsal boyutlarından yola çıkarak açıklayamazsınız. Açıklarınız ama birşey eksik kalır hep.

Ne de olsa toplum, son tahlilde, elementlerini insanların oluşturduğu bir sistem değil midir. Bu sistemi-büyük tabloyu- açıklarken bazan da puzzılın parçalarından yola çıkmak gerekiyor. Evet, konumuz tekrar nörobiyoloji- “empati” ve “ayna nöronları”..

EMPATİ, YA DA AYNA NÖRONLARI

Giacomo Rizzolatti bir İtalyan bilimadamı. 1996 yılında maymunlarla bir deney yapıyor ve beyinde elektrotlar bağlı olan bir maymuna bir cevizi kırmakta olan başka bir maymunun davranışlarını izlettiriyor. Bu arada da, elektrotlar aracılığıyla, her iki maymunun beyinde hangi bölgelerin aktif hale geldiğini araştırıyor. Sonuç çok ilginç: O an, cevizi gerçekten kıran maymunun beyinde, işin planlamasına yönelik olarak hangi nöronlar aktif halde bulunuyorlarsa, gözlemci konumunda olan, yani olup bitenleri sadece monitordan izleyen maymunun beyinde de gene aynı nöronların aktif halde oldukları görülüyor. Yani, gözlemci konumunda olan maymunun kendisi hiçbir iş yapmadığı halde, aynı anda, onun beyinde de, ceviz kırma eylemine ilişkin nöronal faaliyet modelini hazırlayan nöronların aktif hale geldikleri görülüyor²⁹

Ama önce şu “ceviz” nasıl kırılıyor onu bir görelim biz: Cevizin kırılmasına ilişkin eylem planı beyinde davranışların planlandığı bölgede-“prämotorische Kortex”te hazırlanıyor. Daha sonra da bu plan (nöronal faaliyet modeli) uygulanması-gerçekleştirilmesi için, bitişikte bulunan bölgeye (“motorische Rinde”) gönderiliyor. Planlama kısmından aldığı talimatları pratik bir eylem modeli haline dönüştüren motor sistem de organlara gerekli aksiyon-potansiyellerini (direktifleri) göndererek, onların söz konusu nöronal modeli gerçekleştirme-lerini sağlıyor.

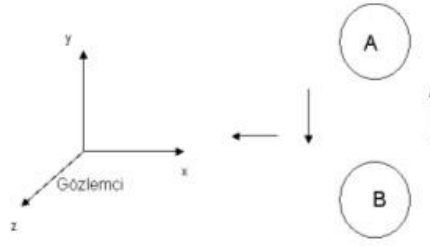
Tekrar Rizzolatti’nin deneyine dönersek, buradan kolayca, bir eylemi bizzat gerçekleştirmekle, sadece gözlemci olarak böyle bir olayı seyretmek arasında, beyindeki nöronal faaliyet açısından (bu eylemin tasarlanması-planlanması aşamasına kadar) bir farkın bulunmadığı sonucunu çıkarırız. **Gözetleme işini yapan maymun, kendini cevizi bizzat kıran maymunun yerine koyarak (kendini onunla özdeşleştirerek) olayı o an onunla birlikte yaşamış oluyor. Evet, o an o sadece bir gözlemci, yani cevizin kırılması eylemine bizzat katılmıyor, işin motor kısmında yok yani; ama bunun dışında o da, o an cevizi bizzat kıran maymunla aynı ruh halini yaşamış oluyor.** Kendini cevizi bizzat kıran maymunun yerine koyarak adeta onunla özdeşleşiyor. Hatta, deneyi zihnimizde daha da geliştirerek diyebiliriz ki, cevizi kıran maymun daha sonra onu yerken, o an gözlemci maymunun da aynı duygularla ağız sulanacak, mide hücreleri faaliyete geçecektir! Maymunlar bir yana, bizim bile bazan birisi karşımızda birşey yerken ağızımız sulanır. Bu,

²⁹ Cevizi gerçekten kıran maymunda hem planlamadan sorumlu bölge (prämotorische Kortex), hem de ceviz kırma işini fiilen gerçekleştiren bölge (motorische Kortex), bunların ikisi birden faal halde oldukları halde, gözlemci maymunda sadece planlamadan sorumlu kısım- “prämotorische Kortex” aktif haldedir.

kendimizi karşımızdakinin yerine koyduğumuz an onunla aynı ruh halini yaşamaya başladığımız anlamına gelir. **İşte insan ilişkilerinde “empati” olarak tanımlanan olayın özü budur: Kendini karşındakinin yerine koyarak onun duygularını yaşayabilmek-sezebilmektir işin aslı.**

Şimdi, olayın nörobiyolojik esaslarına ilişkin olarak akla gelen ve açıklanması gereken bazı soruları ele almak istiyoruz.

Empati-yansıtma olayının (“Spiegelungsprozess”) gerçekleşebilmesi için, nefsin gözlemci konumunda olması gerekir. “Gözlemci” olmak demek ise, kendi dışında gerçekleşen bir etkileşmeyi, bu etkileşmeye direkt olarak katılmadan izleyebilmek demektir.

Organizmanın, A ve B gibi kendi dışındaki iki unsur arasında gerçekleşen bir etkileşmeye gözlemci olarak katılması demek, AB sisteminden gelen bilgiye ulaşarak, onun mevcut durumunu değiştirmeye yönelik bilgiye ulaşmaması demektir. Bilgi geliyor ve alınıyor, ama organizma nesneyle (AB sistemiyle) direkt olarak etkileşme halinde olmadığından, gelen bu bilgiler organizmanın içinde bulunduğu durumu değiştirebilecek özellikte bilgiler olmuyor (bunlar, belirli bir eşiğin altında kalan, onun için de direkt olarak “önemli sayılmayan” bilgilerdir). Bu yüzden de organizmanın gelen bu bilgilere karşılık bir reaksiyon modeli oluşturması zorunluluğu yoktur³⁰.

REZONANS

Ama ne zaman ki, empati yaparak yansıttığımız bir olaya ilişkin olarak gelen bilgiler bizim için önemli olmaya başlarlar, o zaman işler değişir!³¹ Bu durumda, gözetlediğimiz kişiden gelen bilgileri (karşımızdakinin duygularına yönelik olanlar da dahil), sadece yansıtmakla kalmayız, bunları, durum değişikliğine yol açabilecek önemli bilgiler olarak da ele alıp değerlendirerek, bunlara karşı reaksiyon modelleri oluşturması yoluna gireriz. Ve tabii buna bağlı olarak da artık gözlemci statümüz sona erer. Olayın içine girmiş oluruz ve az önce gözlemci olarak yer aldığımız olayın kahramanı ile birlikte, onunla rezonans haline girerek hareket etmeye başlarız³².

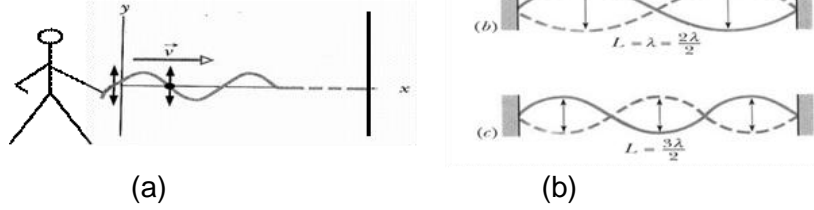
Neden “rezonans”? Ayna nöronları aracılığıyla yansıttığımız bilgileri (ve bunların neden olduğu nöronal etkinliği) belirli bir frekansı olan dalgalı bir hareket olarak düşünersek (bunu D₁ olarak gösterelim), bunu bir bilgi olarak alarak buna karşı geliştirdiğimiz kendi reaksiyon modelimiz de, buna zıt, ama bununla aynı frekansta ve fazda

³⁰ Osmanlı fetihçi bir devlet. İşler yolunda giderken Batı’da olup bitenleri sadece bir dış gözlemci olarak gözetlemekle yetiniyor. Batı’da kapitalizm geliyormuştu vs. bunlar Osmanlıyı pek fazla ilgilendirmiyor o zaman. Ne de olsa sonunda kılıç onun elinde olduğundan, günün birinde bütün o kazanımların meyvasını toplayacak olan odur! Antika tarihin çarkının nasıl döndüğünü İbni Haldun böyle açıklıyor...

³¹ Ne zaman ki artık fetihçilik sökmeye başlar, yeni silahların bulunmasıyla birlikte Batı alıp başını gitmeye, Osmanlı için tehlike olmaya başlar, o andan itibaren işin boyutları değişir...

³² İşte Jöntürklerin ortaya çıkışı da aynen böyle oluyor. Şimdilik bu noktanın altını çizmekle yetinelim, az sonra olayı daha ayrıntılı olarak ele alacağız..

başka bir dalga olacaktır (bunu da D_2 olarak gösterelim). İşte tam bu durumda $D_1=D_2$ haline rezonans hali deniliyor. Daha başka bir ifadeyle, "Eigenschwingung" (kendi salınımın)="Erzwungeneschwingung" (karşı tarafın etkisiyle yaratılan salınım) koşulu olduğu an rezonans hali ortaya çıkıyor.

Bir müzik aletinin telini, ya da, bir ucu bir yere bağlı olan, elimizle salladığımız bir ipi düşünelim. Elimizle ipi sallayarak dalgasal bir hareket yarattığımız zaman, bu dalga ip boyunca soldan sağa doğru hareket ederek, ipin bağlı olduğu yere kadar gider. D_1 olarak gösterilen bu dalga, daha sonra, bu noktadan itibaren, sağdan sola doğru hareket eden, kendisine zıt yeni bir dalganın daha oluşmasına neden olacaktır (D_2). Ve bu iki dalga, ip boyunca üstüste geçip (overlapping) girişim yaparak rezonans haline geçerler. Burada önemli olan, her iki dalganın da, rezonans haline özgü belirli bir frekansa ve faza sahip olmalarıdır. Nitekim, ip rasgele bir frekansla (fazda) salınırsa rezonans oluşmaz. Bir müzik aletinin tellerini arada bir akort etmemizin nedeni de budur. Ancak telin geriliminin belirli bir oranda olması halindedir ki tel titreştirildiği zaman rezonans oluşur.

İnsan beynini de bir ipe benzetirsek, gözetlenen olaylardan gelen bilgiler, ayna nöronlarını aktif hale getirerek-yansıtma yoluyla- beyinde belirli bir dalgasal hareketin ortaya çıkmasına neden olurlar. İşte, rezonans halinin maddi temelini oluşturan, beyinde bilinç dışı olarak ortaya çıkan bu dalgasal harekettir. Ama bununla, yani bu dalgasal hareketle rezonans aynı şey değildir. Empati yoluyla karşı tarafın duygusal halini yansıtan kişi için bu yansıtma olayı bir tür "Erzwungeneschwingung"dur (yani kendi içimizde karşı tarafın neden olduğu-zorladığı bir salınımdır). Rezonansın olması içinse, yansıtılan-yansıtılarak yaratılan bu salınımın karşı bir de "Eigenschwingung"un (kendimize özgü bir salınımın) olması gerekir. Yani, dışarının etkisiyle yaratılan salınımla aynı frekansta ve fazda, ama kendimiz tarafından gerçekleşen bir salınımın daha ortaya çıkması gerekir. Ancak bu durumdadır ki, organizmanın yarattığı bu dalgayla, karşı tarafın etkisiyle yaratılan dalga içiçe geçerek rezonans halini alırlar. Öyle ki, bu durumda artık sadece gözetliyor olmakla kalmayız, hazırlanmış olduğumuz reaksiyon modelini motor bölgeye (organlarımıza) göndererek bunu bir davranış haline de dönüştürürüz. Bu kez, az önce gözlemci olarak izlediğimiz ve içimizde yansıtarak yaşadığımız olayla rezonans haline girip etkileşerek bütünleşmeye de başlarız.³³

Peki, insan beyninin çalışmasıyla ilgili olarak bütün bu anlatılan nörobiyolojik süreçlerin Jön Türklük-İttihatçılık-Kemalizm-ya da "solculuk" gibi toplumsal düzeydeki bir olayla ne ilgisi var diye mi düşünüyorsunuz? Çok ilişkisi var! Şöyle:

Toplum, elementlerini insanların oluşturduğu kendi kendini üreten canlı bilişsel bir sistemdir. Bir bilgi işlem sistemi de olan toplumun içindeki tek tek insanların zihinsel faaliyetlerinin toplamı-süperpozisyonu da, sistemin bütününün, yani toplumun zihinsel faaliyetini oluşturur. Yani, tek bir elementin zihinsel faaliyetinin esasları, bütün bu elementlerin toplamı olan sistemin bütününün zihinsel faaliyetinin de özünü-esasını

³³ Bütün bunları daha iyi kavrayabilmek için örnek olarak daha önceki çalışmalarda Hrant Dink'in öldürülmesi olayını ele almıştık.

oluşturur. İnsanlar düşünürken, onların toplumsal düzeydeki temsil etme durumuna göre, toplum da düşünmüş olur. **Birincisi bu.**

İkincisi ve bizim için asıl önemli olan ise, nefsin-self-oluşma mekanizmasıdır. Toplumsal bir varlık-ürün- olan insanın nefsi-benliği- normal koşullarda üretim faaliyeti içinde oluşur. Bir insanın toplumsal ve bireysel kimliğini-varlığını belirleyen onun üretim ilişkileri içindeki yeridir. Neyin üretildiği ve bunun nasıl üretildiğine dair üretim süreci, en genel anlamda, sahip olunan bilgi temelini esasını belirlerken, üretim faaliyeti esnasında kurulan ilişkiler de, insanların, otonom bir madde-enerji- bilgi- işlemeye birimi olarak gerçekleşen kimliğini belirler. Tabii bu, başka birçok diğer faktörlerin içinde en temel, belirleyici olandır. Yoksa insan, sadece üretim faaliyeti içindeki yeriyle programlanmış bir robot değildir elbet! Üretim faaliyeti esnasında dışardan gelen madde-enerji-bilgi- üretim ilişkileri içinde sahip olunan bilgiyle değerlendirilip-işleniyor (buna üretim faaliyeti esnasında sahip olunan fonksiyon deniliyor), nefsi-self-de bu işi yaparken varolan insanın kimliği olarak ortaya çıkıyor. Dikkat edilirse burada aşağıdan yukarıya doğru gelişen bir mekanizma söz konusudur. Duyu organları aracılığıyla alınan bilgilerin herbiri beyinde orkestral bir faaliyetle ayrı ayrı merkezlerde inceleniyorlar. Bu incelemelerin sonunda, organizmayı etkileyen “dışardaki” nesneye-ya da olaya ilişkin nöronal bir model çıkarılıyor. Sonra da organizma, gene orkestral bir faaliyetle, kendisini etkileyerek onun içinde bulunduğu denge durumunu bozan bu nesneye-ya da olaya karşı bir reaksiyon modeli oluşturuyor ve bunu gerçekleştiriyor; yani o da dış dünyayı-olayı ya da nesneyi- etkiliyor. İşte organizmal varlığın, yani nefsin-self-oluşum mekanizması budur. Bu süreç, sistemin elementleri-insanlar- için olduğu kadar bütünü-yani toplum- için de böyledir. Toplumlar da üretim faaliyeti esnasında bu şekilde aşağıdan yukarıya doğru oluşan belirli bir kimliğe-nefsi-self-sahip olurlar.

Yukardan aşağıya, empati yoluyla sahip olunan bilgilere dayanarak meydana gelen nefse-kimliğe-self'e-reaksiyona- ise rezonans diyoruz. Bu durumda nefsin oluşumu mekanizması tamamen farklıdır. Ayna nöronları aracılığıyla empati yaparak aldığımız bilgilerin neden olduğu etkinliği kendi içimizde başkalarının etkisiyle meydana gelen nöronal bir faaliyet olarak tanımlarsak (“Erzwungenschwingung”), bizim için de önemli sayılan bu bilgilere-etkinliğe karşı rezonans sonucunda meydana gelen reaksiyona-nöronal faaliyete de bizim (hem bireysel, hem de toplumsal düzeyde) taklide dayalı nefsimizin-özenti de diyebiliriz buna-temeli gözle bakabiliriz.

İşte, normal koşullarda aşağıdan yukarıya doğru oluşan bireysel-ya da toplumsal kimlikle, rezonans yoluyla yukardan aşağıya doğru meydana gelen taklide dayalı kimlik arasındaki fark budur. **Birincisinde, bireysel-toplumsal tarihimiz içinde oluşan aşağıdan yukarı kimliğimizle neyse oyuzdur. İkincisinde ise, içinde bulunduğumuz koşullara göre şekillenen ve farkında olmadan sahip olduğumuz bir artist-aktör kimliğidir söz konusu olan.**

Bir örnek mi istiyorsunuz: Bir burjuva devrimi olarak Fransız-ya da Alman devriminin içindeki burjuva devrimcilerini düşünün. Bu insanların kimliği-self- Fransız-veya Alman toplumunun tarihsel evrimi içinde aşağıdan yukarıya doğru oluşan bir kimliktir. Öte yandan Osmanlı Jöntürkleri de kendilerini eşitlik-özgürlük-adalet isteyen burjuva devrimcileri olarak görüyorlardı. Ancak onların burjuva devrimciliği-kimliği- empati yoluyla Batı'dan alınan bilgilere karşı rezonans yoluyla oluşan taklitçi-aktör- bir kimliktir.

Herşey aynen belirli bir senaryoyu oynayan bir aktörün durumuna benziyor burada. İyi bir aktör, oynadığı karaktere-kimliğe ilişkin bilgileri ayna nöronları aracılığıyla empati yaparak kendi içinde yansıtılabilen ve sonra da, rezonans yoluyla onun kimliğini taklit ederek o gibi olabilendir. Bir aktör bu işi ne kadar iyi yapıyorsa onun o kadar iyi bir sanatçı olduğunu söyleriz. Ama bu da öyle bilinçli bir faaliyetle olmaz. Bu iş için “yetenekli” olmak da lazımdır. İşte Jöntürkler-İttihatçılar-Kemalistler-

“solcular” da bu türden birer aktördürler. Hem de, farkında olmadan oynanan bu oyunda kendilerini gerçek oyuncular sanan, oynadıkları rolü benimseyerek adeta onunla bütünleşen aktörler!

Yanlış anlaşılmasın bütün bu söylenenlerden hiçbir şekilde Jöntürkleri kötüleme, ya da küçümseme sonucu falan çıkmaz. Ben sadece olayın bilimsel açıklamasını yapmaya çalışıyorum o kadar.

Sanırım olay açıklığa kavuştu: Yukardan aşağıya doğru gerçekleşen yanları olsa bile, Alman Birliği'nin oluşumu-ve Alman devrimi- hiçbir şekilde pozitivist anlamda bir toplum mühendisliği olayı değildir. Değildir, çünkü herşeyden önce bu objektif bir oluşumdur, yani öyle bizde olduğu gibi iradi bir öncülükle ilgili değildir. Olayın bu şekilde gerçekleşmesine yol açan aşağıdan yukarıya objektif bir süreç vardır ortada. Almanya'da kapitalizmin gelişimi, bu süreç sonunda burjuvazinin Fransa'da olduğu gibi aşağıdan yukarıya doğru bir halk ayaklanmasıyla iktidarı ele alabilecek kadar güçlü olmaması, Prusya'nın-Prusya militarizminin özel durumu vb. Tabi bunlara ek olarak bir de dış koşullar var. Diğer kapitalist ülkeler almış başlarını gidiyorlar. Dünya neredeyse paylaşılmış durumda. Ama Almanya hala otuz küsur feodal prenslikle idare ediliyor o dönemde. Bu koşullar altında birlik acil bir sorun. Sadece burjuvazi için değil feodaller için de böyle bu. Eğer ellerini çabuk tutarak bu işi yukardan aşağıya doğru kendileri yapmazsa aşağıdan yukarıya doğru bir devrimci dalga gelecek ve süreç Fransa'dakine benzer bir yola girecek. Yani işin şakası yok. **İşte bu koşullar altında ne yapmaları gerekiyorsa onu yapıyor Alman feodalleri. Yani, öyle oturupta “bilimi” veya “başka örnekleri” falan izleyerek ideolojik bir toplumsal değişim planı yapıp sonra da bunu gerçekleştirme faaliyeti sonucu değil olup bitenler! İnsanlar, objektif koşulların-yaşamı devam ettirme mücadelesinin- önlerine koyduğu problemleri çözmeye çalışırken ortaya çıkan bir sonuç bu.**

Bizim kuşak emperyalizmi hep bir sermaye ihracı ve buna bağlı olarak da yeni tipten bir sömürgecilik olayı olarak ele aldık. İşin, paketlenerek ihraç malı bir meta-hap haline getirilen bilgi-ideoloji ihracı yanını hiç göremedik. Çünkü Lenin'in Emperyalizm Teorisi'nde yoktu böyle birşey! Halbuki çok önemli bu da. Sadece bizim Jöntürk devrimciliğini de değil, “solcu” ya da “milli kurtuluşçu” bütün o “üçüncü dünya” devrimciliklerini (baasçılığı unutmadan!) alın tek tek bir gözden geçirin, bunların hepsi ihraç malı ideolojilere-bilgilere dayanılarak yapılan toplum mühendisliği harikası “devrim” örnekleridir. Ve bugün bu ülkelerin hepsinde de bizdekine benzer bir Devlet sınıfına karşı gelişen bir burjuva muhalefeti-sivil toplum hareketi söz konusudur. E, ne oldu o zaman! Hani bunlar devrimdi! Öyle ki, bazıları “kapitalist olmayan bir yoldan” sosyalizme bile gidebileceklerdi bunların!

Ha bakın, bir nokta daha var: Toplum mühendisliği harikası bütün bu “devrimlerin” hepsi de o “modern” ordular aracılığıyla yapıldığından, bu türden “devrimleri” yönlendiren ideolojilerin hepsi özünde militaristtir de. Bizim İttihatçılık da, Kemalizm de öyleydi, baasçılık da öyledir. “Bilinçsiz-cahil bir halkı” “bilinçli” bir azınlığın “bilimin önderliğinde” “kurtarması” olayıdır bu!..İşin toplum mühendisliği-pozitivizm yanı da buradadır zaten. Toplumu, “bilimin klavuzluğu altında”, militarist bir ideolojiyle “yukardan aşağıya doğru” devlet-asker gücüne dayanarak yeniden şekillendirmek! Olay budur. Ne alakası var bunun şimdi Alman devrimiyle!

YA İNGİLİZ VE JAPON DEVRİMLERİ, BUNLAR HANGİ TÜRDENDİR!..

AMA BİZ ÖNCE, ŞU, “TARİHİN BİR AMACI OLAMAZ” KONUSUNU ELE ALALIM!..

“Britanya, 19.yy'ın başından başlayarak 20.yy'ın yarısına kadar dünyanın en güçlü ülkesi diye biliniyordu; “Güneş batmayan imparatorluk” gibi sıfatlarla anıldı. Ama 17.yy'ın ortalarında

bir iç savaşa doğru yol alırken, Britanya’da veya Avrupa’da kimse böyle bir geleceği hayal edemezdi.

O geleceği mümkün kılan potansiyeller şüphesiz o zaman-ve çok daha önceden-Britanya’nın toplumsal yapısında vardı; ama o gelişme aşamasında, içeride veya dışarıda kimse bunların bir araya gelerek böyle bir sonuç vereceğini kestiremezdi. Ayrıca, vereceğinin bir garantisi de yoktu. Tarihçiler bugünü anlamak için geçmişe bakar, bu durumda doğal olarak geçmişten bugünkü duruma doğru evrilen öğeleri incelerler: Bugünün geçmiş yapılar içinde saklı olduğuna, her şeyin, bu amacı gerçekleştirmek üzere zorunlu olarak böyle ilerlediğine inanabiliriz. Oysa bu doğru değildir. **Her şey çok başka da olabilirdi. Amaç, insana özgü bir şeydir; ama tarihin bir amacı olamaz**”.³⁴

“Tarihin amacı olamaz” diyor M.Belge. Doğru mudur bu söz? Cevabım, hem, “doğrudur”, hem de, “çok yanlıştır” olacak! Neden mi, önce bir onu görelim. Bu konuda daha önce şöyle yazmışız:³⁵

“Günlük hayatımızda kullanılan mekanik sistemler söz konusu olunca, klasik-mekanik determinizm işimize yarar. Bu durumda, belirli bir “an”daki uzay-zaman koordinatları, özdeğerleri bilinen makroskobik bir sistemin, gelecekteki davranışlarını önceden belirleyebiliriz.

Ama, doğal bir sistem, örneğin bir atom sözkonusu olduğu zaman, iş bu kadar basite indirgenemez. Çünkü artık, örneğin bir elektronun belirli bir andaki özdeğerlerinden yola çıkarak onun gelecekteki durumunu bilmek mümkün değildir. Daha işe başlarken, önce, bizim dışımızda potansiyel bir gerçeklik olan o elektronun üzerinde bir dizi ölçme işlemi gerçekleştirerek, bu etkileşmeler esnasında ortaya çıkacak somut ölçü değerlerine ihtiyacımız vardır. Ancak daha sonradır ki, ikinci adım olarak, bu verilere dayanıp elektronun dalga denklemini yazarız. Bu denklem, sistemin, yani elektronun gelecekteki konumuna ilişkin olarak elimizdeki tek dayanak olacaktır. Ama genede, klasik mekanikte olduğu gibi, bize elektronun gelecekteki davranışlarını önceden kestirme olanağını vermez bu. Çünkü, ölçme , etkileşme işlemi bittiği andan itibaren, bu denklem artık söz konusu elektrona ilişkin objektif kesin bilgileri temsil iddiasını kaybeder. O andan itibaren, o artık sadece bir ihtimal dalgasıdır ve bize, ilerde elektronun üzerinde tekrar bir ölçme işlemi yapılırsa ortaya çıkabilecek muhtemel sonuçları verebilir. Ki biz de bunları $|\Psi|^2$ ile ifade ederiz. İşte kuantum mekaniğinde determinizmin özü budur. **Yani, muhtemel sonuçları öngörebilmekten ibarettir herşey**”.

İşin özeti şu oluyor: Evet, bir masanın üzerinde yuvarlanmakta olan bir bilyanın belirli bir andaki konumunu ve hızını bilirsek-ki bu bilinebilir-bilyanın daha sonra her an nerede, hangi noktada bulunacağını-hızının ne olacağını- önceden bilebiliriz (tabi burada sürtünmeyi ihmal ediyoruz). Bu mantık (ki, bütün bir klasik fiziğin mantığıdır bu, bu yüzden de ona klasik Laplace Determinizmi denilir) günlük hayatımızda kullandığımız mantıktır. Ama yukarda da belirtildiği gibi aynı mantığı ve determinizmi her zaman-heryerde (örneğin bir elektron için) kullanamıyoruz. Bu durumda artık geleceğe ait kesin değerlerden değil, gerçekleşmesi ihtimal dahilinde olan potansiyel değerlerden bahsedebiliyoruz. Peki bu ne demek?

Şimdi elektronu falan bir yana bırakarak konumuza, yani “tarihe” dönelim: Tarihin amacı var mıdır? Burada “tarih”ten kasıt, toplumların, dış dinamiğin etkisi altında (dış dinamikten kasıt, diğer toplumlarla ve doğal çevreyle olan etkileşimlerdir) kendi iç dinamikleriyle kendilerini yaratarak, bugünden yarına evrilmeleri sürecidir.

³⁴ “Militarist Modernleşme”, M.Belge, İletişim Yay. s.27

³⁵ “Sistem Teorisi’nin Esasları” www.aktolga.de 4. Çalışma

Toplum binlerce elementten oluşan karmaşık bir sistem. Böyle bir sistemi etkileyen dış dinamik de öyle, yani hem diğer toplumlar, hem de doğal çevre bunların da herbiri birer karmaşık sistem. Hal böyle olunca, bütün bu faktörlerin etkileşiminin sonucu olarak ortaya çıkıyor bir toplumun tarihi. Yani olay öyle masanın üzerinde yuvarlanmakta olan bir bilya örneği gibi değil! Bu yüzden de, M.Belge'nin "tarihin amacı olmaz" sözü haklı gibi görünüyor. **Gerçekten de, eğer klasik determinizme göre ifade etmeye çalışırsak tarihin amacı olmaz, olamaz. Peki nedir o zaman, sadece tesadüfler mi kalıyor geriye? Yani, olan her şey tamamen başka türlü de mi olabilirdi? Bir şeyin nasıl olacağına dair önceden hiçbirşey söylenilemez mi?**

Evet söylenilebilir! Çünkü, günlük hayatımızın boyutlarının dışına çıktığımız an karşımıza çıkan bütün karmaşık sistemler için geçerli olan başka bir determinizm anlayışı daha vardır: Diyalektik Determinizm. Yani, doğada ve toplumda olaylara ve süreçlere yön veren sadece kör bir tesadüf ve kaos değildir! Şöyle ifade edelim: Belirli bir zaman diliminde, iç ve dış dinamiklerin etkisi altında objektif bir gerçeklik olarak ortaya çıkan karmaşık bir sisteme ait belirli öz değerlerden yola çıkılarak, bu sistemin gelecekteki durumuna ilişkin muhtemel-gerçekleşmesi ihtimal dahilinde olan değerlerden bahsedilebilir.

Toplumsal varoluş ve gelişme süreci-"tarih"- söz konusu olduğu zaman bunu şöyle de ifade edebiliriz: Eğer bir toplumun belirli bir döneme ilişkin özdeğerlerini bilirsek, bu toplumun ilerde varacağı yere ilişkin muhtemel sonuçları da önceden tahmin edebiliriz. Bu ne demektir? **Örneğin, İngiliz toplumunu ele alalım. İkel sınıfsızlık halinden yola çıkıyoruz. Nedir bu belli. Eğer, ikel sınıfsızlığa ilişkin kriterlere sahip bir aşamadaysa toplum, bu durumda onun geleceğine ilişkin olarak söylenilebilecek olan şudur: İngiliz toplumu iç ve dış dinamiklerin etkisi altında belirli bir süre sonra sınıflı bir toplum haline gelecek, daha sonra da ilerde tekrar, ama bu sefer modern sınıfsız bir topluma dönüşecektir. İşte diyalektik bu, diyalektik determinizm denilen şey de bu. Yani, bu açıdan baktığınız zaman "tarihin" bir amacı vardır. İkel sınıfsızlıktan kalkan tren sınıflılık konağından geçerek tekrar sınıfsızlık hedefine doğru gitmektedir. Ama bu arada trenin hangi somut istasyonlara uğrayacağını, ve ne zaman hedefe varacağını önceden bilemezsiniz. Yani, bu açıdan baktığınız zaman tarihin amacı yoktur! Örneğin, bu arada hangi savaşlar olacak, veba salgını mı olacak, Norman akını mı gelecek bunların hiçbirini önceden kesin olarak ifade edemezsiniz. Bütün bunların hiçbirisi olmayabilirdi de. Bunların yerine başka olaylar da olabilirdi. Kesin olan şey şudur: Ne olursa olsun süreç sonunda modern sınıfsız bir topluma doğru evrilmektedir. Ha, diyeceksiniz ki, ya bu arada bir atom savaşı olurda İngiliz toplumu yok olursa! O başkadır. Tabi bu da mümkün. Ama tartıştığımız şey bu değil.**

Yani, klasik Darwinci teoride olduğu gibi kör bir tesadüfe bağlı değildir herşey!³⁶ Deniyor ki, nasıl ki, belirli bir dönemde çevre koşullarının değişmesiyle örneğin dinazorlar yok olmuşlardır, aynı şekilde bir an gelir insanlar da yok olabilirler. Bu nedenle evrimin amacı, yönü diye birşey olamaz, geçerli olan sadece tesadüflerdir..Saçma! Evrimin bir amacı, yönü vardır. Basit bir hücreden başlayan süreç insana kadar gelmiştir. Buradan da daha ileri bir hedefe doğru gitmektedir. Sonuç olarak da doğa insanla birlikte kendi bilincine varmaktadır. Ama bu arada çevre koşullarında olağanüstü değişiklikler oluyormuşta-örneğin atom savaşı- insanlar yok oluyorlarmış, sadece o kara böcekler kalıyormuş geride! Bu ayrı birşey. Elbette o zaman gene aynı diyalektik, bu sefer de o karaböceklerden başlayarak devam eder..Toprağa bir tohum attınmıydı ya, normal koşullarda o tohumdan bir bitkinin çıkacağını-inkar-daha sonra da bitkinin tekrar meyveye ve tohuma duracağını-inkarın inkarı-bilirsin, tahmin edebilirsin. Ama koşullar uygun olmadığı için süreç böyle de olmayabilir. Örneğin havalar soğuktur, don olmuştur falan!..

³⁶ Bu konuda bak www.aktolga.de Makaleler, Evrim Teorici..

Bu açıklamayı neden gerekli gördüm: İngiltere’de ve Japonya’da kapitalizmin gelişimini incelemeye çalışıyoruz. Eğer bu toplumlarda sürecin nereden gelip nereye gittiğini bilmezsek, yani olayı önce büyük tablo içindeki yerine oturtamazsak boşuna bir çaba olur bu. Eğer, M. Belge gibi, “niye İngiliz, ya da Japon soyluları böyle davrandı da Fransız soyluları öyle davranmadı” sorusuyla karşılaşınca şaşırıp kalmak istemiyorsak buna mecburuz!.

Evet, devam ediyoruz, demek ki tarihin bir amacı varmış!..

Geliyoruz şimdi çalışmanın en ilginç yanına! Şu andan itibaren konumuz, İngiltere’de ve Japonya’da kapitalizmin gelişme diyalektiği. Ya da, M.Belge’nin deyimiyle İngiliz ve Japon modernleşme örnekleri. M.Belge bu kavramları eş anlamlı olarak kullanıyor zaten. Ben de aynı şekilde devam ediyorum.

M.Belge’ye göre İngiliz devrimi-modernleşmesi “aşağıdan yukarıya doğru klasik geçişe” bir örnekken, Japon devrimi-modernleşmesi de, tıpkı Alman ve Osmanlı örneklerinde olduğu gibi, “yukarıdan aşağıya doğru gerçekleşen militarist bir modernleşme”- “toplum mühendisliği” örneği.

Gerçi, İngiliz örneğini ele alırken, burada da işin yukardan aşağıya doğru bir yanının bulunduğunu söylüyor yazar; soyluların-aristokratların-Japonya’da olduğu gibi, burada da yukardan aşağıya doğru bir burjuvalaşma süreci yaşadıklarını ifade ediyor. Ama, bana göre, bütün bunları ele alırken işin bir yanı-belki de özü hep kaçıyor gözden!. Örneğin, nasıl oluyor da bir Fransa’da soylular-aristokratlar Kral’la da ittifak halinde bir bütün olarak sonuna kadar direnirlerken, İngiltere’de soylular ve Kral kapitalistleşme sürecine-burjuva devrimine yumuşak geçiş yapabiliyorlar? İş bu noktaya, bu türden sorulara geldiği zaman nedense hep “şaşırmakla”, bunun çok “ilginç” olduğunu söylemekle yetiniyor M.Belge. Olayın daha derinliklerine inemiyor bir türlü.

Aynı durumu Japon örneğini anlatırken de görüyoruz. Burada da gene bir yanda, ta o “Tokugava Şogunluğu” döneminden beri ikiyüz yıldan fazla bir süredir yaşanılan bir feodalizm dönemi var ortada. Öte yandan, bir de bakıyorsunuz, Satsuma’dan ve Küşü’den gelen “Samurai” birlikleri merkezi orduya ve şogunluğa karşı durarak, Japonya’yı feodalizmin dünyasından alıyor kapitalizmin dünyasına taşıyıyorlar! Kimdir bu insanlar-samurailer-kimi, neyi, hangi sınıfı temsil ediyorlardı, bunlar yok “Militarist Modernleşme”de!. Çünkü ortada o samurai ordusunu harekete geçirecek ve iktidarı alacak kadar güçlü bir burjuvazi falan da yok o zaman!. O halde nedir sistemi dönüştüren bu dinamiğin anlamı? Zaten bu türden sorulara cevap da aramıyor M. Belge. Olayı koyuyor, bu böyle olmuştur diyor, Satsuma’dan ve Küşü’den gelen birlikler işi bitirmişlerdir deyip geçiyor. Ve de tabi gene “modernleşmeyi” sağlayan sınıflarüstü bir “militarist ordu” anlayışıyla karşılaşıyoruz burada da. Öyle ya, feodalizmi yıkan bir “ordu” var ortada. Anlaşılan o ki, bu bir burjuva ordusu falan da değil! Peki o zaman kim bunlar, ne adına yapıyorlar o “Japon devrimini”? Bu sorunun cevabı yok!..

Gene İngiltere örneğine dönersek, “Yeomenler” adı verilen o “özgür küçük üreticilerin” nasıl pazar için üretim yapan kapitalistler haline geldiklerini gayet güzel anlatıyor yazar. Sonra, o soyluların-feodallerin de gidişe ayak uydurarak kolayca kapitalistler haline geldiklerini anlatıyor. Tamam, doğru bunlar. Ama neden, niçin? Niye Fransa’da, ya da Almanya’da böyle olmuyor da bu İngiltere’de oluyor? Bu türden soruların cevabı gene yok! Örneğin, aynı iş neden bir Osmanlı’da (çünkü Osmanlı da bir tür “özgür küçük üreticiler” toplumuydu) olamıyor?

Bu bölümde tartışacağımız konular bunlar. Ama bu tartışmanın daha sağlıklı olabilmesi için önce ben olayı (feodalizmden kapitalizme geçiş olayını) daha geniş bir perspektifle ele alarak onu büyük tablo (sınıfsızlıktan sınıflı topluma geçiş süreci) içindeki yerine oturtmak istiyorum. Çünkü, işin özü burada yatıyor aslında. İkel bir sınıfsızlıktan yola çıkan insanlık, üretim faaliyeti içinde daha fazla üretmeye başladıkça adım adım sınıflı bir topluma doğru

evrilmeye başlıyor. Bütün o “köleci toplum”, “feodal toplum”, “kapitalist toplum”, birinden diğerine geçiş tartışmalarının falan hepsinin özü-esası bu süreçle ilgili. Yani işin özü hep sınıfsızlıktan sınıflılığa geçiş olayı. Burada yapılabilecek en büyük hata, bu toplum biçimlerini, bunların birinden diğerine geçiş olayını mekanik olarak ele almaktır.

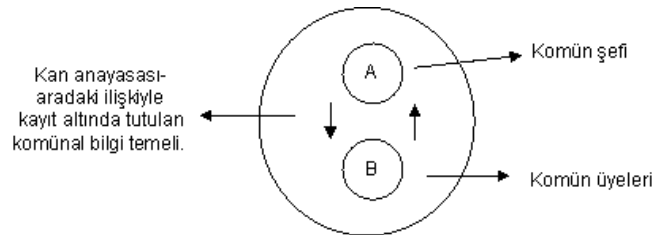
Örneğin, ilkel sınıfsız toplumdaki köleci topluma geçişi ele alalım (ya da, aynı şekilde, ilkel sınıfsız toplumdaki sınıflı toplumların en son biçimi olan kapitalizme geçişi). Bu geçiş bir süreçtir, yüzlerce yıl sürüyor bu. Bu süre boyunca da bunlar birarada içiçe varoluyorlar. Hatta öyle ki, toplumun içindeki tek tek insanlar bile yol boyunca bir yanlarıyla sınıfsız topluma ait olurlarken-bir ayaklarıyla buraya basarlarken, diğer yanlarıyla da, sınıflı topluma ait bireyler-elementler olarak yer alıyorlar-varoluyorlar. “İngiltere’de aristokratlar-soylular öyleydi ama, Fransa’da böyle değildi”, veya, “Japonya’da samurailer böyleydi” diyoruz! Kimbilir belki de olayın özünde her toplumun ilkel sınıfsızlıktan sınıflılığa geçiş sürecinin farklı oluşu yatıyordur bu işin altında, ne dersiniz incelemeye değmez mi bu konu?

İsterseniz önce şu “komün” gerçeğini ele alarak başlayalım işe. Çünkü olay son tahlilde komünün çözülmesi, sınıflı bir toplum haline gelmesi olayıdır:

BİR SİSTEM OLARAK KOMÜN

Komünü, komünal örgütlenme olayını, Sistem Teorisi açısından ele alarak açıklamaya çalışıyoruz: Sistemin temel birimi, yani en alt elementi bir insan, ama tabii komün insanı bu! Bu insan tipi-yani komün insanı- kendi varlığını toplumsal varlığın içinde, onunla birlikte ürettiği için, onun bireysel “varlığının” hiç bir anlamı yoktur! Bu durumda esas olan toplumdur, toplumsal var oluştur. İnsanların kişilikleri bu bütünün içindeki yerlerine göre, bütünü temsil oranlarına göre oluşmaktadır.

Eğer komünü kendi içinde bir AB sistemi olarak ele alacak olursak³⁷ (A:Başkan-saşem ve B:Diğer üyeler). Kendi kendini organize ederek “yaratan”, “canlı” bir sistemdir bu. Birbirlerine „kan“ bağlarıyla bağlı üyelerden oluşan bir sistemdir. Komün üyeleri kendilerine bir başkan seçerler ve bu başkan da içerdeki düzeni “kan birliğini” korur. Ama o, yani başkan, aynı zamanda, sistemin dışa karşı temsili görevini de yerine getirmektedir.

Bir sistem olarak komünün yapısı.

Birçok komün-gens- bir araya gelince bir kabile ortaya çıkıyor. Gensleri temsil eden saşemlerden ve askeri şeflerden bir kabile konseyi oluşuyor. Yani kendi içinde bir (AB) sistemi bu da: Kabile konseyi ve kabile üyesi genslerden oluşuyor.

Kabilelerin bir araya gelmesiyle de “aşiretler” ortaya çıkıyor. Ve en tepedeki “aşiret konseyince” temsil ediliyor bu da. Sonra da birçok aşireti bir araya getiren “aşiretler konfederasyonu”³⁸ ...

³⁷ “Sistem Teorisi’nin Esasları” www.aktolga.de 4. Çalışma

³⁸ Biraz sonra, o „Japon İmparatorluğu“nun da, özünde, bizim anladığımız gibi-örneğin bir Osmanlı İmparatorluğu falan gibi- bir imparatorluk değil, bir tür aşiretler konfederasyonu olduğunu göreceğiz..

Dikkat ederseniz burada her aşamada, kendi içinde bir (AB) sistemiyle karşı karşıya bulunuyoruz. Ve her düzeydeki örgütlenmenin de kendine göre bir fonksiyonu var. Yani öyle iş olsun diye oluşmuyor bu örgütler! Bu türden “örgütlerin” kurulması gerektiğine dair öyle yazılı bir “anayasa” falan da yok ortada! Ya da, bu “örgütlerin” öyle yazılı bir tüzükleri falan yok! Peki neye göre yapılıyor bütün bu işler? “TÖRE”YE göre.. “Töre” ne idi? Yaşanılan hayatın içinde ortaya çıkan, insanların yaşam süreci içinde bilinç dışı olarak olarak öğrendikleri kuralları içeren BİLGİLER bunlar. Yani komünün “kan” bilgi temeli..

Her aşamada ortaya çıkan ÖRGÜT, aynı zamanda bir İNFORMASYON İŞLEME BİRİMİDİR de. O düzeyde çevreyle etkileşme içinde ortaya çıkar. Çevreden alınan madde-enerjinin-informasyonun sistemin içinde işlenmesi esnasında, bu işlemi gerçekleştiren mekanizma olarak gerçekleşir. Yani örgütü kuran, yaratan, toplumsal varoluşun o düzeyindeki informasyon işleme sürecinden başka birşey değildir. Bu sürecin maddi varoluş biçimi olarak ortaya çıkıyor toplumsal örgüt dediğimiz şey. Bu örgütü-sistemi dışarıya karşı temsil eden bizim “başkan” adını verdiğimiz instanz da bu süreç içinde ortaya çıkıyor. Yani bu instanz, öyle mutlak, kendinde şey olarak var olan, ayrı bir varlık falan değil. Örgütün, çevrenin etkilerine karşı koyarken gerçekleşen varoluş fonksiyonunu temsil etmek, ona bütün bir sistemi temsil yetkisini kazandırıyor. Olay bu. Komün şefinden daha sonra o soylulara, samurailer’e ve de kral’a doğru evrimleşen sürecin özü bu. Öyle oluyor ki, bu evrim süreci boyunca bazan bir yan-taraf ağır basar durumda olurken, bazan da diğer yan-taraf ağır basar durumda oluyor. **İngiltere’deki soylularla-bir İngiliz Kral’ıyla Fransa’daki soylular-ve Fransız Kral’ı arasındaki davranış farklılığının nedenleri ta buralara kadar gidiyor. Çünkü ilkel sınıfsızlıktan yola çıkılarak varılan aşamalar bunlar hep. Nerede, hangi ülkede bu yolda ne kadar mesafe katedildiği belirliyor insan davranışlarının özünü..**

Devam ediyoruz! Devam ediyoruz, çünkü daha sonra, örneğin bir Japon deneyinden bahsederken karşımıza hep birbirleriyle savaşan o samurailer, daimyolar falan çıkacak. Bütün bu savaşların ne için yapıldığını daha iyi anlamak için biraz daha sabırlı olalım:

KOMÜNAL MÜLKİYET, SAVAŞ VE KOMÜNÜN ÇELİŞKİSİ...

İlkel komünal toplumu anlatırken bol bol üretimin toplumsal karakterinden bahsettik. Komün üyesi insanlar, kendi varlıklarını bireysel olarak değil de, komünün üyesi olarak ürettikleri için, onlarda ürüne ve üretim araçlarına, toprağa bireysel olarak sahip olma bilincinin gelişmediğini söyledik. Komünal mülkiyet bilinci içinde insanların kardeşçe yaşadıklarını dile getirdik. Peki ya savaş, herbiri kendi içinde kardeşçe yaşayan bu komünler arasındaki savaş, o neden o zaman?³⁹ Kendi içinde bu kadar kardeşçe yaşayan, benim-senin davası bilmeyen bu insanlara ne oluyor da, iki lokma ekmek için bunlar komün dışındaki herkese “yabancı”-düşman- gözüyle bakıyorlar? Komünler arasındaki, o bitmek tükenmek bilmeyen savaşların kaynağı nedir? İnsanları, birbirlerini öldürmeye götüren neden ne idi o dönemde? Hani, ne sosyal sınıf var ortada ne birşey! Savaşan tarafların her ikisi de gens(-komün); yani iki taraf da ilkel komünal toplum aşamasındalar; ama bir yandan da bunlar kendi aralarında “senin-benim” diyerek kıyasıya savaşıyorlar birbirleriyle, nedir bu işin sırrı?..

İlkel komünal toplumda üretim toplumsal olarak yapıldığı için, bireyler kendi varlıklarını toplumsal varlıkla birlikte, onun bir bileşeni olarak üretirler demiştik. Bu yüzden, üretim araçları ve ürün üzerinde bireyin kendisi için ayrıca bir mülkiyet talebi oluşmaz. Herşey, üretilen bütün ürünler ve bunların üretilmesinde kullanılan üretim araçları toplumundur. Ama biz, “herşeyin sahibi olan” bu “toplumsal varlığın” ne olduğunu da gördük. Komün üyeleri

³⁹ Alın o Japon aşiretlerini sürekli birbirlerini yiyorlar, neden? Ya da İngiltereye bakın bir: Ta kuzeyden Norman barbarları geliyorlar ve koca İngiltere’yi savaşıarak istila ediyorlar, neden? Bunlar hep barbar insanlar, yani büyük ölçüde ilkel sınıfsız toplum insanları. Niye gelipte istila ediyorlar, talan ediyorlar koskoca bir ülkeyi?

tarafından, onların eşit oylarıyla seçilen bir başkanın temsil ettiği instanz⁴⁰ bu. Bu durumda, nedir bu “komünal mülkiyet” olayının esası?

Komün-gens bir sistem, bir (AB) sistemi. Ve her sistem gibi bu sistem de sistem merkezindeki sıfır noktasında gerçekleşiyor. Sistemin içinden bakınca, bu sıfır noktasının ayrıca maddi bir varlığı falan yok! Bu durumda o (yani merkezi temsil eden sıfır noktası) sadece, belirli bir denge durumunu ifade ediyor, yani “Tanrı’nın oturduğu mekân”, o kadar! Ama, sisteme dışardan bakınca, onun-sistemin dışarıya karşı (bir obje-nesne olarak) “varlığını” temsil eden instanzın da gene bu sıfır noktasında gerçekleştiğini görüyoruz. **İçerden bakınca, herşeyin merkezdeki sıfır noktasında temsil edildiği, herşeyin komüne, yani herkese ait olduğu bir düzen bu. Merkezdeki sıfır noktasında (buna Tanrı deniyor) gerçekleşen komünal varlığın (içeride) hiçbir anlamı-maddi varlığı olmadığı için, herşey herkesin-hiçkimsenin oluyor. Ve “Tanrı tarafından temsil edilen bu komünal varlık, sadece töre-gelenekler olarak herkesin içinde, bilincinde yaşıyor, gerçekleşiyor. Bu varlığın komün şefi tarafından temsili olayı da tamamen sembolik. Ama dışardan bakınca, komünal varlığı temsil eden instanz (ki bu şef oluyor) komüne ait bütün unsurların (topraktan sürülere kadar bütün herşeyin, bütün üretim araçlarının) temsilcisi-sahibi- olarak görülüyor. Tabi buradaki sahiplik (başlangıçta) onları temsil etme anlamındadır. Temsil ettiğin şeyleri başkalarına karşı-diğer komünlere karşı-koruma duygusuyla⁴¹ birlikte oluşan bir komünal benliktir burada söz konusu olan. Bu durumda, komünler arasındaki ilişki de, herbiri son tahlilde kendisi için var olan, kendi mülkünün sahibi olan, hatta mümkünse, bunu diğerinin aleyhine genişletmeye çalışan unsurlar arasındaki ilişki haline geliyor. Yani, karşılıklı güç dengesine-kuvvete dayanan bir ilişki haline geliyor. Bu ise, komünler arasındaki çıkar çatışmasının, senin-benim mücadelesinin temelini oluşturuyor. Üretimin toplumsal karakterinden dolayı, herkesi temsilen gerçekleşen komünal var oluş instanzı, dışa karşı, dış ilişkilerde tamamen bireyci-sadece kendisi için var olan, güç-kuvvet yoluyla kendi varlığını ve isteklerini-çıkarlarını diğerlerine dikte ettirmeye çalışan bir instanz halinde dönüşüyor. İşte bu nedendir ki, “eğer arada bir barış anlaşması yapılmamışsa, normal durumda, komünler arasındaki ilişki daima savaş ilişkisidir”.**

“Savaş aşiretin yok olmasıyla son bulabilir, ama köleleşmesiyle hiçbir zaman. Gentilice örgütlenmenin büyüklüğünün, ama darlığının da nedeni onda egemenlik ve kölelik için hiçbir yer bulunmamasıdır. İçinde haklar ve görevler arasında henüz hiçbir ayırım yoktur. Amerika yerlisi için, kamu işlerine, kan davası ya da öbür cezalandırma pratiklerine katılmanın bir hak mı, ya da bir ödev mi olduğunu bilmek gibi bir sorun yoktur; bu sorun ona, yemenin, uyumanın, avlanmanın bir hak mı, yoksa bir ödev mi olduğunu sormak kadar saçma görülür”⁴².

Eğer kitabı, „Militarist Modernleşme“yi okuduysanız, Japonya kısmında o samurailer’in özellikleri anlatılırken bütün bunların hepsini orada görürsünüz!

Devam ediyoruz:

SINIFLI TOPLUMA GEÇİŞ

“Yabanılığın orta aşamasında doğup, yukarı aşamasında gelişmesini sürdüren gens, barbarlığın aşağı aşamasında gelişmesinin doruğuna erişir”⁴³.

⁴⁰ “İnstanız” kelimesini çok sık kullanıyorum. Bir sistemin merkezi varlığının temsil edilme merciidir söz konusu olan. Karar mercii de diyebiliriz buna. Örneğin, organizma adına karar veren kim?, “Ben” değil mi! İşte buradaki “ben” yani nefs-self-organizmanın merkezi varlığını temsil eden instanz oluyor.

⁴¹ Nasıl oluyor bu duygu? Çok basit! “Dışardan (diğer komünlerden) gelen etkiye karşı oluşturulan bir tepki-reaksiyondur” için özü. Komüne-sisteme ait olanı koruma güdüsüdür bu bir yerde. Komünal self’in-varlığın esası budur.

⁴² Engels, Ailenin Devletin Özel Mülkiyetin Kökeni..

⁴³ a.g.e

Sonra? Sonra hemen gens yıkılıp da onun yerine sınıflı toplum ve devlet mi geçmiştir? Kim yıkmıştır gensi? İlkel komünal toplumdan sınıflı topluma geçiş nasıl gerçekleşiyor? Bu süreç içinde devletin ortaya çıkışının anlamı nedir?

Komün-gens bir sistemdir dedik. Komün şefi ve komün üyelerinden oluşan bir (AB) sistemidir. Sistemin içindeki "üretici güçler", (A) ve (B) de, komün şefinin temsil ettiği merkezi varoluş instanzı ile diğer komün üyeleri oluyor. "Üretim araçları vs. bunlar hep insanın uzantısı olarak bir rol oynarlar süreçte. Komünün içinde, "üretici güçlerin gelişmesinden" bahsettiğimiz zaman, bu, (A) ve (B) nin, yani komün şefinin temsil ettiği merkezi varoluş instanzının ve diğer komün üyelerinin gelişmesi anlamına geliyor. Bilimin, tekniğin vs. gelişmesi insanın gelişmesinin sonucudur hep. Gelişme bilgiyle oluyor. Bilgiyi üreten ise insan. Sınıfsız toplumdan (yani komünden) sınıflı topluma geçiş, komünün içindeki unsurlar olarak (A) ve (B) nin gelişerek, giderekten sınıflı toplumun unsurları haline gelmeleri anlamına geliyor. Yani komün şefi ve onun etrafındaki unsurlar geleceğin sınıflı toplumunun potansiyel egemen sınıfını oluştururlarken, diğer komün üyeleri de, potansiyel olarak geleceğin ezilen sınıfını kendi içlerinde taşıyorlar.

Bu çark bir kere dönmeye başladımıydı ya, artık ondan sonra sistemin içindeki hakim çelişki, üretici güçlerin gelişmesi sonucunda oluşan sınıflı toplumun potansiyel güçleriyle, eski durumu muhafaza etmeye çalışan komünün güçleri arasındaki çelişki haline geliyor.

İlkel komünal toplumdan sınıflı topluma geçiş, öyle bir anda olup bitivermiş bir olay değildir. Sınıfsız toplumun bağrında sınıflı toplum unsurlarının doğuşu, gelişimi ve sonra da bunların egemen unsurlar haline gelerek toplumsal yapıda köklü değişikliklere yol açmaları öyle kolay olmamıştır. Örneğin, barbarlığın aşağı aşamasında gelişmesinin doruğuna çıkmış bulunan gens örgütü, bundan sonra daha yüzlerce yıl, barbarlığın orta ve yukarı aşamalarında da varlığını sürdürür. Ama hep kendisinden bir şeyler kaybederek. Üretici güçlerin gelişmesi süreci mevcut-var olan sistemin, yani gens düzeninin içinde gerçekleştiğinden, bu gelişmenin her adımında, sistemi ayakta tutan temel değerler-kurallar yeniden yorumlanır, boyu gittikçe büyüyen minareyi mevcut kılıfın içinde tutabilmek için gereken her şey yapılır. Ta ki, minare artık mevcut kılıfının (gens düzeninin) içine sığmaz hale gelene kadar devam eder bu süreç. Bu nedenle, barbarlığın orta ve yukarı aşamalarını kapsayan ve devletin doğuşuna kadar geçen bu süreci biz, ilkel komünal toplumun içinde sınıflı toplumun gelişmesi süreci olarak ifade ediyoruz. Bu dönemi, karnı gittikçe büyüyen hamile bir kadına benzetirsek, kadın, var olanı, yani gensi, ilkel komünal toplumu temsil ederken, sınıflı toplum da, onun içinde, ana rahminde gelişen o bebeği temsil eder. Bebeğin doğması ise medeniyete geçiştir. Gensin yerini devletin almasıdır.

PEKİ, KOMÜN İNSANI KÖLELİĞİ NASIL İÇİNE SİNDİRİYOR

Peki, nasıl oldu da, komün insanı sınıflılığı içine sindirebildi! Önce onun, yani komün insanının, daha çoğuna sahip olabilmek, zenginleşmek için başka bir insanı köle olarak kullanmayı nasıl içine sindirebildiğinin cevabını arayalım? Sonra da, madalyonun diğer yanına bakarak, onun, savaşta esir düşüpte kendisi köle haline getirildiği zaman, bunu, yani köle olarak yaşamayı nasıl içine sindirdiğini göreceğiz.

Ama önce şunu belirtelim; olayı metafizik hale getirerek, komün insanı sanki ilâhi bir varlıkmiş gibi, onu yüceltip göklere çıkararak bir yere varmak mümkün değildir! Sınıflı topluma geçiş olayını, sınıfsız toplumu idealize ederek duygusal bir zeminde açıklamaya çalışmak, sınıfsız toplumu maddi üretim süreci içindeki yerine oturtmadan kavramaya çalışmak mümkün değildir.

Olayı daha da basitleştirerek, gözümüzün önünde canlandırmak için, bütün bir komünü tek bir insan gibi düşünelim. Nasıl üretiyor bir insan? Çevreden alınan hammaddeyi kafasındaki

bilgiyle işleyerek. Peki nasıl yapıyor bu işi? Üretim faaliyetine ilişkin kafasında oluşan nöronal modeli motor sistemi olarak organları aracılığıyla hayata geçirerek. Bu arada kullandığı üretim araçları vs. hep onun motor sisteminin (elinin ayağının, organlarının diyelim) bir uzantısı konumunda. İşte, “ben” dediğimiz, insanın var oluş instansı, bütün bu işleri yapan bileşenlerin süperpozisyonundan başka birşey değil. Komünal kimlik de, bu süperpozisyonun üretim faaliyeti içinde kendiliğinden oluşmasıyla ortaya çıkıyor.

Olayın daha iyi anlaşılabilmesi için, birbirleriyle senkronize halde, hepsi de aynı notayı çalan enstrümanlardan oluşmuş bir orkestra, orkestral bir faaliyet düşününüz. “Ben”, bu orkestral faaliyetin sonucu olarak ortaya çıkan, çalışmabelleği’nde oluşup, kendini ifade eden orkestra şefi oluyor! Ama organizmada ortada öyle, varlığı kendinden menkul bir “şef” falan yok! Kollektif-senkronize faaliyet kendini böyle-bu şekilde- ortaya koyuyor. Tıpkı, hiçbir orkestra şefi olmadan çalan bir oda orkestrası gibi. “Ben”, bu orkestral faaliyetin sonucu olarak ortaya çıkan instanz oluyor!. Bu “instanz”, orkestral faaliyete katılan bütün unsurların faaliyetlerinin toplamı (mekanik anlamda değil tabii!) olduğu için, çalışmabelleğinde kendini ifade ederken, kendisini oluşturan bu unsurlardan “benim elim”, “benim ayağım”, “benim bilgim” vs. olarak bahsediyor! Aynen komünal kimliğin kendini tanımlaması gibi.. Komünal varoluş instansı da komün üyelerini kendinin bir parçası olarak görüyor..

Komüne dahil bütün insanların faaliyetlerini, komün adı verilen sanki tek bir insan varmışta, bunlar da onun organlarının faaliyetleriymiş gibi düşünürseniz olay bütün açıklığıyla çıkar ortaya. Komüne dahil bir insanın faaliyeti komünal varlığın bir etkinliği-faaliyeti olunca, o zaman bu insanın “varlığı da” kendisi için bir varlık olmaz- bir anlam ifade etmez-. Ancak komün içinde, bu bütünün bir parçası olarak tanımlayabilir o insan kendini. “Ben” der, falanca komündenim (aşirettenim). Bu demektir ki, o komün yoksa o insan da yoktur. İşte olay budur. Savaş sonucunda komün olarak yenilip te komün üyeleri esir alındıkları zaman, bu insanlar için artık bireysel olarak var olmanın da hiçbir anlamı kalmaz. Komün yenilmiş, yok edilmiştir, onlar da kendi varlıklarında yok olmuşlardır. İşte, “komün üyesi bir insan nasıl oluyor da köleliği içine sindirebiliyor” sorusunun cevabı budur. Komün ortadan kalkınca, varlığı ancak komünle birlikte oluşabilen insanın “varlığı-kişiliği”de ortadan kalkıyor ve o insan, kendisini esir alan diğer komünün sahip olduğu bir üretim aracı haline geliyor. Ama bu, sadece köle sahibi açısından böyle kabul edilen, anlaşılın tek yanlı bir durum değildir. Onun, yani köle haline getirilen insanın kendisi de, kendi toplumsal varlığını böyle görüyor. O artık, kendisine sahip olanın eli-kolu, kazması, küreği vs. gibi, ona ait olan bir unsurdur, kendi varlığını bu şekilde üretebilmektedir. Kendisine sahip olan komün ona ne muamelesi yaparsa o odur artık.

Evet, yukarda anlatılan özelliklerin aşağı yukarı hepsi o dönemde bir Japon insanında-samurai’sinde var. Ama yazar bunları Japonların “garip özellikleri” olarak belirtip geçiyor!...

Devam ediyoruz:

Eski antik Yunan’da-Atina’da kölelerden bir polis gücü kurmuşlar mesela! Neden? Nasıl güveniyor köle sahipleri bu köle-polislere, kendi güvenliklerini nasıl emanet edebiliyorlar bunlara? Çünkü, onlar da biliyorlar ki, köle bir robot gibidir, kendi bağımsız kişiliği kalmamıştır onun artık! **Bütün antika medeniyetlerin-devletlerin ordularında savaşan askerler hep köleleştirilmiş barbarlardır, niye? Türklerin İslamiyet’le ilk tanışmaları da böyle değil mi! Emevi ordularını köleleştirilmiş Türkler oluşturuyorlar (yani Türkler devşirme sistemini ta buralardan öğrenerek Anadoluya gelmişler). Bizans’ı ayakta tutan da gene bu köle askerler. Osmanlı da öyle. İlk kuruluştan sonra Osmanlı bütün o kurucu gazileri erenleri hep kılıçtan geçiriyor, kılıç artığı olarak kalanları da “reaya” (sürü) yapıyor (İngiltere’de ya da Japonya’da bunu yapamıyorlar işte..olayın esası budur). Bunların yerine ise devşirme-köle askerlerden kurulu bir yeniçeri ordusu kuruyor (var mı İngiltere’de ya da Japonya’da böyle birşey!). Neden? Çünkü köle düşünmez, köle**

bir robot gibidir, sahibine bağılı olarak körü körüne hareket eder. Ama öteki öyle değil, o özgür insandır. O düşünür. O, artık “Devlet sınıfı” haline gelerek kendisinden kopan eski yol arkadaşlarının ne haltlar yediğini görmektedir. Bu yüzden de potansiyel bir tehlikedir..

Aynı mantık-oluşum madalyonun tersi için de geçerlidir. Yani, “nasıl oluyor da bir komün başka bir insanı köle olarak kullanabiliyor” sorusunun cevabı da gene buradadır. Çünkü galip komün için de mantık gene aynıdır. Bir insan, ancak bir komünün içinde, onun üyesi olarak var olabilir. Komün yoksa, o insan da yoktur. Ne vardır; köle; yani bir üretim aracı.

Ama dikkat edilsin, bütün bunlar, bu mantık, bu şekilde düşünme barbarlığın orta aşamasından sonra başlıyor (yani bir ucu sınıflı topluma ulaşmış insanların özellikleri oluyor bunlar)! Daha önceleri, yani barbarlığın aşağı aşamasında böyle değil. Bu aşamada insanlar henüz daha bireysel olarak üretmeye başlamadıkları için, bütün bir komün olarak sadece kendi ihtiyaçları kadarını üretebildikleri için, bir savaş sonucunda yenilen komünün üyeleri esir, ya da köle olarak alınmıyorlardı. Yok ediliyorlardı, öldürülüyorlardı. Yani esir almak falan yoktu o zaman! Ne yapsınlar ki esiri! Kim bakacaktı onlara! Bir insan zaten ancak kendi karnını doyurabileceği kadarını üretebiliyordu. Başka bir insanı (esiri) üretim aracı olarak kullanarak daha fazlasını üretmeyi de bilmiyorlardı insanlar. Geriye tek yol kalıyordu, öldürmek!

Barbarlığın orta ve yukarı aşamaları, komünal-toplumsal üretimden bireysel üretime geçiş aşamalarıdır⁴⁴. Evet, üretim bireysel olarak yapılmaktadır, ama henüz daha eski komünal ilişkilerden oluşan duvarların içinde olmaktadır bu. Üretici güçlerin gelişme seviyesi henüz daha kendisine uygun yeni üretim ilişkilerini oluşturamamıştır. Ya da, bu yeni ilişkiler eskinin içinde, onunla birlikte, onun sınırlarını adım adım genişleterek olgunlaşmaktadır. **Bu yüzden, orta ve yukarı barbarlık aşamasındaki insanlar bu ikiliği kendi kişiliklerinde varlıklarında da yansıtırlar. Onlar, hem komün-aşiret-gens üyesidirler, hem de bireysel olarak üretim yapan sınıflı toplum insanına doğru potansiyel bir gelişme süreci içindedirler. Kendi varlıklarını ürettikleri sürecin bu ikili-çelişkili karakteri onların kişiliklerinin oluşumuna da yansır. Bir yandan, komün üyesi olarak komünün dışında kendi varlıklarını gerçekleştiremezler, bu yüzden de savaşta yenildikleri, köle haline getirildikleri zaman bu onlara tabii bir olay olarak görünür, diğer yandan da, savaşta aldıkları bir esiri üretim aracı olarak kullanmayı öğrendikleri için (bu bilgiye sahip oldukları için), onu artık öldürmezler, köle olarak kullanırlar. Bu iki mantık o kadar güzel biribirini tamamlıyor ki! Ama bütün bu olup bitenlere bugünden, sadece bugünün anlayışıyla baktığımız zaman hiçbirşey anlayamayız!**

“ASKERİ DEMOKRASİ” VE SAVAŞIN DİYALEKTİĞİ

Gene Engels’e kulak verelim: “Daha yoğun bir nüfus, dışarda olduğu kadar içerde de daha sıkı bir bağılılığı gerektirir. Her yerde, aralarında akrabalık bulunan aşiretlerin konfederasyon biçiminde birleşmeleri bir zorunluluk haline gelir; bu aşiretler bir süre sonra da biribirleriyle kaynaşırlar ve onlarla birlikte, ayrı ayrı aşiret toprakları da halkın kollektif toprağı biçiminde kaynaşır. Halkın askeri şefi-rex, basileus, thidans- bizde de ülkücü ilb gazi- vazgeçilmez, sürekli bir görevli durumunu kazanır. Askeri şef, konsey, halk meclisi: işte gentilice örgütlenmenin, bir askeri demokrasi olmak için dönüşmüş bulunan organları bunlardır⁴⁵. **Askeri-çünkü savaş ve savaş için örgütlenme, şimdi halk yaşamının düzenli görevleri haline gelmiştir. Servet sahibi olmayı yaşamın başlıca ereklerinden biri gibi gören halklarda, komşuların serveti tamah uyandırır. Bunlar barbar halklardır; yağma etmek, onlara, çalışarak kazanmaktan daha kolay, hatta daha**

⁴⁴ „Bireysel üretim“ kavramı doğru anlaşılmalıdır. “Bireysel olarak, yani kendisi için” üretim yaparken de insan gene toplumsal bir varlıktır. Bir toplumun üyesi olmadan “bireysel” üretim de olmaz.

⁴⁵ Bu satırlar sanki Japon toplumunu-Japon İmparatorluğu’nu, bunun ne türden bir “imparatorluk” olduğunu anlatmak için yazılmış!..

onurlu görünür. Eskiden yalnızca bir zorbalığın öcünü almak, ya da daralan bir toprağı genişletmek için yapılan savaş, şimdi yalnızca yağma için yapılır ve sürekli bir sanayi kolu durumuna gelir. Yeni müstahkem kentlerin çevresinde korkutucu surların dikilmesi nedensiz değildir. Bu surların hendeklerinde gentilice örgütlenmenin kuyu gibi mezarı açılırken, kuleleri uygarlık içinde yükselir. İçerde de durum aynıdır. Çapul savaşları, yüksek askeri şefin de, ast şeflerin de gücünü artırır; bunların ardıllarının aynı aileler içinden seçilmesi töresi, özellikle babalık hukukunun girişinden sonra, yavaş yavaş, önce hoş görülen, sonra hak olarak istenen, en sonra da gasp edilen bir kalıtım durumuna gelir; soydan geçme krallığın ve soydan geçme soyluluğun temeli kurulmuş bulunur. Böylece, gentilice örgütlenme organları halk içindeki, gens, kabile aşiret içindeki köklerinden yavaş yavaş kopar ve bütün gentilice örgütlenme kendi karşıtı haline dönüşür: kendi işlerini özgürce düzenleme ereği gözetilen bir aşiretler örgütlenmesiyken, komşularını soyan ve ezen bir örgütlenme olur; ve sonuç olarak bu yeni örgütlenmenin önceleri halk isteminin araçları olan organizmaları, kendi öz halkına karşı özerk egemenlik ve baskı organları haline gelir. Ama servete karşı duyulan susama gens üyelerini zenginler ve yoksullar olarak bölmeseydi, aynı gens içindeki mülkiyet ayırımı, gens üyelerinin çıkar birliğini uzlaşmaz karşıtlık durumuna dönüştürmeseydi ve köleliğin genişlemesi, yaşamını çalışarak kazanma olgusunu yalnızca kölelere layık ve çapuldan daha onursuz bir eylem olarak düşündürmeye başlamasaydı, bunlar asla olanaklı olmazdı.”⁴⁶

Olayı çok açık koymak lazım! İkel komünal toplumdaki sınıflı topluma geçiş öyle kimsenin zoruyla, kandırmasıyla falan olmamıştır! Ne oluyorsa, herkesin rızasıyla, gönül birliğiyle oluyor! Sadece, birlikte çıkılan bu yol boyunca, bazıları “dimyada pirince giderken evdeki bulgurdan da olurlarken”, bazıları da, hem bulgura hem de pirince konuyorlar! Olay budur.

Japonya’da köleci bir “aşamaya” raslamıyoruz hiç, orada olan, bir feodalleşme süreci, niye? Çünkü, köleciliğin ortamı yok orada da ondan. Herşeyden önce insanı bir üretim aracı olarak kullanarak servet edinmenin maddi koşulları yok. İkel sınıfsızlıktan sınıflılığa-feodalleşmeye doğru evrilen bir süreç var. Ama bu da sürekli barbar aşısı aldığı için, öyle Fransa’daki falan gibi taşlaşmış bir feodal yapı oluşmuyor. Feodalleşme, ilkel sınıfsızlık yapısı içine sığdırılarak geliştiğinden, işler başka türlü dönmeye başlayınca bu yapı hemen kendi kurallarını ortaya koyuyor.

NEDEN “ASKERİ DEMOKRASİ”

“Askeri demokrasi” diyor Engels. Çok güzel ifade ediyor durumu! Neden demokrasi? Çünkü bütün herkesin oybirliği-katılımı söz konusu. Gensin-aşiretin kuralları uygulanıyor! Seçim, herkesin serbestçe oy verme hakkı vs. bunların hepsi geçerlikte. Kimse kimseye zorla birşey yaptırmıyor! Herkesin çıkarı aynı! Neden askeri? Çünkü savaşa karar veriliyor. Çalışarak üretmek yerine savaşarak talan etmek, diğer insanları çalıştırmak yaşam tarzı olarak tercih ediliyor. Çalışmak serflerin-kölelerin işi olunca, “özgür insanlara da” savaşmak kalıyor! Çalışmak, “onursuz” bir iş sayılınca, savaşarak şan şeref elde etmek ve de bu yolla, bir üretim aracı olarak onlar için çalışacak olanlara sahip olmak tek çıkar yol olarak kalıyor!

Ama, bugün bana yarın sana! Bugün ben galip geldim ben egemen-zengin oluyorum! Yarın şartlar değişiyor, bir başkası geliyor bu sefer de o galip geliyor ve elimde yurdunda ne var ne yoksa hepsini alıyor, o da beni köleleştiriyor! Şimdi kim haklı, kim haksız burada? “Mal sahibi mülk sahibi, hani bunun ilk sahibi mi” diyorsunuz! “İlk sahibi” falan yok bunun! **Sınıfsız toplumdaki sınıflı topluma geçiş diyalektikidir bunun adı!..Ve hiç kimse “suçsuz” değildir bu süreçte! Komünün içinde doğuştan sınıflı toplum unsuru olan insanlar vardı da onlar mı kandırdı saf komün insanlarını!! Sınıflı topluma geçiş, bir bütün olarak komünün, komün insanının kendini inkârıdır!**

⁴⁶ Engels, a.g.e

Peki ne yani, o zaman sınıflı topluma geçilmese miydi! Sınıflı toplum çarkının ezip geçtiği insanlar, yani bu işin kurbanları; önceleri sesi soluğu çıkmadığı halde, iş işten geçtikten sonra olup bitenlere pişman olanlar, eski durumu özleyen, onu tekrar geri getirmeye çalışan atalarımız, haklı mıydılar? Hayır! **Bir insanlık suçu olmasına rağmen, sınıflı topluma geçiş insanlığın gelişme sürecinde daha ileri bir aşamayı temsil eder. Bu yüzden de, hangi haklı-insani gerekçelerle olursa olsun, özünde bu gidişe karşı çıkmak gericiliktir. Bütün iğrençliklerine rağmen, sınıflı toplum, ilkel sınıfsız topluma göre daha ileri bir aşamadır çünkü. Ona, onun içinden çıktığı eskiyi savunarak karşı çıkamazsınız! Ona karşı çıkmanın yolu, onun kendi içinde gelişen inkârına, modern sınıfsız toplum oluşumuna sahip çıkmaktan, bu süreci kavrayarak, onun içinde yer alabilmekten geçer.**

KOMÜN-KENT-TİCARET-YABANCILAR

Kent içinde, “özgür vatandaşlar” arasındaki ilişkiler, kan-akrabalık ilişkileridir. Ama bir kentte sadece o kentin “özgür” vatandaşları yaşamıyorlardı ki! Kente dışardan gelen diğer unsurlar, “yabancılar da” vardı. “Yabancılar”, kente dışardan gelip sığınanlar, hiçbir zaman kent üyeleriyle aynı statüde olamazlardı. Örneğin tüccarlar, bunlar kentin işine yarayan çok önemli unsurlardır-araçlardır. Zanaatkarlar da öyle. Ama bir kent-kömün üyesi için tüccarlık ve zanaatkarlık “küçültücü” mesleklerdir (aynen Japonya’da olduğu gibi).⁴⁷

Hem, onlar olmadan olmuyor, hem de aşağılanıyorlar, ikinci sınıf insan yerine konuyorlar, neden? Çok açık, birinci sınıf insan olmak için bir komünün üyesi olmak gerekiyordu. Çünkü halâ, esas olan insanların toplumsal varlıkları-kimlikleriydi; bu da kan anayasası hukuku içinde oluşmaktaydı. Halâ bütün gücün-kuvvetin kaynağı toplum olduğu için, esas olan bu bütünün bir parçası olmaktı. Bunun dışında, bireysel olarak kendi varlığını üreten, kendisi için var olan bir insan, alışlagelenin dışında, ancak ikinci sınıf, başka türden bir insan olabilirdi⁴⁸.

Toprak, mülkiyeti bütün kente ait olsa da, kent üyelerinin, “asillerin-soyluların” bireysel tasarrufu altındadır. Yani onların kullanımına verilmiştir, onların sorumluluğu altındadır. Mülk sahibi bu “vatandaşlara” neden “asiller-soylular” denildiğini daha önceden ele aldık. Bunlar, kent-kurucusu aşiretten-soydan gelme eski komün üyesi kişilerdir. Bu, en azından başlangıçta böyleydi. Ama daha sonraları durum yavaş yavaş değişti. Kavramlar değişirse de, kimin nereden geldiği değil, ne kadar köleye, mal ve mülke sahip olduğu esas kabul edilir oldu.⁴⁹

⁴⁷ M.Belge özellikle Japon tarihini anlatırken bütün bunlardan bahsediyor. Tüccarların nasıl küçük görüldüklerini falan hep anlatıyor. Ama, bunun neden böyle olduğu konusuna hiç girmiyor! Çünkü girerse, Japon toplumunun ilkel sınıfsızlık yanını da ortaya çıkarmış olacak, ki, bu durumda da, daha sonra, Satsuma’dan ve Küşü’den gelen o samurailer’in kökeni sorunu tartışmaya açılacak! Japonya’da kapitalizme geçişte en önemli dinamiğin ilkel sınıfsızlık olduğu anlaşılacak. Elbette ki Japon toplumu o zaman sınıfsız bir toplum değildi! Herşeyden önce ikiyüz yıldır devam eden bir Tokugava feodal şogunluk sistemi vardı. Ama bu, madalyonun bir yanı. Diğer yanıyla Japon toplumunda ilkel sınıfsızlık bilinci hala yok olmamıştı. Temelde, artık değişime uğramış da olsa, Japon komünü halâ maddi bir gerçeklik olarak direniyordu..Bunlar yok M. Belge’nin kitabında. Kapitalizme geçişte bir dinamik olarak ilkel sınıfsızlık olayı yok!..

⁴⁸ Halâ, Japonya’da eskiden tüccarlar neden ikinci sınıf insan sayılırdı diye düşünüyor musunuz?

⁴⁹ Bu noktanın altını iki kere çizelim: Soylu, aristokrat, samurai vb...feodal sistem içinden tanıdığımız bütün bu kavramlar, ilkel sınıfsız toplumdaki çıkıp gelmeye çalışan insanların sahip oldukları kavramlardır. Kapitalizme geçişe direnmeyen bir İngiliz lorduyla, bir Japon Samurai’siyle bir Fransız lordu, ya da Osmanlı Devlet sınıfı mensubu arasındaki fark da burada yatıyor işte. İkisine de lord -soylu, aristokrat diyoruz bunların (dikkat Osmanlı’nın devlet sınıfı mensupları aristokrat falan değildir, bunlar kuldur, köledir) ama aralarında bir fark var ki, o da bunların ilkel sınıfsızlıkla sınıflılık arasındaki sınırdaki nereden durduklarıyla ilgilidir. Yani hangi tarafa daha yakın olduklarıyla ilgilidir. Bunlar hiç yok M.Belge’nin kitabında! O sadece bu böyledir diyor ve ekliyor: “ilginç”!..

Fethedilen yerlerdeki insanların bir kısmı köle, ya da toprak bendi köylü olarak satılır, ya da çalıştırılırken, özel yeteneklere sahip diğer bir kısım insan da, esnaf, zanaatkar, tüccar vs. olarak kente gelir, kenar mahallelere yerleşirlerdi. Kent, çevredeki bir çok insan için bir çekim merkeziydi.

İlk Atina'yı düşünelim: Atina kentini kuran bir avuç insan Ortadoğu'dan-Mezopotamya'dan gelen göçmenlerdi. Ana medeniyetin bir kolonisi olarak kurulmuştu Atina. İlk kuruluş döneminde, komünü temsilen tanrıya-tapınağa ait olan fazla ürünlerin değişimi de, komün adına, komün şefi tarafından gerçekleştirilirdi. Bu dönemde ilk "tüccarlar" da zaten komün şefine bağlı olarak çalışan kamu görevlisi kimselerdi. Ama zamanla köleciliğin keşfi herşeyi değiştirdi. Önceleri basit bir kamu görevlisinden fazla bir şey olmayan o ticaret görevlileri, zamanla, dışardan gelerek kente yerleşen, kentin çevreyle ilişkisini kuran kişilerle bütünleşerek gerçek tüccarlar haline geldiler. Daha çok üretim, daha çok ticaret için daha çok köle gerekiyordu. Daha çok köle elde etmenin yolu ise savaştı. Tüccarlar artık bu savaş ticaretinin bir numaralı kışkırtıcıları olmuşlardı. Ama sadece tüccarla olup biten bir şey değildi tabi bu! Bütün bir kentin işine geliyordu bu süreç! Herşey o kadar kolay kitabına uyduruluyordu ki; aşiretse, aşiret yerinde duruyordu, işte "asiller", "soylular", ve kentin özgür vatandaşları arasındaki komünal ilişkiler, bunlara hiç dokunulmuyordu! Herşey, bütün pislikler bu çelik çekirdeğin dışında gerçekleştiriliyordu!

Şimdi, bu bütün bu açıklamalardan sonra İngiliz ve Japon örneklerine dönerek onları daha yakından ele almaya çalışalım:

İNGİLTERE VE JAPONYA'DA KAPİTALİZME GEÇİŞ

1-İNGİLTERE ÖRNEĞİ:

M.Belge'yi dinliyoruz: "Burjuvalaşma bu toplumda, hem aşağıdan yukarıya, hem de yukarıdan aşağıya işleyen bir süreç ya da aynı zamanda işleyen iki süreç bir noktada birleşiyor.

Bir yanda, ta eski zamanlardan , serflik-köylülük ilişkilerinden kendini kurtaran ve "küçük mülk sahibi" konumuna gelen bir kesim var. Bunlar oldukça istikrarlı denebilecek bir süreç içinde tırmanıyorlar: "Yeomen" diye tanıyoruz onları, bir aşamada; derken "tenant-farmer" (kiracı çiftçi) oluyorlar; bir sonraki aşamada "gentlemen farmer" denen birileri peydah oluyor; sonra İngiltere'nin ünlü "gentry"sine geliyoruz ki bunların çoğu da o uzun süreli tırmanışın semeresi olarak bu noktaya varmış olanlar. "Gentry", tam olarak "gentlemen", yani "nobility", yani "soylular" demek değildir. Onun bir altındaki kategoridir.

"Nobility" denince, çeşitli kont ve vikontları, duk ve "early"leriyle bu "lord"lar sonuçta toplamı 2000'i bulmayan ailelerdir; Essex'i de, Wessex'i de, Buckingham'ı da Bedford'u da , Kent'i de, yani bütün bu büyük aileler, hanedanlar..

Kiracı-çiftçiler lordların toprağını her zaman tarım yapmak için kiralamadı; Felemenk'le yün ticareti başladığında, bunu yapmak üzere de kiraladılar. Zamanla evlilikler gibi kurumlar yoluyla efendi-kâhya ilişkisinden, kaynata-damat ilişkisine de geçildi. Yani burjuvalar tırmanırken, aristokratlar da birkaç basamak iniyordu. Orta yerde buluşuyorlardı. Bu "orta yer", feodal mantığın artık işlemediği, yerini ticaret ve para ilişkisine, geleneksel değil bireysel girişime bıraktığı ve kapitalizmin kurallarının insan davranışlarına egemen olduğu verdi"⁵⁰...

Peki neden, nasıl oluyor da o "feodal soylular" (örneğin, bir Fransa'da olduğu gibi kapitalistleşmeye-burjuvalaşmaya karşı son nefeslerine kadar direnmiyorlar da) "yukardan aşağıya doğru" kendiliklerinden kapitalistleşerek, aşağıdan yukarıya doğru kapitalistleşen

⁵⁰ a.g.e, s.43

“yeomenlerle” birleşebiliyorlar (“symbiotic” bir ilişki içine girebiliyorlar)? Bunu şöyle açıklıyor yazar:

“İki sınıfın “symbiotic” ilişkisini şöyle karikatürize edersek, belki genel durumu daha açık seçik görürüz. Yukarıda, sınıfları birbirlerine yaklaştıran genel koşullardan söz ettim. Bunlar, tarihte, çok zaman, süreçte yer alan bireyler durumun yeterince bilincinde olmasa da, iradi davranışları da bunlardan büsbütün bağımsız değildir. Yukarıda, bir “siyasi temsil” konusuna değinmişim. “Burjuva” dediğimiz adam, son analizde, işi gücü olan bir adamdır. Politika yapmaya kendini verdiğinde, işinin başında duramaz. Şu halde, bir karar vermek zorunda: İşini bir vekilharca, “manager”a bırakmak mı akıl kârı, politikayı güvenilir bir “temsilci”, “parlamentar” vb. kişiye bırakmak mı? Henüz kapitalizmin “managerial” aşamasında olmadığımız, güvenilir “CEO”lar bulamadığımız için, işin başında durmak daha hayati. İş batarsa her şey batır. O halde parlamentodaki falan Whig ve (icabında) falan Tory’ye (bunlar parlamentodaki soyluları ve burjuvaları temsil eden iki kanat-parti) güveneceğiz.

Şimdi bir de o yandan bakalım mekanizmaya. Toprak sahibi (toprak sahibi denilen feodal bir lord’dur m.a), düzenli geliri olan, geçinmek için kendisinin fiilen çalışması gerekmeyen bir adam. Genel gidişle uzun boylu bir derdi yok. Bunca “boş zaman” varken parlamentoya girse, orada “şerefli” ve aynı zamanda “yararlı” olarak kabul edilen bir iş yapsa? Hayatını kulüpte veya Ascot’ta at yarışında geçirmekten daha anlamlı bir durum.

Burjuva böyle birine bakınca, “Tam aradığım adamsın” diyordu. Vakit bulmuş, okumuşsun, ağzın laf yapıyor. Hangi etle hangi şarabın içileceğini de benden iyi biliyorsun. Gir meclise ya da git diplomat ol, beni temsil et! Aristokrat da dünden razıydı zaten böyle bir düzenlemeye, iş bölümüne”⁵¹

İşte bu kadar! İngiltere’de “yukardan aşağıya ve aşağıdan yukarıya doğru” gelişen süreçlerin “symbiotic” ilişkisini de böyle açıklıyor M.Belge! Pes doğrusu!..

İngiltere bir ada. Arada bir deniz parçasıyla kıta Avrupa’sından ayrılıyor. Evet, Cermenler-Roma etkileşmesi sadece kara Avrupa’sını değil, son tahlilde buraları da etkiliyor. Yani öyle adadır diye antik Roma’nın etkisinden tamamen uzak kalmış değil İngiltere de. Ama, onun bu ayrıcalıklı durumu İngiltere’yi mekan tutan, buraya yerleşen barbarları biraz daha antik Roma’nın ve kilise’nin etkisinden uzak tutuyor. Yani örneğin bir Fransa kadar etkilenmiyor bu süreçten. Bu nokta çok önemli. **Çünkü “medeniyet” denilen sınıflılık mikrobonun taşıyıcısı antik Roma. Kim onunla daha çok temasa geçerse en çok o etkileniyor bu hastalıktan! Öyle ki, bırakınız merkezi, güçlü bir devleti falan bir yana, İngiltere’nin doğru dürüst bir ordusu bile yok o zamanlar. Bir Fransa’yı, ya da bir Osmanlı’yı getirin gözünüzün önüne bir de İngiltere’yi! Osmanlı daha yola çıkar çıkmaz kendisine bir devşirme ordu kurarak başlamış işe! Onlar da barbardı önceleri; ama, bir yandan İslam aracılığıyla taşınan antika medeniyet mikrobu, diğer yandan da Bizans’la yakın temas kısa zamanda yedi bitirdi Osmanlı’nın sınıfsızlığını.**

Germen-Roma etkileşmesinin sonucu Fransa’da da sürece damgasını vurdu. Bu etkileşme sonucunda eskinin Cermen aşiret yöneticileri feodal soylular haline gelirken, Romanın köleleştirdiği insanlar da en fazla serf statüsüne geçiyorlardı. Yani Fransa’da sınıflı toplum olarak feodalizme geçiş çok daha katı ve belirleyici oldu.

Ama, örneğin bir İngiltere’de böyle olmuyor, yani bu kadar kemikleşemiyor süreç. Bunun nedeni de sadece İngiltere’nin bir ada olması değil. Bir de Norman barbarlarının İngiltere’ye yaptıkları barbar akını var. Bir tür tarihsel devrim etkisi yaratıyor bu da. Donmaya-taşlaşmaya başlayan feodal statükoyu darmadağın ediyor

⁵¹ a.g.e, s.44 . Yani şimdi ben anlamıyorum, bu kadar basit midir olay! Sınıf mücadelesinin mantığı bu mudur! E, o zaman nerde kaldı devrim falan!! Peki neden Fransa’da böyle al gülüm ver gülüm olmadı işler! Orda niye bu şekilde kucaklaşamadı bu iki sınıf? Pes doğrusu!..

Normanlar, İngiltere toplumuna taze bir kan-sınıfsızlık soluğu- veriyorlar, bir tür barbar aşısı yapıyorlar.

Diğer nedenleri falan bir yana bırakıyorum bunların çoğu kitapta var zaten isteyen okur. İşte, İngiltere'yi kıta Avrupa'sından, örneğin bir Fransa'dan ayıran yan budur, yani onun daha fazla yanıyla barbar kalışıdır. Sınıfsızlık ruh halinin-zemininin onda henüz daha örneğin bir Fransa'da olduğu kadar tahrip olmamasıdır. İşte o İngiliz "soylularının" ayrıcalıklı yanı da buradan geliyor. Bir Fransız soylusu taşlaşmış bir feodaldır. Feodal sınıfı temsil eden bir kral'la feodaller arasındaki sınıfsal ittifak belirliyor burada sürecin gidişini. Burada sınıfsızlık ruhu falan kalmamıştır artık. Belirli bir statüko oluşmuştur. Taşlaşmış-egemen bir sınıf vardır ortada. Bu statükoyu tehlikeye sokacak herşeye karşı çıkacaktır onlar.

Benzeri bir durum Osmanlı'da da söz konusu değil mi! Bırakınız burjuvaları bir yana, kendisine rakip olacak diye derebeyilerini-ayanları bile yaşatmıyor merkezi otorite. Ama İngiltere'de (biraz sonra göreceğimiz gibi, Japonya'da da) öyle değil. Buradaki "soylular" henüz daha öyle Fransız soyluları gibi donmuş-taşlaşmış feodal fosiller değil. Fosilleşme, feodalleşme yok mu burada da peki, var tabii! Ama olay Fransa'daki kadar gelişmemiş daha. Bir de buna Norman barbarlarının aşıladığı taze kan eklenince İngiliz soyluları yarı barbar şefler haline geliyorlar. Ne oluyor o zaman mesele; gelişme, ilerlemek, zenginleşmek. Bunun yolu para kazanmaksa eğer, ticaretse, neden olmasın ki!..sonunda burjuvalaşacaklar-mış..mesele bu olmuyor ki o zaman!. Adı ister "soylu" ister "burjuva" olsun önemli olan para kazanmak-zenginleşmek değil miydi. Eğer bu şekilde, statükoyu muhafaza ederek sahip olacağından daha fazlasını elde edebiliyorsan neden olmasındı! İşte İngiliz soylusu böyle bakar meseleye.

Bir yanda kral, aristokratlar-baronlar, diğer yanda ise burjuvalar. Peki, hiç mi sürtüşme olmamıştır bunların arasında? Olmaz olur mu! Ama sonunda hep bir orta nokta-çözüm bulunmuştur. Örneğin, kral'la aristokrasi-baronlar arasında varılan o meşhur "Magna Carta" sözleşmesini ele alalım. "Magna Carta son kertede baronların krala kabul ettirdikleri bir şartnamedir".."Magna Carta dünya demokrasi tarihinde önemli bir aşamadır, çünkü tanımı gereği "mutlakiyetçi" olan bir monarşide, krala, kendinden üstün, dolayısıyla uymakla yükümlü bulunduğu bir irade, bir hukuk, bir sözleşme olduğunu bildirmiştir. Onun için Britanya'nın yazısız anayasasında bugün de Magna Carta'nın yeri vardır".⁵²

Yukardaki alıntıdan ilk bakışta anlaşılacak şu: Bir monarşi var ortada. Feodal bir sistem bu. Başta bir kral, bir de tabii feodal beyler-soylular var. Bu ikinciler, yani feodal beyler krala aradaki ilişkileri belirleyecek olan hukuki bir düzenlemeyi kabul ettiriyorlar. Yani son tahlilde feodal bir unsur olan kralla gene feodaller olan soylular arasındaki bir sözleşme. Ama işin aslı bu kadar basit değil tabii. **M. Belge bile bakın ne diyor, bununla (yani Magna Carta ile) baronlar "krala kendinden üstün, dolayısıyla uymakla yükümlü bulunduğu bir irade, bir hukuk, bir sözleşme olduğunu bildiriyorlar". Peki nedir bu, kralın da uymak zorunda olduğu kraldan da üstün irade? Yani demek ki, daha önce böyle bir irade- ve buna dayanan bir hukuk-varmış ortada ki, kral buna uymadığı için Magna Carta gibi yeni bir sözleşmeye ihtiyaç duyulmuştu. Ne idi peki bu sözleşme? Bu sözleşme ilkel sınıfsız toplumdaki kalma "kan anayasasında" ifadesini bulan sözleşmeydi. Yazılı bir anlaşma falan değildi bu. Herkesin uymak zorunda olduğu bir "sözleşme" idi. Demek ki kral bu "sözleşmeye" uymamıştı ki, baronlar da ona bunu hatırlatıyorlardı. Bu nokta çok önemlidir. Eğer ortada atı alan çoktan Üsküdar'ı geçmiş durumu olsaydı böyle bir "sözleşmenin" artık esamesi bile okunmazdı! Ama demek ki öyle değil. Yani ne o kral, ne de o baronlar henüz daha taşlaşmış "feodaller" değillermiş o zaman. Bir yanları halâ ilkel sınıfsızlıkta imiş bunların.**

⁵² a.g.e s.34

Peki, ya bizdeki “Sened-i İttifak”? Bu da bizim Magna Carta’mız mıdır? Hem evet, hem hayır! Hayır! Çünkü ne o II.Mahmut İngiliz kralı gibi bir ayağı halâ ilkel sınıfsızlıkta-aşiret zemininde olan bir kraldır, ne de o “ayanlar” İngiliz baronları gibi bir yanlarıyla halâ aşiret zeminini terketmemiş olan insanlardır. Biri (yani Sultan) Tanrı adına bütün Osmanlı mülkünün sahibi bir firavun iken, diğerleri de (büyük ayanlar) feodalleşmeye başlayan derebeyleridir. **Evet! Bütün bunlara rağmen, eğer madalyonun diğer yanına da bakmak istersek orada da şunu görürsünüz: Eğer Sened-i İttifak yürürlükte kalabilseydi, bu, herşeyden önce merkezi otoritenin zayıflaması, gücün bölünmesi anlamına gelecekti ki, bundan da en çok yararlanan gelişmeye çalışan o orta sınıf-burjuvazi olacaktı. Sultanla mahalli otoriteler arasındaki çelişkiden yararlanan o sarraflar-tüccarlar falan, tıpkı Batı’da olduğu gibi bizde de birşeyler yapabilirlerdi. Olmadı tabi. Doğu despotluğu buna izin vermedi. Bütün o feodalleri-derebeylerini hepsini kesti II.Mahmut! Üstelikte bu davranışıyla tarihe geçerek (tabi “resmi tarihe”) “yukardan aşağıya doğru Osmanlı-Türk modernleşmesini başlatan kişi”, “ilerici” padişah ünvanını aldı!..Helal olsun!..At binenin kılıç kuşananınmış!..**

Bu açıdan baktığımız zaman, “İngiltere’de kapitalizme geçiş hem yukardan aşağıya, hem de aşağıdan yukarıya doğru olan iki sürecin kesişmesiyle gerçekleşmiştir” sözü de anlamını kaybediyor! Burada illa niye yukardan aşağıya doğru ayrı bir süreçten söz ediyoruz ki!. Süreç bütünüyle kendi iç dinamikleriyle aşağıdan yukarıya doğru gelişmektedir. Yukarıdan aşağıya doğru kavramı daha çok Almanya’daki gibi bir feodal sınıfın iradesiyle “modernleşmeyi” ifade etmek için kullanılabilir. İngiltere’de ise, aşağıdan yukarıya doğru gelişen bir süreç var ortada. İngiliz soyluları da henüz daha Fransa’da falan olduğu gibi feodal statükoyle bütünleşerek taşlaşmış durumda olmadıkları için, ilkel sınıfsızlık-aşiret toplumu- kalıntısı eski gelenekler (toplumdan kopmama, birlikte hareket etme, komün yöneticisi ruh hali vb.) hala yok olmadığı için, bu gidişe ayak uyduruyorlar. Yani öyle, egemen sınıf aracılığıyla “yukardan aşağıya doğru sosyal devrim” diye birşey yoktur, olamaz da, eşyanın tabiatına aykırıdır böyle birşey! Zaten böyle birşey dünyanın hiçbir yerinde de olmamıştır! Almanya’da olanı da doğru anlamak gerekir. Yani öyle, ortada sanki kapitalizm, burjuvazi falan hiç yokmuşta, feodal Prusya’nın büyük toprak sahipleri-Junkerler- imana gelerek, çağa uygun hareket etmemiz gerekir diyerek kapitalizmi tezgahlayıvermişler! Böyle birşey söz konusu değildir. İktidarı tek başına almaya gücü yetmese de gelişmiş bir kapitalizm ve burjuvazi vardı Almanya’da da. Ve de, Prusya’nın Alman prensliklerini birleştirme hamlesini-bunu yaparken onların burjuva devrimi yapıyoruz falan gibi bir düşünceleri de yoktu zaten!- sonunda burjuvalar da desteklemişlerdir. Yani öyle, iyi-devrimci-feodaller yukardan aşağıya doğru burjuva devrimi yaptılar diye birşey sözkonusu değildir!!

2-JAPONYA ÖRNEĞİ

Geldik şimdi Japonya örneğine! Peki buradaki durum ne; kim yaptı Japon “modernleşmesini”-Japon burjuva devrimini⁵³? M.Belge’ye göre, bizde olduğu gibi orada da bu işi “ordu” yapıyor!

O zaman, şogun sistemi adı verilen feodal bir yapı vardı Japonya’da. Samurailer’den oluşan ordunun başında da pratikte bütün ülkeyi yöneten o şogun bulunuyordu. Bu şogun’a ve onun samurai ordusuna karşı çıkan devrimin lokomotifini konumundaki Satsuma ve Küşü’nün samuraileri ise, biz “İmparatorun” askerleriyiz diyorlardı. Gel de çık şimdi işin içinden! Bu durumda insan, ister istemez, peki o zaman o “imparator” kimdi, neyin nesiydi diye soruyor; ortada doğru dürüst bir burjuvazi de görünmediğine göre, o hangi sınıfı temsil ediyordu diye düşünüyorsunuz? Görüyorsunuz, işler biraz karışık burada! Bu nedenle, önce olayı M.Belge’den bir dinleyelim bakalım:

⁵³ M. Belge burada da gene “modernleşme”, “batılılaşma” ve kapitalistleşme kavramlarını eşanlamlı olarak kullanıyor. Yani ona göre, Japonya da “batılılaşarak” modernleşmiştir! Ben buna katılmıyorum tabii! Bana göre Japonya, “batılılaşmadan” Japonya olarak kaldığı için modernleşebilmiştir!..

“Samurai kastının şekillenmesinin 12.yy’da gerçekleştiğini söylemiştim. Askeri sınıf⁵⁴ dünyanın her yerinde olduğu gibi hep vardı ve hep önemli olmuştu, ama samurai kastının merkezinde olduğu sistemin oluşması bu tarihi buldu. **Bununla birlikte, Japonya’nın; daha uzun süre devam edecek dört-tabakalı toplumsal düzeni de kurulmuş oldu. Samurai, birinci tabakayı oluşturuyor⁵⁵, yukarıda belirttiğim gibi, öbür üç tabaka, toplumda kendilerine verilen değer sıralamasına göre, köylüler, zanaatkârlar ve tüccarlar olarak yerlerini alıyorlardı.** Geleneksel tarım toplumunda böyle bir manzara şaşırtıcı değildir. Bir tarihçi Avrupa feodalizminin sınıfsal yapısını a)savaşanlar, b)dua edenler, c)çalışanlar, diye üçe ayırmıştı. Japon şemasında “dua edenleri” görmüyoruz, çünkü ortaçağ Avrupası’nın örgütlü dini burada yoktu. Ama olmaması, sömürü düzeninin sürmesinde (bunun olmadığı bir feodalizm düşünülemez) ideolojinin hafifletici etkilerine pek güvenilemeyeceğini de gösterir. Marx da, feodal düzenin kendini yeniden üretebilmesinde kilise’ye düşen önemli role değinmişti. Bunun olmaması, “savaşan” sınıfın özellikle güçlü olmasını gerektirir”...

“Daha önceki feodal yapılanmasıyla oldukça “desantralize” bir durumda olan Japonya 12.yy’da, Yoritomo’nun çabalarıyla, şogunluk sistemine geçince, feodalizmle birlikte samurai kastının varoluş biçimini de daha istikrarlı bir düzene bağlamış oldu. **Şogun, doğal olarak, samurai sınıftan oluşan bir ordunun komutanıydı. Ama bütün daimyo’ların, yani feodal bey ya da valilerin de kendi samurai orduları, birlikleri vardı...**

Bu “sistem”in mantığı, yaptıkları işlere göre ayrılmış dört toplumsal tabakayı birbirine karıştırmaktan alıkoymak, kasttan kasta geçişlere engel olmak düşüncesine dayanıyordu. **Avrupa’da her şövalye, her baron, kendi toprağına ve serflerine sahipti. Bu varlıklarıyla daha yüksek bir “lord”un “vasal”ı oluyordu. Japon sistemi ise savaşçının köylüye dönüşmesine engel olmak için onu topraktan kesinlikle ayırdı. Samurai, toprağın “tasarruf” (possession) hakkına da sahip değildi. Bu durum, Avrupa feodalizmi kadar Osmanlı dirlik düzenine de benzemeyen bir yapı çıkarır. Asker, mutlak anlamda daimyo’ya bağlıdır.**

Daimyo köylülerden vergi topluyor, bunun bir kısmını (epey önemli bir kısım) samurai kitlesine dağıtıyordu. Samurai kastını doyurma zorunluluğu, köylü üzerindeki vergi yükünü de iyice arttırmıştı.

⁵⁴ Bu „askeri sınıf“ kavramı çok tehlikeli! Eğer burada kastedilen, feodal yapı içinde bir tabaka ise o ayrı. Ama daha sonra göreceğiz, “devrimi” de bu “sınıfa-tabakaya” yaptırıyor M. Belge! O zaman insan soruyor ister istemez, hangi Marksist terminolojide var böyle birşey diye! “Marksizm’de “Devlet sınıfı” diye birşey yoktur” diyen “solcular” ne diyecekler buna acaba? Ama “M.Belge dediye eğer, mutlaka bir bildiği vardır”, öyle değil mi!..

⁵⁵ Bakın, burada “samurailer” bir „tabaka“ oldu! Tamam, buna bir itirazım yok işte! Mesele nerede biliyor musunuz: Çok ince bir çizgi var arada! Birincisi, bizdeki o “asker-sivil aydın tabaka” kavramı. Bütün bir burjuva devrimi bunlara yaptırılır bizde! Benim karşı olduğum da budur aslında. Anladığım kadarıyla Japon devrimini de buna benzer bir şekle sokuyor yazar! **Halbuki, biraz sonra da göreceğimiz gibi, bu (yani samurailer’in yaptığı) bir sosyal devrim olayı falan değildir; ilkel sınıfsızlıktan-aşiret döneminden kalma-tarihsel devrim geleneğine uygun olarak yapılan bir kalkışmadır. Sosyal devrim, daha sonra, tarihsel devrimi yaparak yönetimi ele alan bu samurai gücünün burjuvazi tarafından eritilerek yok edilmesiyle gerçekleşiyor.** Aynen bizdeki gibi yani!..Ama buradan sakın samuraileri ve bizdeki ittihatçıları-Kemalistleri ilkel sınıfsızlıktan kalma güçler olarak falan anlamayın!! Bir gelenekten bahsediyorum. Tarihsel devrim geleneğinden. Bunlar, devleti kurtarmak için devletin genetik dağarcığında bulunan bu geleneği-bilgiyi-kullanarak bir hamle yapıyorlar. Sonuç mu? Sonuç bizde ve Japonya’da farklıdır! Bizde, Devlet sınıfı kullanıyor bunu-bu geleneği. Japonya’da ise, feodal yapıyı alaşağı ettiği için ve orada bizdeki gibi bir Devlet sınıfı da bulunmadığından, aradan burjuvazi çıkıyor. Başka gidecek bir taraf bulunmadığı için dümen o yana kırılıyor. Olay budur. Bir film vardı “Son Samurai” diye, orada çok güzel anlatılır bu geçiş ve samurailer’in trajedisini..Kim bilir belki bizde de çevrilir ilerde böyle bir film “Son İttihatçılar” diye!..

Tokugava şogunluğu bu düzeni pek fazla değiştirmedi, daha çok pekiştirdiği söylenebilir. 12.yy'dan beri samurai topraktan koparılmıştı; köylü de kılıçtan koparıldı".⁵⁶

şimdi bakın, bu nokta, yani, samurailer'in topraktan koparılmış olmaları noktası çok önemli. Evet, bunlar-samurailer-pratikte önce feodal beye-daimyo'ya-sonra da merkezi otorite olarak şogun'a bağlıydılar ama, bu onların varoluş gerekçelerini değiştirmedi. Onlar, son tahlilde, "imparator" tarafından temsil edilen toplumun merkezi varoluş instanzına bağlıydılar. Yani, "imparator"un askerleriydiler. Bu ne demek?

Samurai'lik olayı Batı'daki şövalye'lik olayının Japonya'daki karşılığıdır. Ama arada bir fark var. Şövalyeler, bağlı oldukları feodal beyin vasalı durumundadırlar aynı zamanda. Yani, belirli bir toprağa tasarruf ederler. Ki bu da onları daha çok dünyalılaştırır, feodal üretim ilişkileri içinde feodal sınıfın yanında bir yer verir onlara. Japonya'da ise durum farklıdır. Samurai'nin topraktan-üretim faaliyetinden-koparılması başlangıçta feodal sınıfın işine gelir. Çünkü, bu durumda onların savaşçı yanları zaafa uğramadan-törpülenmeden kalacaktır. Ama bu durum onlara aynı zamanda feodal üretim faaliyetinin dışında kalma konumunu da kazandırır. Evet, onların geçimini sağlayan feodal beylerdir. Onlar pratikte baş feodal şogun'una bağlıdırlar. Ama bütün bunların yanı sıra onlar aynı zamanda toplumu birarada tutan ve gücünü gelenekten alan o "imparatorun askerleri"dirler de. Onların gözünde şogun da, daimyo da hep o "imparator"a bağlı olan sistemin unsurlarıdır. Yani asıl referans noktası "imparator"dur.

Asıl mesele bu "imparator" olayının iyi anlaşılmasında yatıyor galiba! Japonya' da "imparatorluk" olayı bizim anladığımız manâda bir imparatorluk değildir! Sınıflı toplum insanları olarak, "imparator" deyince bizim bundan anladığımız şey açıktır. Örneğin, Osmanlı İmparatorluğu deyince bunun ne anlama geldiğini herkes bilir. Ama Japonya'da "imparator"luk olayı bundan farklı gelişmiştir. Çok eski zamanlardan beri Japonya'da "imparator" aşiretler konfederasyonu'nu temsil eden bir kavram olarak hayata girmiştir. Daha sonra, toplum sınıflaşarak feodal bir yapıya kavuştuğu zaman bile, Japonlar bu geleneksel "idee"ye (bu artık sanal bir varlık durumunda da olsa) dokunmazlar. Onu, zihinlerinde bir yere oturttarak günlük hayatın dışına çıkarırlar. Adeta buzluğa koyarlar. Bu yüzden de kavramın içeriği hiç değişmez. Japon İmparatoru eski Japon aşiretler konfederasyonu'nun şefi olarak kalır. Toplumsal birliği, merkezdeki sıfır noktasını temsil eden bir instanzdır o bütün Japonlar için, o kadar. İşte, Satsuma ve Küşü'den gelen samurai birliklerinin "imparator adına" yaptıkları eylemin- tarihsel devrim olayının- özü bundan ibarettir. Perry'nin gelişi ve ultimatomuyla birlikte Japon toplumunun varlığını tehlike altında gören "imparatorun askerleri" toplumun geleneksel bilgi dağarcığından çıkardıkları tarihsel devrim mekanizmasını devreye sokarlar. Olay budur.

Geleneklere bağlı kalan Satsuma ve Küşü'nün samurailer'i, gelirler, şogun'un samurai ordusunu yenilgiye uğrattırlar ve ülke yönetimini devralırlar (genro adı verilen akil adamlar meclisiyle birlikte tabi⁵⁷).

Evet, yukardan aşağıya bir müdahaledir bu topluma. Bu doğru. Ama bu bir sosyal devrim olayı değildir, bir tarihsel devrim vuruşudur. Kapitalizme geçişin-modernleşmenin yolunu açmaktır onun görevi. Japon sosyal devrimi, tarihsel devrimi yapan o vurucu gücün görevini tamamlamasına paralel olarak (onun inkârıyla) gerçekteşir.

⁵⁶ a.g.e s.439

⁵⁷ Sakın bunu ,31 Mart'ta Selanikten gelerek „irticayı bastıran" bizim "Hareket Ordusu"na benzetmeyin ha! Hani, benzetenler olabilir de onun için söylüyorum!..

Peki, bu bir “toplum mühendisliği” olayı mıdır? M.Belge’ye göre öyle! Bizim toplum mühensisi İttihatçılarla samurai devrimcileri arasında hiçbir fark yok ona göre! Ama ben bu konuda da ondan farklı düşünüyorum! Hayır, bu bir toplum mühendisliği olayı değildir. Değildir, çünkü her ne kadar “yukardan aşağıya doğru” bir hareket olarak görünse de, bu aslında, kökleri toplumun ta o eski ilkel sınıfsızlık döneminden kalan geleneklerine dayanan, yani toplumun derinliklerinden kaynaklanan “aşağıdan yukarıya doğru” gerçek bir tarihsel devrim olayıdır. Toplum mühendisliği, iç dinamiği-sistemin kendi kimliğini oluşturduğu bilgi temelini- hiçe sayarak belirli bilgilere-ya da belirli bir ideolojiye göre yukardan aşağıya doğru toplumu değiştirme olayıdır. Bunun en güzel örneğini de bizim Jöntürkler-İttihatçılar ve Kemalistler verirler tarihte. Japon tarihsel devriminin ise bununla-görünüştaki mekanik benzerliğin dışında-hiçbir ortak yanı yoktur. Samurailer, bırakınız toplumun geleneksel bilgi temelini değiştirmeyi bir yana, tam tersine, eylemlerini ona-yani geleneklere bağlı kalarak yerine getirmişlerdir. Onların yaptıklarının hiçbir ideolojik yanı da yoktur. Öyle toplumu bilime göre değiştirmek, yeniden yaratmak falan gibi ütöpik hedefler koymamışlardır önlerine. Tek bir hedefleri vardır onların. Japonya için iyi olanı yapmak. Bu pragmatizmdir ki onları yolda tutar...

Evet, Jöntürkler’in, daha sonra da İttihatçılar’ın ve Kemalistler’in yaptıkları da bir tür tarihsel devrimciliktir. Bunlar da belirli bir geleneği (tarihsel devrim mekanizmasını) toplumun bilgi dağarcığından çıkararak eyleme sokmaya, bu şekilde toplumu değiştirmeye çalışmışlardır. Ama Osmanlı-Türkiye ile Japonya çok farklı iki toplumdur o dönemde.

Birincisi şu: Osmanlı Sultanı Japon imparatoru gibi geleneksel aşiretler konfederasyonunun temsil eden sanal bir güç falan değildir! Gerçek bir sultandır o. Tanrı adına mülkün sahibi gerçek bir doğu’lu despot yöneticidir.

İkincisi ise, burada, yani Osmanlı’da öyle şogun’uyla, daimyo’suyla ve de samurai’siyle feodal bir sistem falan yoktur! Kapıkulu adı verilen devşirmelerden-kölelerden-oluşan bir Devlet sınıfı vardır burada. Sultan’ın bizzat başında olduğu bir yönetenler sınıfından bahsediyoruz. Evet, bir zamanlar Osmanlı da bir aşiret toplumuymuş, onlar da bir tarihsel devrim gücü olarak başlamışlar işe. Bu nedenle, onların da geleneksel bilgi temellerinde böyle bir mekanizma var-tarihsel devrim geleneğinden bahsediyoruz-Ve nitekim zorda kalınca onlar da başvuruyorlar buna. Buraya kadar benzerlik açık. Ama, Osmanlı’da “Devleti kurtarmak”, öyle, sanal bir “imparatorun” temsil ettiği toplumu kurtarmak anlamına gelmiyor! Sultanın bizzat başında olduğu sistemi kurtarmak anlamına geliyor. Yani o Jöntürklerin-İttihatçıların, daha sonra da Kemalistlerin yaptıkları, son tahlilde, kemikleşmiş bu yapıyı kurtarmak, ona “modern” bir kimlik kazandırarak onu diriltmeye çalışmak sonucunu veriyor.

Japonya’da “İmparator” adına yapılan vuruşun hedefinde gerçek imparator olan şogun’un başında bulunduğu feodal devlet mekanizması vardı. Yani, samurai tarihsel devrim gücü bu feodal yapıyı alaşağı etti. Ne konacaktı peki bunun yerine? Dikkat edin, Osmanlı’da feodalleşen ayanları falan kesen bizzat o sultanın kendisiydi. Ama o bütün bunları hep Devlet için-Devlet sınıfı adına yapmıştı. Japonya’da ise böyle bir “Devlet” ve “Devlet sınıfı” yoktu. Sanal bir “imparator” vardı ortada. Bu nedenle, samurailerin yıktıkları o feodal yapıyı restore etmeleri beklenemezdi. İsteseler de böyle bir olanakları yoktu zaten. Çünkü onlar feodal kurallara karşı gelmişlerdi bir kere. Tek bir yol vardı önlerinde: “Japonya için iyi olanı yapmak”..İşte onları sosyal devrim yörüngesine sokan diyalektik bu olmuştur. Nitekim, bir süre sonra gelişen burjuvazi artık devrimin önünde bir engel haline gelmeye başlayan o samurai inisiyatifini adım adım kendi içinde eriterek yok eder..Japon tarihsel devrimi sosyal devrim yörüngesine oturmuştur..

Hem sonra, olayın bir de perde arkası var. Yani o tarihsel devrim gücü-samurai insiyatifi de öyle sınıfsız toplum artığı donup kalmış saf bir vurucu güç falan değil! Süreç içinde daha önceden az buçuk tüccarlarla-protokapitalist ilişkileri falan da olmuş bunların. Kim bilir, belki de bu türden ilişkiler de kolaylaştırmıştır o geçişi..

“Asıl sinsi darbe (bu düzene) düzenin en fazla horladığı tüccar sınıfından geldi. Japon ekonomisi bir para ekonomisine doğru evrilirken (bu da, feodalizm ne kadar sıkı olursa olsun, önlenemeyen bir yöntemdir) tüccarlar, tefecilik işlerine de el atarak zenginleşmişlerdi. Ancak ne kadar zengin olurlarsa olsunlar, tüccar sınıfından oldukları sürece toplumda saygı görmüyor, statü kazanamıyorlardı. Bu aşamada samurai kastından birilerinin tefecilik gibi işlere girip girmediği çok kesin olmamakla birlikte muhtemel de değil. Ama silahlı ve itibarlı sınıfla paralı ve itibarsız sınıf arasında daha çok evlilik kurumunu araç olarak kullanan yakınlaşmalar başgösterdi ve hızla yayıldı. Tüccarlar tefecilik yoluyla toprağa sahip olmaya, bu toprakları köylülere kiralayıp bundan da ayrıca kazanmaya başlamışlardı. Şimdi bu kazançla yapılacak iş samurai aileleriyle evlilik ilişkisine girmektir.

Bizdeki “iç güveyi” kurumunun Japonya’da bir karşılığı vardır. Bir aile normal olarak bir erkek çocuğu evlat edinmez; kız çocuğuyla evlenecek bir damat edinir. Bu durumda, evlenen adam kendi ailesiyle ilişkisini keser (hiç değilse görünüşte) ve kaynatasının soyuna yazılır. Böylece tüccarın statüye, samurai’nin de paraya kavuştuğu bir symbiosis gerçekleşir. Böylece, 19.yy ortalarına yaklaştığımızda samurai kastının eskisinden adamakıllı farklı özellikler edinmeye başladığını görüyoruz.

Bu symbiosis biçiminde “zayıf” olan taraf, bütün para gücüne rağmen, gene de tüccar kastıydı. Çünkü olanca toplumsal prestij samurai’nin arkasındaydı. Böyle ilişkilere girmekle o para için bir iki basamak inmiş sayılabilirdi. Kızını veya oğlunu samurai ailesine sokmayı başaran tüccar ise kesinlikle tırmanmıştı.

Tüccar sınıfının daha zengin olması, para ile prestij arasında daha dengeli bir ilişki kurabilirdi. Ama ticari sermaye birikimi belirli, sınırlı büyüklüklerini, sınırlı niceliklerin ötesine geçemedi. Bunun çok açık bir nedeni vardır: Japonya’nın izolasyon politikası. Toplumun kapılarının dünyaya kapanmasından zarar göreceği kesin olan sınıf tüccarlardı...

Dolayısıyla, görece “en paralı” sınıf haline gelseler de, bağımsız sınıfsal bir konum kazanamadılar. Bu da onları samurai ile symbiosis ilişkisine itti. Böylece, Japonya’nın gelişme dinamiği Avrupa’dakinden hayli farklı bir biçim aldı. Avrupa’da (Batı’da) her yerde, güçlenen bir orta sınıfın toprak sahibi-asker sınıfla, aristokraziyle, rekabete, çıkar çelişkisine, bazı durumlarda silahlı devrim hareketlerine yol açan bir mücadeleye girdiğini görüyoruz. Mücadele edecek kadar güçlü olmayan burjuvaziler, Almanya’da olduğu gibi, asker sınıfın modernizasyonda da öncülüğünü kabul edebiliyordu. İngiltere, Amerika ve Fransa’da ise kendi yolunu kendi açıyordu. Ama Almanya’da da, güçsüz de olsa, ayrı bir burjuva sınıfı ve onun kendine özgü düşünceleri ve talepleri vardı. Bu sınıf aristokraziye ve onun mutlakiyetçi kültürüne, ne kadar cılız olursa olsun, bir direniş gösterebiliyordu. Japonya’da böyle bir şey için “vardı” demek zordur. Tüccar sınıfının kayda değer kesimi asker sınıf içinde özümlemişti; çok cılız da olsa, asker sınıfın dışında herhangi bir talep dile getirecek herhangi bir kimse yoktu. Onun için Japon modernizasyonunun, “orta sınıf” diyebileceğimiz bir toplumsal kesimin katkısından tamamen bağımsız bir şekilde gerçekleştiğini söyleyebiliriz.”⁵⁸

“Batı Avrupa’nın üç dört ülkesiyle Amerika Birleşik Devletleri dışında herkes, bugün “modernizasyon” kavramıyla tanıdığımız “dürtü”, “çağrı”, “meydan okuma”, ne diyeceksek, onunla dışarıdan gelen bir olgu olarak tanıştı. Ama bunu belki en belirgin haliyle Japonya’da

⁵⁸ a.g.e s.443

görüyoruz: Perry'nin gelişi⁵⁹ hem “dışarıdan”, hem “meydan okuma”nın dik alası; **Japon modernizasyonu, zaten, Arnold Toynbe'nin terminolojisiyle, bu meydan okumaya verilmiş cevaptır**, diyebiliriz. Birinci bölümde ana çizgileriyle değindiğim bu olayda ve bu başlangıç aşamasında iki “**paradoks**” üstünde durayım.

Birincisi şu: Amiral Perry gelip tehditlerini savurduğunda, Japonya’da “Bakufu” adıyla da tanıdığımız Tokugava şogunluğu yaşanmış rejimlerin normal yorgunluk, takatsizlik emarelerini gösteriyordu. Başlangıçta rejime yakın olduğu için ayrıcalıklı kılınan fudai değil de, bunun tersi durumundaki tozama arasında bulunan Satsuma ve Küşü’deki güçlü samurai birlikleri harekete geçti. Bunlar, fiilen iktidarda bulunan şoguna karşı başkaldırmak durumundaydı-bu normal. Böyle olunca, geri planda duran imparatorun haklarını savunacaklardı-bunda da anlaşılacak bir şey yok. Kuvayı Milliye’nin işgal altında iradesini ortaya koyamayan Halife-Sultan’ı “kurtarma” sloganıyla işe girişmesi gibi bir şey. Hareketin sloganı “İmparatoru sayalım, barbarları kovalım” diye çevrilebilir bir içeriğe sahipti. Yüzlerce yıldır izole yaşamış ve şimdi bunu değiştirmesi için tehlide uğramış bir toplumda böyle bir slogana şaşmak için de herhangi bir neden yok.

Ama böyle yola çıkan bu birliklerin, şogun’un kuvvetlerini yenip onu çekilmeye zorladıktan, imparatoru “restorasyon” (“Meici restorasyonu”) adı verilen bir işlemle ön plana çıkardıktan (yani yeterince “saydıktan”) sonra, “barbarlarla” ilgili söylediklerinin tam tersini yapmaları, Perry’nin ikinci gelişine açılmış kapıların içine bir de kırmızı halı sermeleri doğrusu **şaşılacak** bir şeydir.

Bu bir “Makyavelizm” örneği midir? Akıllarında başka bir program olduğu halde o sırada kitlelerin hoşuna gidecek sözü mü sloganlaştırdılar ve amaca ulaşınca süreci tersine mi çevirdiler? Bizim burada pek sevilir hale gelen terimle “takiye” mi yaptılar? Pek sanmıyorum. Bu konuda ortada bir kanıt yok, onun için tahminen daha kesin bir şey de söylenemiyor. Bana öyle geliyor ki “barbarları” kovalım derken hile filan yapmıyor, böyle olması gerektiğini düşünüyorlardı. Ama iktidarı adım adım ele geçirirken izolasyon gibi bir politikayı sürdürmenin mümkün olmadığını da gördüler.

Bu esrarı daha fazla kurcalamadan ikinci “paradoks”uma geçeyim. “Öyle mi yaptılar, böyle mi düşündüler?” diye sorduğumuz bu adamlar, savaşçı sınıfın adamları. Zaten bu değişimleri yapabilecek onlardan başka kim var toplumda? Bu zamana kadar, yukarda değindiğim gibi, aralarına tüccarlar karışmış, kendileri belirli ölçülerde tüccarlaşmış, para işlerine girmişler. Ama bunlar son keredede samurai kastı, Japonya’nın savaşçıları.

Geleneksel Japon toplumunun dört sınıfından söz etmiştik. 1868 Meici Restorasyonu’ndan ileri yürüelim: 20.yy’a gelirken, o dört sınıftan kim var, kim yok? Samurai’den başka herkes var. Bu “herkes”, 1868’den önceki durumuna kıyasla bir miktar değişmiş olabilir, değişmiştir. Ama henüz “bir miktar”, fazla değil. Oysa samurai diye kimse kalmamış ortada. Biyolojik anlamda hayatını devam ettirenlerin de adları değişmiş.

Yani samurai sınıfı toplu bir harekete geçmiş, toplumda bir dönüşüm başlatmış. Bunun sonucunda- ve çok uzun bir süre geçmeden samurai sınıfı ortadan kalkmış...

“Meici döneminin devlet adamları görevlerini ideolojik bir devrim gibi hiç görmediler. Bir iş olarak ele aldılar. Tanımladıkları hedef, Japonya’yı ciddiye alınması gereken bir ülke haline getirmektir. İkonoklast filan değillerdi. Feodal sınıfı alçaltmak, yoksullaştırmak gibi bir işe de girişmediler. Büyük nimetler sunarak rejimin hizmetine çekmeyi tercih ettiler” (Benedict).

⁵⁹ Perry, Amerikalı bir amiraldir. O zamanlar Japonya tamamen dünyaya kapalı bir izolasyon politikası izliyordu, ki bu da Amerikalılar’ın işini zorlaştırıyordu. Bu nedenle Perry açıkça tehdit eder Japonları. Bir dahaki gelişimde bu işi bitirin, kapıları açın artık, yoksa bu işin yolu savaşa kadar uzanacak der...

Ben de bu adamları ciddi “toplum mühendisleri” olarak görüyorum. “Toplum mühendisi” olmaya özenen birey ve zümreleri sık sık görmeye alıştığımız da, “başarılı” olanını pek fazla göremeyiz. Japon mühendisleri bayağı başarılıydı”.⁶⁰

Osmanlı ile Japonya arasındaki farklılığı ise şöyle açıklıyor M.Belge:

“Osmanlı İmparatorluğu’nun batılılaşma çabalarının genel karakterine bakıp bunu Japonya’yla karşılaştırdığımızda, ortaya, bana çok çarpıcı görünen bir farklılık çıkıyor. Osmanlı İmparatorluğu zaten Avrupa’nın, Batı’nın içinde. Güçlü olduğu sürece onun gibi olmak istememiş, belki çok merak bile etmemiş, ama sonuç olarak onunla iç içe yaşamış ve orada ne olduğunu istemese bile zorunlu olarak izlemiş. Ne var ki, 18.yy’dan itibaren benzeme, benzetmek için öğrenme çabası da başlamış. 19.yy’da bu artarak devam etmiş ve devlet politikası olmuş. Bütün bunlara rağmen Osmanlı batılılaşması hiçbir dönemde Japonya’nın hızına, genişliğine, derinliğine ve azmine ulaşmamıştır.

Öte yandan, dünyadaki genel kanı ve özellikle buradaki genel kanı, Japonya’nın öncelikli sorununun geleneksel yapısını koruyarak batılılaşmak olduğu, gerekli teknolojiyi almakla yetinip Japonluğunu koruduğu yolundadır. Özellikle Türkiye’de bu “koruma” işinde Japonlar kadar başarılı olmadığımızı düşünenler çoğunluğu meydana getirir. **Bu doğru mu?**

Belki de Osmanlı’nın yakınlığını Osmanlı’nın handikapı, Japonya’nın uzaklığını da Japonya’nın avantajı olarak düşünmemiz gerekiyor. Japonya için batılılaşma sanki soyut, ama kuvveden fiile çıkarılması mutlaka gereken bir projeydi ve bunun gerçekleştirilmesinin gerekli olduğu üzerinde, en azından projeyi fiilen sırtlayanlar arasında oldukça sağlam bir fikir birliği vardı.

Bunun temelinde Japonya’nın merkezi disipline alışmış, bunu başlıca gelenek haline getirmiş bir toplum olması yatıyor olmalı dersek herhalde çok akla aykırı bir şey söylemiş olmayız. Adalı olmanın da katkısıyla, Japonya birkaç istisnai dönem dışında “**merkezi feodalizm**” gibi kulağa çalındığında **paradoks** gibi gelecek bir geçmişten geliyordu”⁶¹.

İşte, M.Belge’nin yukarıda kendi sorduğu soruya verdiği cevap da bu! Çünkü işin özünde bir farklılık görmüyor o! O da “batılılaşma” bu da diye düşünüyor! Aradaki farkı ise, birinin, yani Osmanlı’nın o Batı’ya daha yakın, diğersinin daha uzak olmasında görüyor. Yani öyle Osmanlı kendi kültürünü-bilgi temelini inkâr ederek yabancı bir kültürü benimsemeye çalışırken-Batı’nın kültür ihtilalini projesini içselleştirirken-Japonya modernleşmeyi kendi kimliğini muhafaza ederek sağlamıştır falan diye bir düşünmüyor...

Osmanlı’yla Japonya arasındaki farkı ortaya koyarken ikinci bir nokta olarak da Japon toplum mühendislerinin bizimkinlere göre daha “başarılı” olmasını gösteriyor M.Belge. Yani sanki, Osmanlı’da-Türkiye’de ve Japonya’da yapılanlar özünde hep aynıymış da, sadece, bunlardan biri başarılı iken, diğeri başarısızmış gibi bakıyor meseleye!..

SONUÇ

Şimdi, bütün bu anlatılanların bir sonucunu çıkarmak istiyorum:

1- Devrim, üretici güçlerin, yani insanların⁶² gelişmesinin sonucudur. Ve bu gelişme daima, eskiden beri varolanın içinde, onun diyalektik inkârı olarak ortaya çıkar gerçekleşir. Yani, yeni daima eskinin içinden doğar gelir. Bu nedenle, hiçbir şekilde, varolan birşey-statüko

⁶⁰ a.g.e s.445.446

⁶¹ a.g.e s.395

⁶² Üretici güç deyince bununla insanı ve doğa’yı kastediyorum. Bütün diğer unsurlar, bilim, teknik vs. bunlar hep insana bağlıdır ve insanın gelişiminin ürünüdür.

kendiliğinden, ya da bu statükoyu ayakta tutan güçler tarafından (“yukardan aşağıya doğru”) değiştirilemez. Böyle birşey eşyanın tabiatına aykırıdır. Değişim, ana rahmine düşen bir çocuğun gelişerek varolan dengeyi-statükoyu değiştirmesi olayıdır. Anne sadece o çocuğun gelişmesi için ortamı-maddi koşulları hazırlar, sunar. Devrim ise, ana rahminde gelişen bu çocuğun doğmasından (yani annenin temsil ettiği statükonun inkârından) başka birşey değildir.

İngiltere’de aristokratların-soyluların “yukardan aşağıya doğru” değişime ayak uydurmaları, tamamen, “aşağıdan yukarıya” doğru, toplumun derinliklerinden doğup gelen sürecin sonucudur. Yani, yukardan aşağıya doğru olanlar sürecin dışardan baktığın zaman görünen mekanik yanıdır.

İngiltere örneğinde kapitalizme geçişte iki dinamiğin içiçe geçtiğini görüyoruz. Bunlardan birincisi, kapitalizme geçişin tipik dinamiklerinden başka birşey değildir. İkinci ve bununla atbaşı giden ise, İngiltere’de o dönemde varolan feodal statükonun henüz daha taşlaşmış-kemikleşmiş bir yapıya ulaşmış olmamasıdır. Norman barbar aşısını yiyen feodal sistem ilkel sınıfsızlıktan kalma sermayeyi henüz daha tam olarak tüketmemiştir. Kapitalistleşme sürecine “yukardan aşağıya doğru” ayak uydurmaya çalışan o baronlar-soylular tamamen “aşağıdan yukarıya doğru” toplumun derinliklerinden gelen dinamiklerin etkisi altındadırlar. Olay budur...

2-Japonya’örneğinde ise, bir değil iki devrim sürecinin içiçe geçmiş diyalektiğini görüyoruz. Gene, kökleri tarihin-toplumun derinliklerinde olan dinamiklerin-tarihsel ve sosyal devrim dinamiklerinin-nasıl birbirini tetiklediğini, değişim-modernleşme sürecinin bu şekilde nasıl hız kazandığına tanık oluyoruz. Yani burada olan da gene özünde tamamen aşağıdan yukarıya bir süreçtir. Satsuma ve Küşü samurailerinin tarihsel devrimci vuruşları yukarıdan aşağıya mı oluyor yani şimdi! “İmparator” adına yapılan bu eylem, bırakınız yukarıdan aşağıya olmayı bir yana, tam tersine toplumun derinliklerinden gelen bir dinamiktir. Ama siz bunu bizim Jöntürk-İttihatçı-Kemalist “geleneğe” bir tutmaya kalkarsanız, tabi o zaman işler değişir. Evet, bizimkilerin tarihsel devrimciliği gerçekten de “yukardan aşağıya” doğrudur. Bu doğru. Çünkü bu durumda “tarihsel devrimi” hayata geçiren unsurlar Devlet sınıfının bir kanadı durumundadır. Bu nedenle, “batılılaştırıp modernleştirerek” Devleti kurtarmaya dönük olan etkinliğin yönü ve sınırları da gene Devlet olarak kalır. **Toplumunu modernleştirmek falan değildir burada amaç. “Modern” devlete uygun “modern” bir toplum yaratmaktır!. Bu ikisi çok farklı. Bu farkın ne anlama geldiğini en iyi Türkiye’yle Japonya’yı kıyasladığınız zaman görüyorsunuz. Osmanlı-Türkiye örneğinde sistem aşağıdan yukarıya doğru gelişen sosyal devrimci güçleri kendisine rakip olarak gördüğü için engellemektedir. Bu durumda tarihsel devrimci vuruşun tek hedefi varolanı restore etmekten ibarettir.**

Ha, bu arada dış dinamik de önemlidir tabi. Örneğin Perry’nin Japonya’ya gelişi, ya da bizde M.Ali’nin II.Mahmut’un kuvvetlerini yenerek Anadolu’nun içlerine kadar girişi.. Ama her sistem dışardan gelen informasyonları-etkileri kendi içinde sahip olduğu bilgiyle-bilgi temeliyle değerlendirerek işler ve bir sonuca varır. İç dinamiklerin gelişimi dış dinamikle de birleştiği zaman elbetteki bir rezonans-ya da tetikleme etkisi yapar bu. Ama sonuç değişmez. Son tahlilde belirleyici olan daima iç dinamiklerdir. **Bir, II.Mahmut’un davranışına, bir de Perry olayı karşısında samurailerin davranışına bakın. Aradaki fark gün gibi ortaya çıkar. Biri, M.Ali tehlikesini savuşturmak için kendini Rus’ların (daha sonra da İngilizler’in) koynuna atarak bu hızla olmadık tavizler verir (1838 ticaret anlaşması), ucu “Tanzimat’a”-“batılılaşmaya” kadar varan süreci başlatırken, diğeri, çözümün dinamiğini dışarda değil kendinde arayarak, kendi kimliğini kaybetmeden (“batılılaşma” adı verilen bir kültür ihtilali sürecini davet etmeden) modernleşmenin-kapitalistleşmenin yolunu açar.**

Dış dinamiğin etkisiyle yukardan aşağıya yapılan müdahaleler-bu arada toplum mühendisliği faaliyetleri- hiçbir zaman geliştireci, ilerletici sonuçlar vermemiştir,

veremez de. Çünkü bu durumda dış etken sistemin iç dinamiğini oluşturan unsurlar için reaksiyon gösterilmesi-karşı çıkılması gereken bir etkinliktir.

Bakın ne kadar farklı iki süreç: Normal koşullarda sistem dış etkiyi aldığı zaman bunu kendi içindeki bilgiyle değerlendirerek onu içselleştiriyor. Bu durumda yukardan aşağıya doğru olan dış etkinin aşağıdan yukarıya doğru içsel bir dinamik haline dönüştürüldüğünü görüyoruz. Öbür durumda ise, dış etken sistemi zorla değiştirmeye çalışmaktadır. Bu yüzden de, bir reaksiyona-karşı koyma eylemine neden olur. Yaşamı devam ettirme mücadelesinin kuralıdır bu: Her sistem, dışardan gelen etkilere karşı kendini savunarak varlığını üretir, muhafaza eder..

3-Almanya'da olan da aslında bu kuralın dışında birşey değildir. Yani burada da gene öyle "yukardan aşağıya" bir devrim falan söz konusu değildir! Evet, o dönemde Alman burjuvazisi bütün o prenslikleri birleştirerek, birleşik-burjuva bir Almanya yaratacak kadar güçlü değildir. Ama vardır! Yani, bütün o prensliklerin içi doludur aslında. Sadece o prenslik kabukları biraz kalındır o kadar. **Kendisi de o krallıklardan biri olan Prusya'nın yaptığı, bu kabukları kırarak birliği sağlamak oluyor. Ama dikkat edin, Prusya'lı Junkerler-soylular bu işi yaparlarken burjuvazi adına değil kendi varoluş koşulları adına hareket ediyorlar. Başka türlü olamayacağı için, yapılması gerekeni yapıyorlar. Hem dış, hem de iç dinamikler açısından bir zorunluluktan bu o zaman. Yani devrimci feodaller-Junkerler diye birşey yok ortada!** Ha, yapılanlar sonunda Alman devriminin işine yarıyor, onu ilerletiyor, bu ayrı. Tarihte bazan öyle anlar olur ki, sen gerici bile olsan, yani niyetin devrim yapmak falan olmasa da yaptığın işler devrimin hanesine yazılır. Alın bizim İttihatçı-Kemalist Devlet anlayışını, Devleti-toplumunu modernleştirme projesini: Bunların amacı bugünkü gibi bir Anadolu burjuvazisi yetiştirmek falan değildi herhalde!! Ne olacak şimdi bu durumda, Anadolu burjuvazisinin ortaya çıkmasına neden oldular diye Kemalizme övgüler mi düzmemiz gerekiyor!..Çocuğu o doğuruyor diye devrimci olan o anne mi oluyor; yoksa gerçek devrimci o çocuk mudur? Ben diyorum ki, siz doğurana değil o doğana bakın!

4-Gelelim işin aktüel yanına: Bayram değil seyran değil eniştem beni niye öptü!. Niye böyle bir kitap çıktı şimdi? Yanlış anlamayın iyiki de çıktı!

Türkiye'de kökleri ta o Jöntürkler'e kadar uzanan, "Kemalist", "solcu" bir asker-sivil aydınlar tabakası var. Buna son yıllarda bir de "liberaller" eklendi. Aslında liberallikle falan alakası yok bunların tabi. Çünkü bugün Türkiye'de liberal burjuvaziyi temsil eden AK Parti. "Liberaller" de, olsa olsa AK Parti'li aydınlar olabilir. İşin sınıfsal yanı böyle. Ama hayır, bizim o Jöntürlülük-İttihatçılık ruhu var ya, daha önce nasıl solculuğu işçi sınıfına bırakmadılarsa, liberalliği de burjuvaziye bırakma niyetinde değil bunlar!. Buna bir de "solcu liberallik" etiketini eklerseniz işin rengi daha iyi ortaya çıkıyor. Hem işçi sınıfının, hem de liberal burjuvazinin temsilcisi biziz demeye geliyor iş partikte. Hani o Kemalizmin sınıfsız bir toplum yaratma hayali vardı ya, farkında olmadan işin ucu oraya varıyor aslında. Ne kadar solculukla, Marksizmle falan kamufle etseniz de olayın aslı budur.

Şimdiye kadar bunlar hep sistemin feedback unsuru olarak rol oynadılar. Feedback'ten kastım kontroldür. Devlet sınıfı sistemin istenilmeyen yönde değişmesini-gelişmesini engellemek için sürekli feedback (geriyle bağlaşım)⁶³ yaparak ayakta kalabildi bugüne kadar. 27 Mayıs öncesi Kemalist olmak yetiyordu Devlet için. Ama baktılar ki artık işçi sınıfı diye birşey var ülkede, kontrol mekanizmasını işletebilmek için buna bir de solsolculuk maskesi eklediler. Sakın yanlış anlamayın, öyle mekanik bir ekleme falan değil bu. İnsanların bilincinden bağımsız bir durum. Çünkü daha önceden devşirme bir nesil mekanizması yaratmışsın!. Bunun ürünleri ortada zaten, sen sadece yukardaki ideolojik musluğu açıp kapayarak bunları sürece dahil ediyor, gidişi bu şekilde kontrol altında tutuyorsun o kadar. Yani gerisi kendiliğinden geliyor!. Hani o "27 Mayıs Anayasa'sının sağladığı demokratik

⁶³ Bu konuyu 4. Çalışma'nın sonunda ayrıntılı olarak ele almıştık, isteyen bakabilir...

özgürlükler ortamı” hikâyesi var ya, ondan bahsediyorum! Sen onun gelişen Anadolu kapitalizmini engelleme önlemi falan olduğunu bilmiyorsun tabi! Senin için önemli olan bir yolun açılmış olması. Yeni bir kimlik, “solcu” bir kimlik oluşturmak için bir kanal açılmış sana ve sen de bilinçdışı olarak o yolda ilerliyorsun..Sonuç mu?

Aman allahım, o ne ideolojik harikalar! Kırlardan şehirlere mi yoksa şehirlerden kırlara mı! Önce burjuva devrimi mi, yoksa sosyalist devrim mi!..Herkes olmuş bir Lenin, Stalin, ya da Mao! Böyle geçti o yıllar!..

Fazla uzatmıyorum..Ama bu mekanizma dikiş tutmuyor artık. Sistem o kadar gelişti ki, hiçbir feedback mekanizması işlemiyor. En son halkası “liberallik” olan maske de düştü. Bunun da özünde “İttihatçı bir liberalizm”den başka birşey olmadığı anlaşıldı-anlaşılacak hiç merak etmeyin!..

Bütün bunların “Militarist Modernleşme”yle ne ilgisi mi var! Var var! Var, çünkü işin kökleri ta o II.Mahmut’a, o zamandan itibaren başlayan kültür ihtilaline-ve bu zeminde yazılan resmi tarih anlayışına dayanıyor! “Yukardan aşağıya”, “aşağıdan yukarıya” falan diye olayı kategorize ederek yapılan, aslında, Osmanlı-Türk “modernleşmesini” legalize etme çabasıdır. Bakın, bu iş dünya da da böyle olmuş, bazı ülkelerde “aşağıdan yukarıya”, bazılarında da, bizde olduğu gibi “yukarıdan aşağıya doğru” denilmek isteniyor. Ye yiyebilirsen!..

EK: İŞTE GELİYOR KRAL!⁶⁴

“Bu kitap onbirinci, ya da onikinci yüzyılda yazılsa yazarın işi çok daha kolay olurdu. Burada ele alınanların çoğu çok eski yazıların incelenmesine dayanıyor. Bu yazılar çok zaman yabancı bir dilde-Latince, eski ya da modern Fransızca, eski ya da modern Almanca. Ama geçmişin belgelerini tarayan erken Ortaçağ dönemi tarihçisi her şeyi en iyi bildiği dilde yazılmış bulurdu-Latince. Londra, Paris, Hamburg, Amsterdam veya Roma’da oturması hiç fark etmezdi. Latince bütün bilim adamlarının ortak diliydi. O dönemde okula giden çocuklar, İngilizce, Fransızca, Almanca, Felemenkçe veya İtalyanca çalışmazlardı. Latince çalışırlardı. İnsanlar İngilizce, Fransızca Almanca falan konuşurlardı ama, bu diller daha sonraki çağlara kadar yazıda kullanılmazdı. İspanya’da İncil’i okuyan İspanyol keşiş, İngiliz manastırındaki keşişin okuduğu aynı kelimeleri okuyordu.

O dönemde üniversiteye gitseniz orada bütün Batı Avrupa’dan gelmiş, hiç güçlük çekmeden konuşan ve okuyan öğrenciler bulurdunuz. Üniversiteler gerçekten evrensel kuruluşlardı.

Din de evrenseldi. Her Hristiyanım diyen, Katolik Kilisesi’nin eline doğardı. Zaten başkası yoktu. İsteseniz de istemeseniz de, bu kiliseye vergi verir, onun kuralları ve yönetmeliklerine bağlı olurdunuz. Southampton’daki kilise ayini Cenova’dakinin hemen hemen tıpkısıydı. Dine karşı hiçbir devlet sınıfı yoktu.

Herkes çocukların ulusal yurtseverlik içgüdüleriyle doğduğunu sanır bugün. Tabii bu doğru değildir. Ulusal yurtseverlik, ulusal kahramanların yaptıkları büyük işleri sürekli dinlemek ve okumaktan oluşur. Onuncu yüzyıl çocuklarının okul kitaplarında kendi ülkelerinin gemilerinin düşman gemilerini batırışının resmi yoktu. Nedeni de çok basit. Bugün bildiğimiz anlamda ülke yoktu o zaman.

Bundan önceki bölümden hatırlayacağınız gibi endüstri aile evinden çıkıp şehirlere kaymıştı. Mahalliydi, ulusal değildi. Chester loncası için Londra’dan gelip kendi tekeline el atacak olan mal Paris’ten gelene kadar “yabancı”ydı. Toptancı tüccar dünyayı kendi bölgesi sayıyordu-pazar olarak her yeri aynıydı dünyanın.

⁶⁴ “Feodal Toplumdan 20.yy’a”, Leo Huberman, İletişim Yay. Çev:M.Belge s.83

Ama Ortaçağ'ın sonlarına doğru, onbeşinci yüzyıl boyunca bütün bunlar değişti. Uluslar oluştu;ulusal endüstri kuralları mahalli kuralların yerini aldı;ulusal yasalar, ulusal diller, hatta ulusal kiliseler ortaya çıktı. İnsanlar artık kendilerini Madrid'in, Kent'in, Burgonya'nın değil, İspanya, İngiltere veya Fransa'nın yurttaşı olarak görüyorlardı. Şu şehrin ya da bu feodal lordun değil, bütün bir ulusun efendisi olan kralın uyruğunda görüyorlardı kendilerini.

Bu ulusal devlet nasıl ortaya çıktı? Birçok nedeni vardı-politik, toplumsal, dini, ekonomik. Bu ilginç konu üzerine ciltlerle kitaplar yazılmıştır. Biz nedenlerin sadece bir ikisine, öncelikle de ekonomik olanlarına yer verebileceğiz.

Onuncu yüzyıldan onbeşinci yüzyıla kadarki bu dönemin önemli gelişmesi, orta sınıfların güçlenmesidir. Yaşayış biçiminde değişiklikler bu yeni sınıfın büyümesini kolaylaştırdı, bu sınıfın gelişimi de toplumun yaşayış biçiminde yeni değişiklikler yarattı. Eski düzende bir amaca hizmet eden kurumlar çürüdü ve öldü; yerlerini alacak yeni kurumlar doğdu. Bu, tarihin bir yasasıdır (işte aşağıdan yukarıya doğru gelişen sürecin özü budur,m.a).

Yaşadığı yörede yeterince polis olup olmamasından dertlenen adam, parası çok olan adamdır. Karayollarından mallarını veya parasını başka yerlere gönderenler de bu yollarda soyguncu veya vergi turnikesi bulunmaması için en fazla patırtıyı çıkaranlardır. Kargaşalık ve güvensizlik iş için kötüdür. **Orta sınıf düzen ve güvenlik istiyordu.**

Kimden medet umabilirlerdi? Feodal yapı içinde kim düzeni ve güvenliği garanti edebilirdi? Eskiden koruyuculuğu soylular, feodal lordlar sağlamışlardı. Ama şehirler, işte bu lordların taleplerine karşı savaşmışlardı. Yakıp yıkan, yağma ve talan yapan, bu feodal ordulardı. Soyluların askerleri asker olarak düzenli maaş almaz, her şehri yağma eder ve buldukları her şeye el koyarlardı. Savaşan lordların kavgası hangi taraf kazanırsa kazansın, mahalli halkın perişan olması demektir. Ticareti o kadar güçleştiren de ticaret yolları üstünde, değişik yerlerde, değişik feodal lordların varlığıydı. Merkezi bir otoriteye, ulusal bir devlete ihtiyaç vardı. Feodal kargaşalıktan düzen çıkarabilecek üstün bir iktidar. Eski lordlar artık eski toplumsal işlevlerini yerine getiremiyorlardı. Günleri dolmuştu. Güçlü merkezi iktidar zamanı gelmişti.

Ortaçağda kralın otoritesi teoride vardı ama pratikte zayıftı. Büyük feodal baronlar gerçekte bağımsızdılar. Güçlerinin kırılması gerekiyordu; nitekim kırıldı da.

Merkezi otoritenin ulusal iktidarı alabilmek için atması gereken adımlar ağır ve düzensiz bir şekilde atıldı. Belirli bir yöne doğru kesintisiz tırmanan, düzenli aralıklı basamakları olan bir merdivene benziyordu bu yol; ikide birde geri kayılan engebeli bir yoldu. Bir yıl, iki yıl, elli yıl ya da yüz yılda bitmezdi. Yüzyıllar aldı-ama sonunda geldi.

Lordlar toprak mülklerinin büyük bir kısmını ve serflerini kaybettikleri için zayıflamışlardı. Şehirler onların iktidarına meydan okumuş, yer yer de o iktidarı geriletmişti. Bazı yerlerde de kendi aralarında sürekli savaşarak herkesin hayrına olacak şekilde kendi kendilerini yok ediyorlardı.

Kral, feodal lordlara karşı kavgaya tutuşan şehirlilerin güçlü bir müttefiki olmuştu⁶⁵. Baronların gücünü azaltan herşey onun gücünü arttırıyordu. Yapacağı yardım

⁶⁵ Unutmayın, o kralın kendisi de bir feodal! Ama o, sistem merkezini temsil ediyor. Bu yüzden de ademi merkezietçi feodallerle çelişkisi var..Şimdi, bu "kral", merkezietçi bir yapının oluşmasına öncülük ediyor diye "devrimci"mi oluyor yani! Burjuva devrimi yapmak falan değil ki onun amacı! O, feodallere karşı kendi çıkarını düşünüyor. Bunun için de zorunlu olarak burjuvaziyle işbirliği yapıyor. Ha, bu süreç sonunda burjuvaziden yana işlemişti, giderekte bir burjuva devrimi haline dönüşmüş, bu ayrıdır. Burada söz konusu olan, yukardan aşağıya doğru bir devrim olayı falan değildir. Süreci belirleyen aşağıdan yukarıya doğru olan gelişmedir her aşamada..

karşılığında şehirliler de ona borç para vermeye hazırdılar. Bu önemliydi, çünkü elinde para olunca vasallarının askeri yardımından vazgeçebiliyordu. Bir lordun sadakatına bağlı olmayan, eğitim görmüş bir ordu kiralayıp parasını ödeyebilirdi. Hem böyle bir ordu daha iyi bir askeri güç olurdu, çünkü tek işi savaşmaktı. Feodal birlikler talim yapmaz, bir arada doğru dürüst çalışacak bir örgütlenmeye girmezlerdi. Talimli, disiplinli, ihtiyaç duyulduğunda el altında bulunan, savaşmak için ücret alan bir ordu büyük bir ilerlemeydi⁶⁶.

Ayrıca, askeri silahlardaki teknik ilerlemeler de yeni bir ordu çeşidi gerektiriyordu. Barut ve top ortaya çıkıyordu, bu silahların etkili bir biçimde kullanılması talimli bir işbirliği gerektiriyordu. Oysa feodal bir savaşçı, kendi zırhını getirebilirdi, topuyla barutunu getiremezdi.

Kral, en yeni silahlarla donanmış sürekli orduyu emrinde bulundurup, ücretlerini ödemesini sağlayan ticari ve endüstriyel gruplara teşekkür borçluuydu. Borç para ve çeşitli armağanlar alabilmek için, tekrar tekrar bu yeni doğan paralı adamlar sınıfına başvuruyordu. İşte ondördüncü yüzyılda İngiltere kralının Londra şehrinden yardım istediğine bir örnek: “Efendimiz Kralın Katibi Sir Robert de Ashby Londra esnaf loncasına geldi ve Kral adına Şehremini Andrew Aubrey’e haber getirdi...onu ve şehrin bütün ihtiyaçlar meclisini Kral ve Konseyi ile görüşmeye çağırdı.. ve Kral sözlü olarak deniz aşırı ülkelerde giriştiği ve girişeceği savaşlardaki masraflarını onlara bildirdi ve kendisine 20.000 sterlin borç vermelerini talep etti..Onlar oybirliğiyle 5.000 mark ödünç vermeye razı oldular; bu paradan fazlasını toplayamayacaklarını söylediler..Bunun üzerine Efendimiz Kral Hazretleri öneriyi tamamen geri çevirdi ve Şehremini ve İhtiyarlar Meclisi ve avama, hangi söz ve koşullarla kendisinin uyuştuğunu olduklarını hatırlatarak yukarıda sözü geçen sorunları daha iyi düşünmelerini buyurdu..ve zor bir iş olduğu halde, Efendimiz Kral Hazretlerine 5.000 sterlin borç vermeyi kabul ettiler...bu öneriyi Kral da kabul etti..on iki kişi seçildi, bunlar adı geçen şehirde ve varoşlarında herkesin durumunu tesbit edecek ve herkesin durumuna ve gücüne göre adı geçen 5.000 sterlini toplayarak, bu toplamı Efendimiz Kral Hazretlerine sunacaklardır”.

Parası olanların bu parayı elden çıkarmaktan hoşlanacaklarını sakın aklınızdan bile geçirmeyin. Hiç hoşlanmıyorlardı. Buna benzer ödünç paralar veriyorlardı Kral’a. Çünkü karşılığında belirli yararlar sağlıyorlardı. Örneğin, şu aşağıdaki gibi yasaların merkezi otorite tarafından çıkarılması işadamları için kesin bir avantajdı: “Bütün İngiltere’de tek ölçü ve tek tartı kullanılması buyurulmuş ve kabul edilmiştir...Bundan başka ölçü ve tartı kullanan yarım yıl hapis cezasına çarptırılacaktır”.

Ayrıca, bir küçük feodal baronun talancı askerlerinin saldırısından kurtulmak da bu paraya değerdi. Çok sayıda feodal can sıkıntısı taleplerinden ve ufak tefek baskılarından onları kurtaracak bir merkezi otoriteyi, parayla desteklemeye hazırdılar. Sonuç olarak aşağıdaki, 1439’da, Fransa’da çıkarılan yasada olduğu gibi, yasalar çıkarıp uygulayabilen bir önderle bağ kurmak daha ekonomik oluyordu:

“Uzun zamandır halkın sırtında yaşayan ve bunu halâ sürdürmek isteyen silahlı çetelerin yaptığı ve yürüttüğü aşırı yağmalara çare bulmak ve son vermek için...

“Kral, herkesin, kendisi ve soyunun bütün kamusal şeref ve görevlerden, soyluluğun hak ve ayrıcalıklarından yoksun kalması ve kendinin tutuklanıp malına el konulması pahasına, hangi kesimden olursa olsun, Kral’ın izni, ruhsatı, rızası ve kanunu olmadan silahlı adamlar kabul etmesini yasaklamıştır...

⁶⁶ Kral olayını anlamak için bu satırlar çok önemli. Hani o Prusya krallığı vardı ya, o da sonunda bunun gibi birşeydi. Yani krallar, devrimci oldukları için değil, burjuvaziyle ittifak yapmak zorunda kaldıkları için lordlarla falan çatışıyorlardı..

“Aynı ceza tehdidiyle Kral, bütün yüzbaşılardan ve askerlerin tüccarlara, işçilere, sığırlara, atlara veya başka yük hayvanlarına, ister tarlada, ister arabada el koymamasını ve onları, ve taşıdıkları, götürdükleri arabaları, malları, yükleri rahatsız etmemelerini ve hiçbir şekilde fidye almak üzere tutmamalarını emreder; çalışmalarına, gidip gelmelerine, mallarını ve yüklerini huzur ve güven içinde taşımalarına izin verilecek, hiçbir şekilde birşey istenmeyecek, durdurulmayacak ve rahatsız edilmeyeceklerdir”.

Eskiden hükümdarın geliri kendi topraklarının akarından oluşurdu. Ulusal vergi sistemi yoktu. 1439'da Fransa'da kral “taille” adıyla bilinen düzenli bir para vergisi koymayı başardı. Hatırladığınız gibi geçmişte vasalların hizmetleri toprak bağışısı karşılığında sağlanırdı. Şimdi para ekonomisinin büyümesiyle bu artık gerekli olmaktan çıkmıştı. Bütün krallıkta, toprakla değil parayla çalışan kraliyet görevlileri para vergisi toplayabiliyorlardı. Ülkenin her yerine yerleştirilen maaşlı kraliyet memurları kral adına yönetim görevini yürütebiliyorlardı-feodal dönemde bu işi soylular, toprak karşılığında yaparlardı. Bu önemliydi.

Hükümdarlar güçlerinin mali takatlarına bağımlı olduğunu görüyorlardı. Paranın da, ancak ticaret ve endüstri ilerledikçe hazinelerine aktığı gittikçe belli oluyordu. Dolayısıyla, krallar ticaret ve endüstrinin gelişmesiyle ilgilenmeye başladılar. Her şehirde küçük bir grup için tekel yaratmak ve sürdürmek üzere kurulmuş lonca yönetmeliklerinin ticaret ve endüstrinin gelişmesine ayak bağı olduğu çok geçmeden anlaşıldı.

Bir bütün olarak ulus çerçevesi içinde düşünen herkes aşırı ve çatışan mahalli kuralların bir yana atılıp şehirler arasındaki kıskançlığa son verilmesi gerektiğini düşünürdü. Örneğin, “1443'te Frankfurt Deri Panayırı'nın, Berlin Ayakkabıcılarına açılması için prensin yasa çıkarması” zurunluğu, çok saçma birşeydi. Ulusal krallığın iktidarı sağlaştıkça krallar ulusun bütünü adına mahalli tekelcilerle mücadeleye başladılar. 1436'da İngiltere'de çıkan bir yasa şunları söylüyor: “Loncaların, kardeşliklerin ve başka şirketlerin ustaları, yönetici ve işçileri birleşiyor...kendilerine bir yığın yasa dışı ve akıl dışı tüzük yapıyorlar. Oysa herşeyin teşhisi, cezalandırılması ve düzeltilmesi yalnız Kral'a aittir...Efendimiz Kral Hazretleri Dini ve Dünyevi Lordların Tavsiye ve Rızası ve adı geçen Avamın Ricasıyla adı geçen bu parlamento Yetkisine dayanarak buyurmuştur ki bütün böyle birleşik lonca, Kardeşlik ya da Şirketlerin Usta, Yönetici ve İşçileri...bütün Kayıt ve Beratlarını Sulh Yargıçları önüne getirecekler...ve ayrıca buyurmuştur ki adı geçen Yetki uyarınca, bundan böyle Usta, Yönetici ve işçiler bu gibi tüzükler çıkarmayalar...ancak önceden getirilip önceden sunulur ve iyi ve akla yakın bulunursa...Sulh Yargıçları tarafından..”

Fransa kralının çıkardığı daha da geniş kapsamlı bir yasa, bu ülke kralının artan gücüne bir kanıttır: “Tanrı inayetiyle Fransa Kralı Charles...Büyük Konseyimizin uzun tartışmalarından sonra..buyurmuştur ki...adı geçen Paris şehrimize bundan böyle zanaat ve lonca ustaları bulunmayacak... Her zanaatta bizim Memurumuz tarafından...adı geçen zaatların birtakım ihtiyarları seçilecek...ve bundan böyle artık hiçbir şekilde bir zanaat kardeşliği şeklinde dernek kuramayacaklar...ancak bizim rızamız, ruhsat ve iznimizle...veya memurumuzun rızasıyla..yoksa isyancı sayılacak, bize ve Fransa tahtına karşı itaatsizlik yapmış olarak can ve mallarını kaybedebileceklerdir”.

Kudretli şehirlerin tekellerini kısıtlamak azımsanacak bir başarı değildi. Şehirlerin en güçlü olduğu Almanya ve İtalya'da ancak yüzyıllar sonra onlara boyun eğdirecek güçte bir merkezi otorite kurulabildi. Ortaçağın en güçlü ve en zengin topluluklarının, değişen ekonomik koşullara başa çıkabilecek birliğe niçin en son varabildiklerinin bir nedeni budur. Bazı başka bölgelerde bazı şehirler güçlerinin bu şekilde kısıtlanmasına karşı savaşa derecesinde direnmişlerdi ama kıskançlık ve nefretleri ulusal güçlere karşı birleşmelerini imkansızlaştırmış-ve kendi yararlarına olarak yenilmişlerdi. İngiltere, Fransa, Hollanda ve İspanya'da ekonomik hayatın birimi olarak devlet şehrin yerini aldı.

Gerçi birçok şehir ve lonca ayrıcalıklarından vazgeçmek istemedi. Bunları ellerinde tutabildikleri sürece de kraliyet otoritesinin gözetimi altındaydılar. Ulusal devlet sonunda kazandı, çünkü güçlü merkezi hükümetin ve ekonomik etkinlik için daha geniş bir alanın avantajları bir bütün olarak orta sınıfların çıkarına daha uygundu. **Krallar burjuvaziden aldıkları paraya bel bağlıyor, büyüyen krallıklarını yönetmekte gittikçe burjuvaların nasihat ve yardımlarına bağımlanıyorlardı. Yargıçları, bakanları, genel olarak memurları bu sınıftan geliyordu.** Onbeşinci yüzyılda Fransa'da Lyons'lu bir banker ve zamanın en zengin biri olan Jacques Coeur Krala danışman oldu; Tudor Çağı İngiltere'sinde bir avukat olan Thomas Cromwell ve bir dokumacı olan Thomas Gresham Kral'ın bakanları arasındaydı. "Onunla (kraliyet) müteahhit ve işverenlerden meydana gelen endüstriyel burjuvazi arasında sözsüz bir anlaşma ortaya çıktı. **Politik ve toplumsal etkilerini, zekalarının ve servetlerinin kaynağını monarşik devletin hizmetine sundular. Buna karşılık devlet de onların iktisadi ve toplumsal ayrıcalıklarını arttırdı..Ücretli işçileri emirlerine verdi, başkaldırmalarını engelledi ve burjuvaziye boyun eğmeye zorladı! "Al gülüm ver gülüm"ün çok iyi bir örneği bu.**

İngiltere'de bu çağın ilginç bir belirtisi Venediklilerin ve Londra'da Steelyard denen bir yerde bir istasyonu bulunan Hanseatic League'den Alman tüccarlarının kovulmasıydı. Ülkenin ithalat ve ihracat ticaretini hep yabancılar denetlemişlerdi. Para getiren bu ticari ayrıcalıkları krallardan satın almışlardı. Ama onbeşinci ve onaltıncı yy'larda İngiliz tüccarları da başlarını dikmeye başlamışlardı. Özellikle tüccar serüvenciler bu karlı ticareti yabancıların elinden kapmak isteyen canlı, uyanık bir gruptu. İlk pek başarılı olamadılar, çünkü kral bu tavizler karşılığında aldığı parayı onlardan istiyordu ve sert tedbirler başka güçlerle kavgaya yol açabilirdi. Ama İngiliz Tüccar Serüvenciler diretti ve 1543'te Venedikliler ayrıcalıklarını kaybettiler; altı yıl sonra da Hanse Ligası krala şöyle şikayette bulunuyordu: "Çok eski zamanlardan beri bu Hanse tüccarlarına bağışlandığı halde ve aynı bağış...majestenez tarafından yenilenip vaat edildiği, adı geçen tüccarlara ve mallarına hiçbir haraç, vergi, fazla ödeme konmayacağı söylendiği halde..bütün bunlara karşın Londra kassarları ve kesicileri lehine...öyle ferman çıktı ve öyle uygulanıyor ki hiçbir Hanse tüccarı, malını kaybetmek korkusundan İngiltere diyarına ham ve kesilmemiş kumaş getirmeye cesaret edemiyor."

Hanse İngiltere'den yapağı alıp Flandr'da ve Almanya'da kumaş yaptırdığı için, büyüyen İngiliz yünlü dokuma endüstrisi de İngiliz Tüccar Serüvencilerine destek oldu. İngiliz dokumacılarıyla İngiliz Tüccar Serüvenciler birleşince (Kral'ın bakanı olan dokumacı Gresham'ın da yardımıyla) davayı kazandılar. Alman Hanse'nin ayrıcalıkları gitgide kısıtlandı ve 1597'de, Steelyard'da, bir zamanların kudretli Hanse'nin Londra şubesi nihayet kapatıldı.

Tarlasını sürmek isteyen köylü, zanaatına devam etmek isteyen esnaf ve ticaret yapmak-barış içinde-isteyen tüccar, sürüyle mahalli yönetmelik yerine tek bir geniş yönetmelik, kargaşalık yerine birlik getirecek güçlü bir merkezi hükümetin kurulmasını istiyorlardı. Ulusallığa yol açan çeşitli davalardan bir ulusçuluk duygusu oluştu. Jeanne d'Arc'ın hayatı, mücadelesi ve ölümünde bu açıkça görülür. Fransa'da feodal lordlar özellikle güçlüydü ve İngiltere'yle Yüz Yıl Savaşları sırasında en güçlüleri olan Burgonya Dükü İngiltere ile ittifak kurarak Fransa Kralına büyük kayıplar verdimişti. Burgonya'nın Fransa'nın bir parçası olmasını isteyen Jeanne d'Arc, düke şöyle bir mektup yazmıştı; "Jeanne sizin...Fransa Kralıyla uzun, doğru ve güvenli bir barış yapmanızı istiyor...bütün yüreğimle, kutsal Fransa Krallığına karşı savaşmamanızı rica ediyorum."

Jeanne, Fransız ordusuna Fransızlık duygusu ve inancı vererek, yüreklendirerek, kralın davasını bütün Fransızların davası haline getirerek, herkesi Fransa'nın davası için kendisi kadar fanatik olmaya çağırarak vatanına hizmet etti. Jeanne'ın "bir damla Fransız kanı döküldüğünü gördüm mü saçlarım diken diken oluyor" gibi sözler söylediğini işiten, feodal bir lord hizmetindeki asker, lordunun ötesine bakıyor ve Fransa'ya, Vatan'ına bağlılığını düşünüyordu. Böylece ulusçuluk bölgeciliğin yerini aldı ve birleşik bir krallığın başında güçlü bir hükümdar egemenliği çağı başladı.

Bernard Shaw'un, Jeanne D'Arc üzerine değerli oyunu Saint Joan'da, bu yükselen ulusçuluğun ruhunun etkileri üzerine bir bölüm vardır. Bir İngiliz din adamıyla bir İngiliz feodal lordu bir Fransız lordunun askeri yetenekleri üstüne konuşuyorlar:

“Rahip: Topu topu bir Fransız efendim.”

“Soylu: Bir Fransız mı? Nereden kaptınız o lafı? Bu Burgonyalılar, Bretonlar, Pikarlar ve Gaskonlar artık kendilerine Fransız demeye mi başladılar, bizimkilerin İngiliz demesi gibi? Sahiden de Fransa veya İngiltere'nin memleketleri olduğunu söylüyorlar. Onların memleketleri! Bu düşünce biçimi moda olursa sen, ben ne olacağız?”

“Rahip: Niçin efendim? Bize ne zararı olur?”

“Soylu: İnsanlar iki efendiye birden hizmet edemezler. Dillerine doladıkları, bu vatana hizmet lakırdısı tutarsa, feodal lordların otoritesine de elveda, kilisenin otoritesine de.”

Uzak görüşlü soylu şüphesiz haklıydı. Hükümdarın karşısında kalan tek güçlü rakip kiliseydi ve ikisinin çatışması kaçınılmazdı. Ulusal krallar bir devlete iki baş düşünemiyorlardı. Papanın gücü de onu feodal lordların hepsinden daha tehlikeli kılıyordu. Papayla kral durmadan takışıyorlardı. Örneğin, bir yer boşalınca piskoposları kimin seçeceği sorusu vardı. Bu işler iyi para getirdiği için konu önemliydi-tabii para, kiliseye vergi ödeyen büyük halk kitlelerinden geliyordu. Çok paraydı, kral da, papa da kendi adamları alsın istiyorlardı. Krallar bu para getiren işleri tabii kıskanç gözlerle seyrediyor-papanın atama yapma hakkını tartışıyorlardı.

Kilise dehşetli zengindi. Hesaplandığına göre bütün toprakların üçte biriyle yarısı arasında bir kısmının sahibiydi-yine de ulusal hükümete vergi ödemeye yanaşmıyordu. Kralların paraya ihtiyacı vardı, zaten muazzam olan, durmadan da artan kilise servetinin vergilendirilmesi, devletin yürütme masrafına katkıda bulunması gerektiğini düşünüyorlardı.

Kavganın bir başka nedeni de bazı davaların normal mahkemede değil, kilise mahkemelerinde yargılanmasıydı. Çok zaman da kilise mahkemesinin kararı kral mahkemesi kararına aykırı oluyordu. Ceza ve kefalet olarak ödenecek paraları devletin mi, yoksa kilisenin mi alacağı sorunu da önemliydi.

Sonra bir de, papanın bir ülkenin içişlerine karışmayı kendine hak bilmesinden doğan sürtüşmeler vardı. Kilise böylece hükümdara politik rakip de oluyordu.

Şu halde ortada, kralın uyruklarının uyrukluğunu bölen, toprak ve para olarak büyük servete sahip ulus üstü bir güç vardı; onun mülklerinin geliri, kralın hazinesine akacağı yerde Roma'ya ganimet olarak gidiyordu. Papaya karşı muhalefetinde kral yalnız da değildi. Papa VIII.Boniface kendisi 1296'da şöyle yazıyordu:” Dünyevi kesimin dini sınıfa düşmanlığı modern zamanların deneyleriyle de açıkça pekişen çok eski bir geleneğe dayanır”..

Martin Luther 1517'de “Doksan Beş Tez”i Wittenberg kilisesine çivilemeden yüzyıllar önce, kilisenin rezaletleri ve suistimalleri herkesin bildiği bir konuydu. Protestan reformundan önce de dini reformcular vardı. O halde Batı Katolik kilisesindeki bölünme ve tek evrensel kilise yerine ulusal kiliselerin kuruluşu niçin daha önce değil de bu zamanda oldu?

Önceki dini reformcuların Luther, Calvin ve Knox'dan ayrılan yanları dinden başka şeylerle de reforma kalkışma yanlılığını yapmalarıydı. İngiltere'de Wycliffe Köylü Ayaklanmasının manevi önderiydi. Bohemya'da Hus ise sadece Roma'yı protesto etmekle yetinmemiş, soyluların iktidarını ve ayrıcalıklarını tehdit eden komünistçe bir köylü hareketi yaratmıştı. Dolayısıyla bu hareketler karşısında yalnız kiliseyi değil, dünyevi otoriteleri de buldular ve böylece ezildiler. Luther ile onu izleyen dini reformcular ise tehlikeli eşitlikçi öğretiler ileri

sürerek egemen sınıfların desteğini kaybetmediler. Luther radikal değildi. Ezilenlerle birleşip başarı şansını kaybetmeye hiç niyeti yoktu. Tersine, reformuna başladıktan kısa bir süre sonra biraz da, kendi öğretisinin etkisiyle geniş çapta bir köylü ayaklanması Almanya'da patlak verince isyanın bastırılmasına yardımcı oldu. Kiliseye karşı başkaldıran bu adam, "her zaman başkaldırmayı mahkum edenlerin yanında ve başkaldırmaya yol açanların karşısında olacağım" diyebiliyordu. Kilise yönetimine karşı bu kadar öfkelenen bu reformcu, "Tanrı ne kadar kötü olursa olsun ayak takımının isyan etmesine göz yummaz" diyebiliyordu. 1525'de ayaklanan köylüler "İsa bütün insanları özgür yaptı" diye bağırırken Luther şu yüreklandırıcı sözlerle soyluları onları yok etmeye çağırıyordu: "Bir isyancıyı öldüren..haklı olanı yapar...Onun için gücü yeten vursun, boşsun ya da hançerlesin..gizli ya da açık..bu kavgada ölürseniz şehit sayılırsınız, çünkü ölümün en şerefli biçimi budur".

Şu halde Luther'in başarısının bir nedeni, ayrıcalık sahibi olanları yerinden etmeye çalışma yanlışlığını yapmamasıydı. Reformun bu zamanda olmasının bir başka nedeni, Luther, Calvin ve Konx'un kendilerini izleyenlere söyledikleri sözlerin gelişen ulusculuk çağında uluscu duygulara hitap eden sözler olmasıydı. Roma'ya karşı bu dini muhalefet, gelişen ulusal devlet çıkarlarıyla çakıştığı için başarı şansı büyüktü.

Papalık otoritesine karşı ulusal devlet mücadelesinin gitgide keskinleştiği bu dönemde Luther'in "Alman soylularına Hitab"ı prensler için şu vevindirici öğütü içeriyordu: "Madem ki Tanrı dünyevi iktidarı kötülerin cezalandırılması ve iyilerin korunması için yetkili kılmıştır, şu halde bu iktidar bütün Hristiyanlık dünyasında görevini yapmalı, papa, piskopos, rahip, keşiş, rahibe ayırmadan, her suçluya eşit derecede vurmalıdır." Bu görevin bir parçasının da yabancı denetiminden kurtulmak olduğu kurnazca dile getirilip, kilisenin toprakları ve hazinelerine el koymak olduğu da ima ediliyor. Bu sonuncusu çok önemli. "Kimileri sanıyor ki her yıl üç yüz bin altın Almanya'dan Roma'ya boşu boşuna gönderiliyor..Çok eskiden Alman imparator ve prensleri papanın Alman mülklerinden yıllık gelir almasına izin vermişlerdi; bu miktar her mülkten ilk yılın gelirinin yarısıdır..ve bu gelirler utanç verici şekilde suistimal edildiğine göre..onlar (prensler) topraklarının ve halklarının böyle haksızca ve insafsızca soyulup mahvedilmesine rıza göstermemelidirler; bir imparatorluk ya da ulus yasasıyla bu gelirleri ülke içinde tutmalı, ya da büsbütün ilga etmelidirler."

Bir grup insana, kendi ülkelerinde yetkilerine meydan okuyan güçlü bir yabancından kurtulmanın hak değil, üstelik görev olduğunu söyleyin; o insan grubunun gözlerinin önünde, o yabancının büyük servetini, kovulduğu zaman elde edilecek bir ödül olarak sallandırın-kan gövdeyi götürür. Ama Protestan reformu geldiği anda, gelmeseyse bile kilise yine nüfuzu kaybedecekti. Aslında kilise, büyük yararlılığının azalması anlamında zaten nüfuzunu kaybetmişti. Eskiden kilise Tanrı barışını kabul ettirerek toplumu feodal savaşılarından kurtarıp ferahlatacak kadar güçlüydü, ama şimdi kral bu başbelası kavgaları durdurmakta daha başarılı oluyordu; eskiden kilise eğitimi tamamen denetlerdi, oysa şimdi tüccarların kurduğu bağımsız okullar vardı; eskiden kilise yasası egemenken şimdi ticari toplumun ihtiyaçlarına daha iyi uyan eski Roma hukuku canlandırılmıştı; eskiden yalnız kilise devlet işlerini yürütebilecek, eğitim görmüş insanları yetiştirirken, şimdi hükümdar ticari pratik içinde yetişmiş, ülkenin ticaret ve endüstrisinin ihtiyaçlarını çok iyi anlayan yeni bir sınıftan insanlara güvenebiliyordu.

Bu yeni insanlar, bu yükselen orta sınıf, çağdışı feodal sistemin daha fazla gelişmelerine ayak bağı olduğunu seziyordu. Yükselen orta sınıf, bu sistemin müstahkem mevki olan Katolik kilisesinin ilerlemeye engel olduğunu anlıyordu. Kilise feodal düzeni saldırılara karşı koruyordu; kendisi de feodal yapının önemli bir parçasıydı; feodal bir lord olaral toprağın üçte birine sahipti ve ülkenin servetinin büyük bir kısmını emiyordu. Yükselen orta sınıfın feodalizmi her ülkede ayrı ayrı silmeden önce merkezi örgüte, kiliseye karşı saldırıya geçmesi gerekiyordu. O da öyle yaptı.

Bu mücadele dini bir görünüş altında yürüdü. Adına Protestan Reformu dendi. Özünde, yükselen orta sınıfın feodalizme karşı ilk önemli savaşıydı."

